

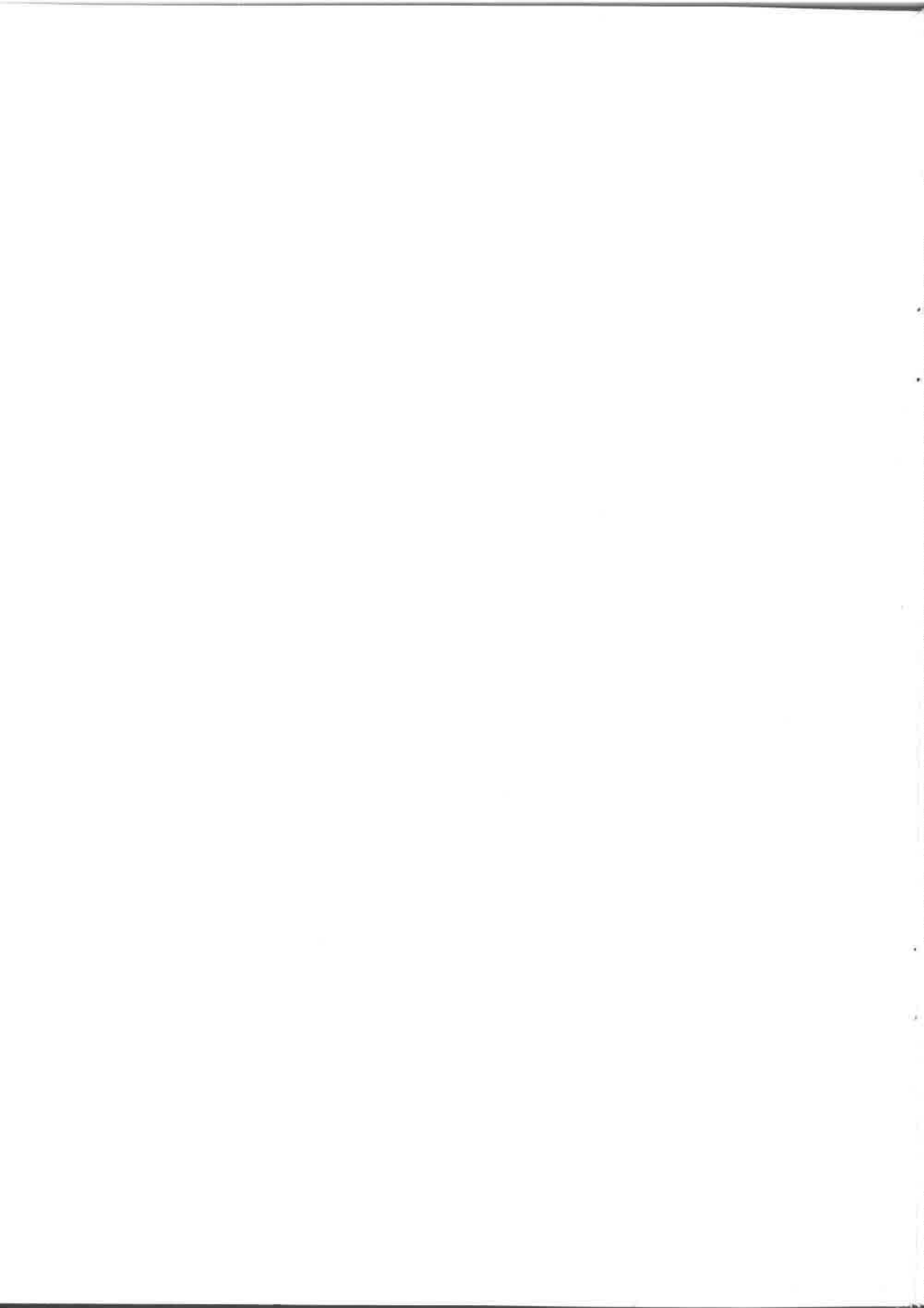
CENTAR ZA KOMPARATIVNOHISTORIJSKE
I INTERKULTURNE STUDIJE

(NE)POZNATI DESNICA: PREMA RUKOPISNOJ OSTAVŠTINI

Zbornik radova s Desničinih susreta 2020.

Uredio
DRAGO ROKSANDIĆ

(NE)POZNATI DESNICA: PREMA RUKOPISNOJ OSTAVŠTINI
Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2020.

Biblioteka DESNIČINI SUSRETI

sv. 21

Nakladnik

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
FF press

Za nakladnika

prof. dr. sc. Miljenko Jurković

Urednik

dr. sc. Drago Roksandić, prof. emeritus

Recenzenti

dr. sc. Željko Holjevac, izv. prof.
dr. sc. Ivana Latković, doc.
dr. sc. Dušan Marinković, red. prof. u m.
prof. dr. sc. Gojko Tešić

Tiskanje ove knjige omogućeno je sredstvima
Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske i
Ureda za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske.

Fotografija na naslovnici
Vladan Desnica (iz fotodokumentacije dr. sc. Uroša Desnice)

(NE)POZNATI DESNICA: PREMA RUKOPISNOJ OSTAVŠTINI

Zbornik radova sa znanstvenog skupa s
međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2020.

Uredio
Drago Roksandić

FF press

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb 2021.

Sadržaj

Drago Roksandić

- (Ne)poznati Desnica: prema rukopisnoj ostavštini* 9
*Predgovor Zborniku radova sa znanstvenog skupa
s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2020.*

Prozna posveta Vladanu Desnici

Borivoj Radaković

- Sloboda* 15

(Ne)poznati Desnica: prema rukopisnoj ostavštini. Prilozi istraživanjima

Zvonko Kovač

- Kritičko izdanje i interpretacija (uz novele iz ostavštine
Zasluženi odmor Vladana Desnice)* 23

Iva Tešić

- Mirko Korolija u kritičkom svjetlu Vladana Desnice i Radomira Konstantinovića* . . . 31

Dubravka Bogutovac

- Tetka i strina kao metaftonimija: Desnica, Domanović, Basara* 45

Iva Grgić Maroević i Sanja Roić

- Vječni Zadar Uroša i Vladana Desnice te Jove Marčetića.
Epistolarna razmjena na talijanskom zadarskom dijalektu* 55

Šime Pilić

- Splitski korespondenti u Desničinu Epistolaru* 77

Helena Peričić

- Liječnik Božo Peričić u Desničinu epistolaru* 95

Bojan Đorđević

- Petar Kolendić i Magazin Sjeverne Dalmacije – sudbina jedne naučne studije* 115

Matko Globačnik

- Boško Desnica na tragu uskoka Ilije Smiljanića* 125

Zorica Hadžić i Željko Milanović

- Nepoznata prepiska između Vladana Desnice i Živana Milisavca* 139

Svjetlan Lacko Vidulić

- Tko je tko u Prvoj Jugoslaviji? Novi prilozi za biografiju Viktora Ramova (1889. –
1974.)* 153

Iz Desničine ostavštine: „Sarajevski atentat“

Drago Roksandić

„Sarajevski atentat“ (neobjavljeno gradivo iz osobne ostavštine Vladana Desnice) 173

20. svezak Biblioteke Desničini susreti u perspektivi

Filip Šimetin Šegvić

Vladan Desnica i grad Zagreb 1924. – 1930. i 1945. – 1967.

(ur. Drago Roksandić, Zagreb 2020.). Povodom izlaska

20. sveska Biblioteke Desničini susreti 257

In memoriam: Tonko Maroević

Drago Roksandić

Tonko Maroević – „dobri duh“ Desničinih susreta 265

Sanja Roić

Duhovno sredozemništvo Tonka Maroevića i Vladana Desnice 269

Prilozi

Kronologija Desničinih susreta 2020. 274

Autori članaka 277

Recenzenti zbornika 279

Imensko kazalo (Samanta Paronić) 281

**IZ DESNIČINE OSTAVŠTINE:
„SARAJEVSKI ATENTAT“**

„SARAJEVSKI ATENTAT“ (NEOBJAVLJENO GRADIVO IZ OSOBNE OSTAVŠTINE VLADANA DESNICE)

Drago Roksandić

UDK: 821.163.42Desnica, V.:821.163.42Krklec, G.“196“

Izvorni znanstveni članak

Sažetak: Književno stvaralaštvo Vladana Desnice – jednoga od rijetkih modernih klasika kako hrvatske tako i srpske književnosti – pratila je ustrajno nakon objavljivanja romana *Zimsko ljetovanje* (Zagreb 1950.) pa sve do smrti 1967., a prati ponekad i danas, etiketa autorova navodnog četništva. Desnica je objede s time u vezi doživljavao kao svjesno konstruiranu difamaciju, *de facto* proskripciju, i činio što je mogao da svoje djelo i sebe zaštiti od svakovrsnih podlosti, odnosno nimalo bezazlenih posljedica jedne takve optužbe. U tome često nije uspijevaao jer su se objede (re)konstruirale prije svega u nomenklaturama literarno-političke moći, kojima Desnica jednostavno nije bio prihvatljiv. Neovisno o tome što je u njima uvijek bilo onih koji su ga kao pisca cijenili pa kao pojedinci i aktivno podržavali! Stvaralački je bio previše jak, inovacijski neponovljiv, prihvaćen među brojnim čitateljima u Jugoslaviji i izvan zemlje, među nerijetkim kritičarima i ponekim nakladnicima. Karakterno je bio „nesavitljiv“ da bi ga se moglo tek tako prešućivati, ali je kao pojedinac, slobodni umjetnik, bio preslab da bi se mogao u beskraj nositi sa zaplotnjačkim zamkama i javnim uvredama. Nesumnjiv trenutak njegove slabosti u jednom takvom trenutku bio je javni, točnije, kavanski fizički sukob s Gustavom Krklecom na sarajevskom Kongresu Saveza književnika Jugoslavije 17. IX. 1961. – dakle, na vlastiti rođendan! Gustav Krklec – inače, urednik prvoga, zagrebačkog izdanja *Zimskog ljetovanja* – bio je 1961. vrlo utjecajan akter hrvatske, pa uime Društva književnika Hrvatske i jugoslavenske literarno-političke nomenklature, nerijetko i njezin glasnogovornik, a u kavanskom, poznom noćnom okruženju suočio je Desnicu s istinom o njegovu statusu u očima iste te nomenklature te, vjerojatno i nehotice, izazvao olujnu fizičku Desničinu reakciju. Nije izostala ni Krklečeva kontrareakcija koja je bila obilno natopljena salvama šovenskih uvreda, na koje Desnica u tom trenutku nije reagirao. Sukob je izazvao šok dalekosežnih implikacija koje su *de facto* stvaralački paralizirale Desnicu. On će uskoro, 1967., umrijeti, baš uoči proglašenja „Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika“ te „Predloga za razmišljanje“, koje on najvjerojatnije ni u jednom ni u drugom slučaju ne bi potpisao. Ovaj je prilog daljnji doprinos da se pitanje, kako bi rekao Desnica, „proventilira“. Sljedeći će prilog biti posvećen istom sukobu iz Krklečeve perspektive, tragom gradiva koje je sačuvano prije svega u njegovoj osobnoj ostavštini, koja je pohranjena u Gradskoj knjižnici i čitaonici „Metel Ožegović“ u Varaždinu.

Ključne riječi: Vladan Desnica, ratni životopis, kolaboracija, Gustav Krklec, literarno-politička nomenklatura, Hrvatska, Jugoslavija, 1950. – 1967.

U osobnoj ostavštini Vladana Desnice, koja je danas zajedničko vlasništvo njegovih izravnih potomaka, čuva se zbirka pod znakovitim naslovom „Sarajevski atentat“. U jednoj od stotinjak ukusno oblikovanih kutija za pohranu dokumenata – koje je pisac sâm bio naručio i svaku pojedinu naslovio, a koje su sačuvane vjerojatno zato što mu nisu bile „pri ruci“ u danima samoće u Islamu Grčkom uoči smrti – pohranjeni su dokumenti o vjerojatno najbolnijoj epizodi čitava njegova književničkog života. Nasljednici su do najnovijeg vremena bili mišljenja da je ne treba u cijelosti objaviti. Malo je tko izvan obitelji i bio u mogućnosti pročitati je u cijelosti.¹

Autor ovog priloga posljednjih je godina vlasnicima zbirke u nekoliko navrata argumentirano obrazlagao potrebu da se to gradivo objavi kao cjelina.² Od sarajevskog Kongresa Saveza književnika Jugoslavije, održanog 16., 17. i 18. IX. 1961., na kojemu se „atentat“ dogodio, prošlo je ravno šezdeset godina. U međuvremenu nestao je i Savez književnika Jugoslavije, nestala je i Jugoslavija, ali su četničko-ustaško-partizanske atribucije ostale, točnije, preživjele pa se i dalje ne samo prigodice koriste u konfliktima s inter-/intraetničkim konotacijama! Time „Sarajevski atentat“ višestruko dobiva na aktualnosti i red je da se kulturna javnost u cijelosti upozna s njegovim sadržajem.

Gradivo je u potpunosti transkribirano, neovisno o tome jesu li dokumenti rukopisni ili strojopisni, odnosno tiskovine, prije svega novinski isječci. Dosljedno su se poštovali autorski jezik i pravopisne prakse u izvorniku. Rijetke izvorno ćirilicom pisane dokumente ili potpise donosimo na ćirilici.

Gradivo je grupirano prema abecednom redoslijedu aktera, s napomenom da distinkcija adresant – adresat nije uvijek mogla biti funkcionalna. Pregledno je i prema abecednom i prema kronološkom redoslijedu, tj. prema nadnevku. Kada ga u izvorniku nema navedenog, dokument je svrstan uobičajenom sadržajnom provjerom *ante quem vs. post quem*. Preglednost će olakšati i kazalo imena za sve priloge objavljene u ovom izdanju, koji je napravila dr. sc. Samanta Paronić.

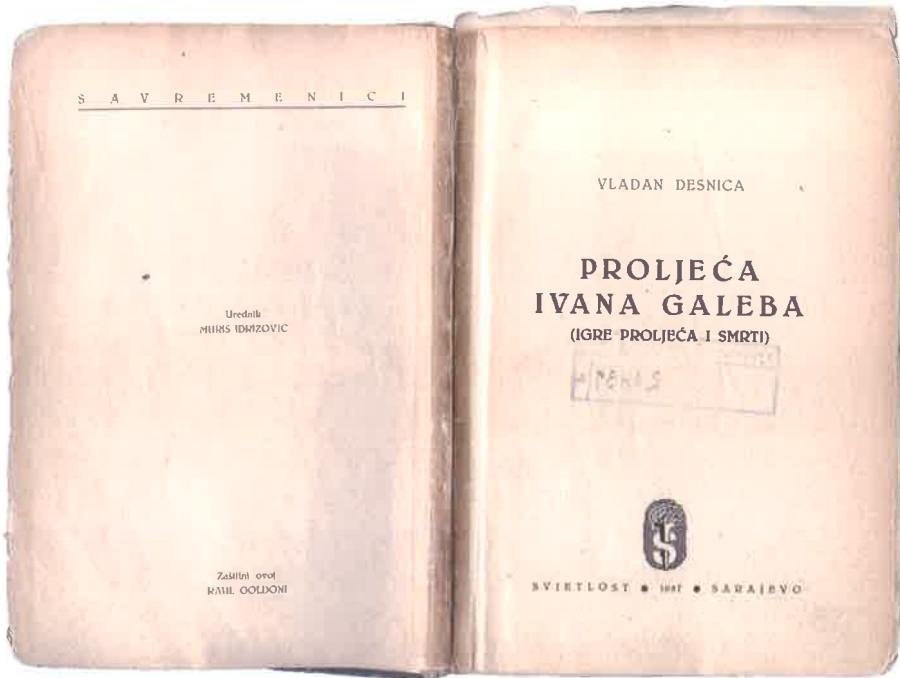
Kao profesionalni povjesničar svjestan sam da je ovaj rad samo jedan prilog rekonstrukciji jednoga mučnog, ali znakovitog događaja na „marginama“ sarajevskog Kongresa 17. IX. 1961. Nužno je osigurati sličan uvid u gradivo koje je sačuvano u rukopisnoj ostavštini Gustava Krkleca, ali i u gradivo koje potječe od mnogobrojnih „svjedoka“ i aktera zbivanja prije i naročito nakon samog događaja. Prije pisanja studije-slučaja – što mi je u međuvremenu postalo neplaniranim ciljem – potrebno je, dakle, istražiti arhivsko gradivo različitih provenijencija, pohranjeno u brojnim fondovima i zbirkama te knjižnicama u Varaždinu,

¹ Poznato mi je da ih je čitao prof. dr. sc. Dušan Marinković pripremajući dvosveščano izdanje *Hotimičnog iskustva: Vladan DESNICA, Hotimično iskustvo: diskurzivna proza Vladana Desnice. Knjiga prva* (prir. Dušan Marinković), Zagreb 2005. Svoje uvide i svoju interpretaciju u širem kontekstu iznio je u članku „Geneza jednog sukoba“, u: *Desničini susreti 2005. – 2008. Zbornik radova* (ur. Drago Roksandić i Ivana Cvijović Javorina), Zagreb 2010., 11–15. Članak je i dalje nezaobilazna referentna jedinica za pristup problemima o kojima je i u ovom prilogu riječ.

² Ovom prilikom izričito zahvalnost gospodama Olgi Škarić, Jeleni Ivičević-Desnica, Nataši Desnica-Žerjavić i napose Urošu Desnici na povjerenju koje su mi i ovom prilikom iskazali te na pomoći koju su mi ukazali da gradivo bude objavljeno.

Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, pa i drugdje.³ U ovom slučaju, prije svega varaždinsko jer bi se izostankom analize obiju *conflicting perspectives* ovaj prilog danas nužno pretvorio u poticaj produbljivanju hrvatsko-srpskih/srpsko-hrvatskih isključivosti, što je inkompatibilno s autorovim intencijama.

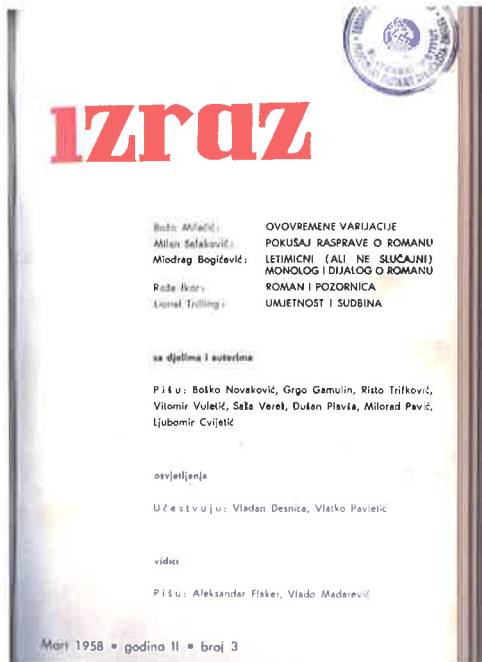
Time se promijenila i koncepcija ovog priloga koji ne može biti puki tehnički predgovor gradivu, a ne može biti ni itekako poželjna problemski fokusirana analitička interpretacija jer je gradivo kojim zasad raspolažemo iz jednog izvora. Međutim, dosadašnje višegodiš-

Sl. 1. Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba: igre proljeća i smrti*, Biblioteka Savremenici, Svjetlost, Sarajevo 1957. Zaštitni omot: Raul Goldoni.

nje bavljenje Vladanom Desnicom (osobom, njegovim opusom, recepcijama tog opusa i javnim statusom pisca koji nije slijedio kanonske obrasce, a sâm je stvaralački izgrađivao svojevrsan „kanon“) ponukalo me je da se ograničim ovom prilikom prije svega na izravne i neizravne kontekste „sarajevskog atentata“, i to prije svega unutar Desničina obzorja, njegova razumijevanja vlastite situacije. Stoga je bespredmetno pričavati Desničine i druge interpretacije samog sukoba jer inače nisu nepoznate u literaturi, tim manje što su u objavljenoj zbirci dokumenata iscrpno opisani svi događajni aspekti konflikta.

³ Krklečeva ostavština pohranjena je u Gradskoj knjižnici i čitaonici „Metel Ožegović“ u Varaždinu. Preliminarno sam istraživanje već obavio. Pronašao sam više Desničinih pisama i dopisnica Krklecu iz vremena kada su surađivali, ali ih ovom prilikom ne objavljujem kako zato što u Desničinoj prepisci još nisu pronađena Krklečeva pisma Desnici tako i zbog naravi ovog priloga, fokusiranog na „Sarajevski atentat“. Međutim, iznenadila me je masa pisama srpskih pisaca Krklecu, pisama čitateljica/čitatelja njegovih radova u Srbiji, domova kulture i drugih ustanova u Srbiji u kojima je gostovao itd. Imajući na umu da je većim dijelom prijeratnog razdoblja živio u Beogradu, a vrlo često boravio i djelovao raznim povodima i nakon rata, Krklečeva *Serbica* tek čeka svojeg autora.

Sl. 2. „Svako djelo vrijedi točno onoliko koliko poetskog sadrži u sebi...” (razgovor Vladana Desnice s Vlatkom Pavletićem), *Izraz* (Sarajevo), god. II., br. 3, mart 1958., 324–340.

mirovinu, mogao je imati osjećaj tek društveno poniženog izopćenika.⁶

Kada čovjek danas čita što su u Sarajevu kao glavni referenti govorili Jure Franičević-Pločar i Dobrica Ćosić, mora se zapitati – pored ostalog – što je Desnica, sa svime što je samo tih godina objavio, sa svjetovima koje je literarno stvorio, ondje uopće tražio. Pitanje je ipak retoričko jer je u to doba bilo nemoguće biti književnikom, a posebno slobodnim umjetnikom izvan staleških društava/udruženja!

Ne treba previdjeti ni činjenicu da su pisci iz različitih dijelova Jugoslavije rijetko kada bili u prilici osobno upoznati jedni druge i komunicirati jedni s drugima. Osim toga i svemu što je doživljavao unatoč, on se nije osjećao kao „disident“ u jugoslavenskom društvu i kulturama tog društva. Naprotiv. Ako se to previđa, ne može se razumjeti njegove reakcije u Sarajevu, odnosno bilo kada od ratnih godina pa do nesumnjivo prerane smrti 1967. Tome su svjedočanstvo i svi ovdje objavljeni dokumenti u „Sarajevskom atentatu“.⁷

Kada je riječ o fizičkom sukobu s Gustavom Krklecom, toliko atipičnom za Desničinu ponašanje, njega je pogodilo – svjedoče o tome i objavljeni dokumenti – što je po-

Čitajući materijale sarajevskog, pa i prethodnih kongresa Saveza književnika Jugoslavije, uočio sam, pored ostalog, da ni književnici nisu propuštali kvantificirati svoje radne uspjehe, kako individualne tako i kolektivne.⁴ Ako je i Desnica imao potrebu sumirati svoje stvaralaštvo između beogradskog i sarajevskog Kongresa 1958. i 1961., kao stvaralac mogao je s pravom imati osjećaj „udarnika“, da ne ironiziram pa kažem „junaka socijalističkog rada“.

Godine 1957. izašlo mu je šest izdanja *Proljeća Ivana Galeba* u Sarajevu, prvo upravo u Sarajevu, drugo u Zagrebu i potom četiri u Beogradu. Dvije godine kasnije, 1959., izašao je u Zagrebu *Frtar sa zelenom bradom*. Godine 1958. u Zagrebu je objavljen njegov antologijski razgovor s Vlatkom Pavletićem „Svako djelo vrijedi točno onoliko koliko poetskog sadrži u sebi...“, a 1961., u Beogradu i Zagrebu, objavljene su *Ljestve Jakovljeve* itd.⁵

Kao statusno slobodni umjetnik, kojemu je baš tada bilo uskraćeno pravo na umjetničku

⁴ Obrazac je na impresivan način stvorio Miroslav Krleža svojim čuvenim izvještajima o produkciji Jugoslavenskoga leksikografskog zavoda u Zagrebu.

⁵ „Bibliografija“, u: V. DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba: igre proljeća i smrti*, Beograd 1967., 415–447.

⁶ Vladan Desnica – Savjetu za nauku i kulturu N. R. H. Zagreb, 3. XI. 1959. (241–243)

⁷ V., prije ostalih, izjavu Nede Aračić (193)

slije svega što je inače morao trpjeti u Zagrebu – suočen s literarno-političkom nomenklaturom – ponižen i u Sarajevu, i to među 150 pisaca sa svih strana Jugoslavije. Nadasve ga je zaboljelo to što ga je u Sarajevu ponizio čovjek koji je bio glasnogovornik iste te zagrebačke nomenklature, a koji jednostavno kao čovjek, prema Desničinu dubokom uvjerenju, nije imao pravo učiniti to onako kako je to napravio jer je sâm bio kolaborant od početka do kraja rata. Međutim, moralo mu je smetati i to što je nasilno reagirao, onako kako se on nikada ni prije ni kasnije nije ponašao! Mnoge je upravo to prenerazilo, neovisno o tome odakle su došli u Sarajevo ili su bili odande.

To je, pak, samo pojačalo njegovu srdžbu nakon povratka u Zagreb, kada se uvjerio da ga se u Zagrebu hoće učiniti jedinim krivcem za šokantan sarajevski incident. U konceptu pisma Juri Kaštelanu od 7. XI. 1961. svoju situaciju ogolio je do groteske: „U svom prvom razgovoru sa jednim višim rukovodiocem iz sektora nauke i kulture drug [Mirko] Božić je izložio ovaj incident u verziji sasvim odlučno povoljnoj po mene, a nepovoljnoj po Krkleca; A prilikom drugog razgovora u potpuno obratnoj verziji. Na pitanje kako je od posljednjeg razgovora dijametralno promijenio mišljenje dr[ug] B[ožić] je opravdao time da je ‘većina sklona Krklecu’. A na primjedbu da tu nije odlučna sklonost većine već utvrđenje objektivne istine, B[ožić] je onakav svoj stav obrazlagao momentom oportuniteta, jer da je K[rklec] ‘nama potreban’ i da se ‘mnogo zalaže’, dok se ja, navodno, uopće ne zalažem.“⁸ Etabliranome Mirku Božiću svakako nije bilo nepoznato što se u Partiji kada sve mislilo i o

Sl. 3. Jure FRANIČEVIĆ-PLOČAR, „Krvlju i perom u obrani života i poezije“, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske* (Zagreb), god. XXII., br. 5234, 17. 9. 1961., 6.

Uokvireni članak sadržava i kamenčićima, mozaički izrađen portret Jure Franičevića-Pločara, rad likovnog umjetnika-partizana Joke Kneževića te nepotpisani kroki motiva sa splitskog Peristila.

⁸ Vladan Desnica – Juri Kaštelanu, Zagreb, 7. XI. 1961. (220–221)

Krklecu i o Desnici.⁹ Vjerojatno je i sâm sudjelovao u formuliranju takvih stavova, kojima se uvijek iznova, „dijalektički“, određivala granica između „nas“ i „njih“, „naših“ i „vaših“. Desnica je bio među rijetkima čiji je status bio zauvijek „zacementiran“. Od 1953. do 1959. doista se ništa nije promijenilo. Ipak, ni Partija nikada nije bila monolitna. Uvijek je bilo onih koji nisu uvijek bili dovoljno „budni“, poput Šegedina i Kaštelana.

Međutim, bilo je i vrlo utjecajnih partijskih funkcionera u Hrvatskoj koji su optužbe što su se upućivale na Desničin račun zbog četništva smatrali bedastoćama. „Sarajevski atentat“, primjerice, otkriva dosad javno nepoznatu činjenicu da je Vladan Desnica ostao u srdačnim odnosima s Ankom Berus i nakon odlaska iz Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske. Kada mu je bilo najteže, nakon povratka iz Sarajeva susreo se s njome.¹⁰ Ona ga je ohrabrila da piše Dragi Gizdiću.¹¹ Izgleda da je Anka Berus intervenirala i kod Jure Kaštelana glede izlaska iz krize u kojoj se našlo Društvo književnika Hrvatske zbog pokušaja da „presuđuje“ u sporu Desnica – Krklec. U pismu Vladana Desnice Anki Berus od 9. I. 1962. stoji: „Ujedno Vas obavještavam da sam, ne dočekavši nikakva znaka dobre volje da se stvar izglati na doličan način u krilu Društva već jedino uputu predsjednika Jure Kaštelana da svaka stranka poduzme na svoju ruku korake koje smatra za shodne, prepustio stvar Javnom tužioštvu da zaštiti javni interes ukoliko smatra da je povrijeđen, što mi je isti Jure Kaštelan kasnije i odobrio.“¹² Teško da bi Kaštelan u „pregrijanoj“ Upravi Društva išta mogao učiniti bez dogovora s dovoljno utjecajnom osobom iz *Foruma*, kao što je tada bila Anka Berus.

Desnicu je dodatno pogodilo to što su svjedoci svega onoga što se u Sarajevu dogodilo, mahom iz Beograda i Sarajeva, koliko god do njega držali, uglavnom izbjegavali svjedočiti onako kako su – po svemu što su i sami doživjeli te usmeno iskazali Desnici poslije incidenta – to morali učiniti. Umjesto da kao pisac bude prihvaćeniji nego ikad, našao se ponovno osamljen kao u ranim 1950-ima.

⁹ U nepotpisanom dokumentu u fondu Kontrolne komisije Saveza komunista Hrvatske „O nekim pojavama i nedostacima u političkom radu u Hrvatskoj“ (Zagreb, 9. VI. 1953.) naknadno upisano, nakon nadnevka, stoji: „Kako nastupa neprijatelj organizovano pokazuje i stanje u Matici hrvatskoj gdje Krklec i njegova grupa uz pomoć Petra Šegedina smjenjuje sa dužnosti tajnika [Vjekoslava] Kaleba. Kod toga Krklec izjavljuje 'nas je 13, a njih (komunista) svega 8. Šta nam oni mogu.'“

U Hrvatskom kazalištu vodi se akcija da se izbací Mirko Božić. Akciju vodi Tito Strozi a pomaže ju Matković. (Iza ovog je Bela Krleža.)

Nedavno je Vladan Desnica dobio Saveznu nagradu za književnost. Prijedlog je dao Petar Šegedin, i Jure Kaštelan. Desnica je u toku rata pisao u četničkim listovima popa Đujića. Poslije rata ostao je na takvim pozicijama. Knjiga za koju je nagrađen je negativna.“

Napominjem da je prijepis doslovan, tj. sa svim jezičnim i pravopisnim pogreškama. Zahvaljujem kolegi Tomislavu Brandolici, doktorandu, što mi je dopustio korištenje ovim dokumentom pod signaturom: Hrvatski državni arhiv (dalje: HR-HDA), HR-HDA-1220, Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske (dalje: CK SKH), serija Kontrolna komisija SKH, kut. 9.

¹⁰ V. pisma na 196.

¹¹ V. pismo na 209–210. Riječ je o vrlo značajnom pismu jer ono otkriva da Vladanov otac, dr. Uroš Desnica, prije same svoje smrti nije podržavao svojeg brata Boška koji je s dr. Nikom Novakovićem Longom među sjevernodalmatinskim Srbima, a u suradnji s talijanskim okupacijskim vlastima, vodio akciju kojom se tražila talijanska aneksija sjeverne Dalmacije. Naime, formulacija u pismu Vladana Desnice Dragi Gizdiću takva je da se mogla odnositi samo na Boška Desnicu jer dr. Uroš Desnica nije bio u takvim odnosima s dr. Nikom Novakovićem Longom da bi s njime uopće vodio rasprave o tom pitanju.

¹² Vladan Desnica – Anki Berus, Zagreb, 9. I. 1962. (196)

ugi dan rada kongresa Saveza književnika

Naša literatura sigurno krči put ka daljoj svjetskoj afirmaciji

ERAT O RADU SAVEZA PODNIO ALEKSANDAR VUČO * IZMEDU DVA KONGRESA PUBLIČNO 616 KNJIGA I PREKO 150 SCENSKIH DJELA * U ZANIMLJIVOJ DISKUSIJI UČESTVOVAO VEĆI BROJ DELEGATA * KONGRES DANAS ZAVRŠAVA RAD

Dva dana intenzivnog, dragocjnog rada kongresa Saveza književnika Jugoslavije, podnirano je izvijestiti sarajevski i ostvariti iznenađujuće uspjeh. Danas je u posljednjem danu kongresa, a sutra će biti posljednji dan kongresa. Kongres je u četvrtak uveče u 21.00 sati završio radom. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

Aleksandar Vučo

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima. U posljednjem danu kongresa, u četvrtak, održano je 16. sjednica. Na sjednici su raspravljali o radu kongresa i o njegovim rezultatima.

Ivo Andrić i Miroslav Krleža na Trebeviću

Sl. 4. S[reten] ASANOVIC, „Naša literatura sigurno krči put ka daljoj svjetskoj afirmaciji“, *Oslobodenje* (Sarajevo), god. XVIII., br. 4470, ponedjeljak, 18. 9. 1961., 5. Lijevo dolje: Ivo Andrić i Miroslav Krleža na Trebeviću. Desno gore: Aleksandar Vučo, generalni sekretar Saveza književnika Jugoslavije.

Godina 1961. bila je godina dodjeljivanja Nobelove nagrade za književnost Ivi Andriću. Sljedeće su godine u zagrebačkom *Forumu* počele izlaziti Krležine *Zastave*. Slijedit će i druga nezaobilazna književna izdanja kako u hrvatskoj tako i u srpskoj književnosti. Novih Desničinih, kao ni Krklečevih pogotovo vrhunaca više neće biti, s time što će prvi tonuti u sve veću osamu, naročito nakon smrti supruge Ksenije, a drugi iz godine u godinu kumulirati sve veći broj društvenih priznanja i stjecati sve brojnije instrumente izravnog utjecanja na kulturnu politiku, ali će ga se sve manje doživljavati kao stvaraoca.¹³ Godine 1967. Desnica je umro, a Krklec potpisao „Deklaraciju...“ pa povukao svoj potpis, čime je sâm drastično promijenio svoj status u hrvatskoj kulturi.¹⁴

Narav njihova sukoba bila je ipak ponajviše uvjetovana aktualnim kontekstom, situacijama 1961. Koliko god se socijalistička Jugoslavija mijenjala („demokratizirala“) iznutra, koliko god bila sve prepoznatljivijom u svijetu suočenom s mogućnošću hladnoratovske nuklearne

¹³ Iako Gustav Krklec i Miroslav Krleža nikada nisu imali previše međusobnih literarnih afiniteta, rijetko su kome od književnika toliko bila otvorena Krležina vrata. V. mnogobrojne uputnice u kazalima imena u: Enes ČENGIĆ, *S Krležom iz dana u dan*, sv. I–IV., Zagreb 1985.

¹⁴ Dubravko JVLČIĆ, „O Deklaraciji (Sjećanja)“, *Kolo*, 1–2/2009. (<https://www.matica.hr/kolo/314/o-deklaraciji-sjecanja-20687/>, pristup 30. 6. 2021.)

SARAJEVSKA HRONIKA

Razgovor književnika Oskara Daviča sa radnicima fabrike »Vaso Miskin-Crni«

Književnost i književnici

— MLADI RADNIK KOJI PIŠE PJESME:
Osjećam nezadovoljstvo kadgod napišem pjesmu

— OSKAR DAVIČO: Na dobrom ste putu.

Daše postaje prva naša p...
smjene radnicima fabrike »Vaso Miskin-Crni«
začali »Vaso Miskin-Crni«
ni gostuju je književnik Oskar Davičo.

U susretu, tjeloviti naši emji-
stila se »oboljela« lijeni u radnici
kolektivizacijama.

Oskar Davičo rekao im je o
književnosti i književnicima. To
je bio više razgovor o tome šta

dobro u čovjeka, što će se do-
vremu sloboda, kadgod je ne-
ga oči su bili ga opustiti u li-
satu. Jedan Tislotjev sumati se
Pisao je pjesmu »Koska je ne-
žan na vrti našu, ali sretni su

razgovora bila je u susretu
vrijednoscnoj književnosti.

Pisao je pjesmu o četiri sata pje-
nik na Miza. Aleksandrić kaže
je završio radnice obratima štata

Sl. 5. V. ČUBELIĆ, „Književnost i književnici“, *Oslobođenje* (Sarajevo), god. XVIII., br. 4471, utorak, 18. 9. 1961., 8. Podnaslov „Razgovor književnika Oskara Daviča sa radnicima fabrike 'Vaso Miskin-Crni'“.

katastrofe, vlast i moć koje su se temeljile na monopartijskom dirizizmu Saveza komunista Jugoslavije i teško sagledivim granicama ovlasti Josipa Broza Tita nisu mogle pobjeći od sje-
na „kontrarevolucija“ u Poljskoj i Mađarskoj. Savez književnika Jugoslavije, redovitim svojim sazivima, meandrirao je na različite načine, ali su temeljna pitanja slobode stvaralaštva te, sve uočljivije, daljnjeg razvoja nacionalnih književnosti i kultura unutar sve maglovitije ju-
goslavske socijalističke paradigme bila itekako otvorena. Koliko god se svi trudili govoriti ezopovskim jezikom kao partijskim esperantom, razlike su bile sve vidljivije, a kompromisi sve teže održivi. To je ključ za razumijevanje Šestog kongresa Saveza književnika Jugoslavije.¹⁵

Spomenuti *Bilten* registrirao je da je „Sarajevo dočekalo održavanje Šestog kongresa Saveza književnika Jugoslavije u stvaralačkom naponu i organizaciono potpuno spremno, svjesno da njegovo održavanje u Sarajevu znači istovremeno i priznanje literaturi u Bosni i Hercegovini.“¹⁶ Međutim, u bilješci o istoj temi na istoj stranici eksplicitno je zapisano: „U Izvještaju o radu Udruženja 1961-1962. iznesene su ove zamjerke: 'Moramo nažalost konstatovati da je Almanah Saveza [književnika] [Jugoslavije], koji se nedavno pojavio iz štampe, potpuno razočarao naše članove prikazujući neobjektivno ovaj period razvoja lite-
rature u našoj Republici. Almanah bi trebalo da bude ne samo ogledalo razvoja pojedinih literatura nego i ogledalo međurepubličke saradnje. Međutim, ovakav kakav je /urednici Gustav Krklec, Drago Šega i Mladen Leskovac/ Almanah ne održava pravo stanje stvari. Od naših pisaca u njemu su zastupljena samo šest /Midhat Begić, Mak Dizdar, Slavko Le-
ovac, Husejin Tahmišić, Vuk Krnjević i Sreten Asanović/, što nikako ne daje realnu sliku

¹⁵ Nisam uspio pronaći nijedan članak istraživačke naravi posvećen tom kongresu. *Bilten Udruženja književnika [socijalističke] R[epublike] Bosne i Hercegovine* (Sarajevo, b. d.), koji mi je dao na uvid prof. dr. sc. Husnija Kambe-
rović, na čemu mu srdačno zahvaljujem, svjedoči da je bosanskohercegovačka književnost u to doba kreativno bila u punom usponu, ali da su ekspanzionalno rasli i svakovrsni problemi kulturne, socijalne i političke naravi u vezi s književnošću i književnicima.

¹⁶ *Bilten*, 55.

kvalitativnog, naročito kvantitativnog razvoja savremene bosanskohercegovačke književnosti.“¹⁷ Drugim riječima, Savezu književnika Jugoslavije poslana je poruka da o najvažnijim izdanjima Saveza više ne može odlučivati srpsko-hrvatsko-slovenska „trojka“! Međutim, u Sarajevu nije bilo ni približno usuglašanih mišljenja o tome što bi bila alternativa „trojci“. Nedoumice s time u vezi spektakularno su se „prelomile“ i na Vladanu Desnici. O tome je nedavno pisao Nenad Filipović i vrijedi ga citirati u cijelosti: „Očekivalo se da Desnica, poput Ćamila Sijarića za *Bihorce*, dobije veliku nagradu za roman u režiji nekadašnjeg sarajevskog izdavača *Narodna prosvjeta* upravo za svoje najavljeno djelo *Proljeća Ivana Galeba* čija su se prva poglavlja pojavila u sarajevskom *Životu* početkom pedesetih godina XX vijeka. Urednik u pomenutoj kući bio je Mak Dizdar, a njen direktor vrhunski menadžer Mustafa Zirić. Nagrada je iznosila ondašnjih basnoslovnih milion dinara (tada deset manjih ili pet većih stanova), a Desnici bi silno značila jer je, od 1948. g., bio svojevolljni slobodni umjetnik bez redovnih prihoda. Ne samo da Desnica nije dobio nagradu, nego je i izdavačka kuća *Narodna prosvjeta*, prva koja je u titovskoj Jugoslaviji objavljivala Fransoaz Sagan i Kafku, likvidirana u jednoj prljavoj aferi. Afera je bila zajednički rad sarajevskog C[entralnog] K[omiteta] K[omunističke] P[artije] B[osne] i H[ercegovine] i beogradske čaršije, tzv. Siminovaca oko Dobrice Ćosića, i, posebno, Borislava Mihajlovića-Mihiza. Mihiz je u to vrijeme kontrolisao NIN-ovu nagradu i bilo mu je jako stalo da sarajevska nagrada, kao prestižnija od beogradske, nestane sa lica zemlje. Njegov bliski prijatelj Meša Selimović bio je veza između Siminovaca i sarajevskog C[entralnog] K[omiteta]. I on je, kao glavni urednik sarajevske *Svjetlosti*, profitirao od nestanka izdavačke kuće *Narodna prosvjeta*. *Svjetlost* je preuzela većinu naslova *Narodne prosvjete*, pa se i prvo izdanje Desnićinih epohalnih *Proljeća*... pojavilo kod tog izdavača. No, nagrade koja bi Desnici mnogo značila više nije bilo. *Svjetlost* je postala najmoćniji izdavač u BiH, a Selimović najmoćniji urednik.“¹⁸

Dakle, Desnica je i s te strane došao na Šesti kongres Saveza književnika u Sarajevu kao nevoljni akter te prestižni i novčani gubitnik u propasti projekta kojim se Sarajevo trebalo bitno „repozicionirati“ u projektu izgradnje bosanskohercegovačke i jugoslavenske književnosti kao transnacionalnih fenomena. Jure Franičević-Pločar i Dobrica Ćosić kao glavni govornici na Kongresu bili su simbolički podsjetnici da stvari stoje drugačije. Sve je to Gustav Krklec itekako znao pa je i zbog toga htio Desnicu baš u Sarajevu podsjetiti da bi morao znati što može, a što ne može postići, odnosno što smije, a što ne smije ni pokušati učiniti. Bio je to samo razlog više za pojačanu Desnićinu razdraženost koja će te rođen-

¹⁷ *Isto*, bilj. *1. Upravu Udruženja književnika Bosne i Hercegovine 1961./1962. činili su: Dušan Đurović, predsjednik, Izet Sarajlić, potpredsjednik, Vuk Krnjević, sekretar, Dragan Kulidžan, blagajnik, Slavko Leovac, član, Ahmed Hromadžić, član, i Stevan Bulajić, član. (Vuk Krnjević, sekretar Udruženja književnika Bosne i Hercegovine – Aleksandru Vučić, generalnom sekretaru Saveza književnika Jugoslavije, Sarajevo, 4. III. 1961.) Arhiv Bosne i Hercegovine, fond Udruženje književnika Bosne i Hercegovine. Zahvaljujem prof. dr. sc. Husniji Kamberoviću na kopiji ovog dopisa. U sljedećoj godini, 1962./1963., predsjednik je bio Meša Selimović, a potpredsjednik Slavko Leovac. (*Bilten*, 45)

¹⁸ „TEFTER DRUGI NENADA FILIPOVIĆA ZA PREOKRET: Mujruk-Bujruk Vladana Desnice“, *Preokret: regionalni portal* (<https://preokret.info/index.php/2020/10/20/tefter-drugi-nenada-filipovica-za-preokret-mujruk-bujruk-vladana-desnice/>, pristup 28. 6. 2021.). V. izdanja sarajevske Narodne prosvjete (https://www.antikvarne-knjige.com/knjige/distro.php?distro_id=139&tp=2, pristup 28. 6. 2021.). „Ćamil Sijarić (Šipovice kod Bijelog Polja, 1913. – Sarajevo, 1989). Pripovjedač, romanopisac i pjesnik. Poginuo je u saobraćajnoj nesreći. Roman *Bihorci* iz 1956., koji mu je donio slavu na području cijele Ex Jugoslavije i za koji je dobio tada jednu od najuglednijih i finansijski najvećih nagrada, nagradu Književne prosvjete od milijun dinara, te su ga u šali nazivali Ćamilion. (...)“ (<https://www.bibliofil.hr/en/camil-sijaric-bihorci>, pristup 28. 6. 2021.)

danske večeri eksplodirati u mirisu alkohola i duhana u kavanskom, „klupskom“ prostoru u neformalnom središtu književnog Sarajeva.

Frustracija je mogla rasti i zbog Kongresa samog. Zadržat ćemo se na usporedbi dviju oficijelnih perspektiva glede tog kongresa, zagrebačke i sarajevske, odnosno zagrebačkog *Vjesnika* i sarajevskog *Oslobođenja*.

Zagrebački *Vjesnik* od 17. IX. t. g., nakon protokolarnih informacija o početku rada Kongresa, daleko najviše prostora na strani rezerviranoj za rubriku „kultura * umjetnost“ posvetio je referatu Jure Franičevića-Pločara „o ulozi jugoslavenske književnosti u narodnoj revoluciji i o utjecaju revolucije na književnost“: „Franičević je istakao da se već uobičajilo da književnost tih godina nazivamo partizanskom i da ona predstavlja veliko poglavlje naše kulturne historije. U tom periodu naša književnost, sa svim njenim dometima i slabostima, ostvarila je izvanrednu moralnu i društveno historijsku ulogu.“ Interpretirajući referenta, *Vjesnik* je istaknuo „da je partizanska literatura ostvarila, bez sumnje, novo razdoblje našeg književnog stvaranja, razdoblje u kojem je pisac po prvi put zaista i u potpunosti oslobođen svakog vanjskog političkog, materijalnog, administrativnog ili bilo kojeg drugog pritiska“. Sljedeća je autorova /ili urednikova/ novinski istaknuta teza bila da su „sva najbolja ostvarenja partizanske literature nadahnuta stvarnošću“, odnosno „nikada nije književna riječ živjela tako intenzivno niti se tako uzglobila u život“. Nasuprot partizanskoj književnosti te njezinim živim i neživim akterima – potonje se odnosi prije svega na 76 pisaca koji su u ratu izgubili život – Franičević je osjetio potrebu odrediti se na povijesno pomiriteljski način prema onim piscima koji su u tim godinama bili „na drugoj strani“: „Mali je, međutim, bio broj pisaca koji su izdali umjetnost i svoj narod angažirajući se aktivno na strani fašizma, te najmračnije moralne i političke formacije u historiji. Izbor[e]ne vrijednosti pripadaju svima i to svima jednako, pa i onima koji su se trenutno bili izgubili u nevremenu.“ Drugim riječima, na 20. obljetnicu početka – a ne kraja – Narodnooslobodilačkog rata, Franičević je smatrao bitnim naglasiti da su „ratne sjekire“ među književnicima zakopane! Za njega to nije bilo pitanje rehabilitacije dojučerašnjih protivnika, nego „nužnosti razvoja socijalizma i ostvarivanja novih društvenih odnosa jer socijalizam predviđa i ostvaruje slobodu ličnosti do apsolutne ponoći.“¹⁹ Na istoj *Vjesnikovoj* stranici objavljen je i članak Bože Milačića „Sarajevski kongres“. Bio je posvećen kongresnoj izložbi koja je evocirala sjećanja na svakog pojedinog od 76 pisaca koji su izgubili život u ratnim godinama. Milačić je citirao: „ubijen, strijeljan, poginuo...“.²⁰

Vjesnik se vratio kongresnim temama tek u svojem broju od 19. IX. 1961., s nadnaslovom „Završen Kongres književnika Jugoslavije“ i naslovom „Razvitak literature u skladu je s općim napretkom“. Bila su dva podnaslova: „U Rezoluciji se sugerira življa međurepublička suradnja književnika i traže mjere za rješavanje problema izdavačke djelatnosti“ te „Za predsjednika Saveza književnika izabran je Blaže Koneski“.²¹ Prema člankopiscu

¹⁹ „Krvlju i perom u obrani života i poezije“, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske* (Zagreb), god. XXII., br. 5234, 17. 9. 1961., 6. Uokvireni članak sadržava i kamenčićima, mozaički izrađen portret Jure Franičevića-Pločara, rad likovnog umjetnika-partizana Joke Kneževića i nepotpisani kroki motiva sa splitskog Peristila.

²⁰ Isto.

²¹ *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske* (Zagreb), god. XXII., br. 5236, 19. 9. 1961., 6.

Boži Milačiću, kogresne rezolucije odnosile su se na velik broj strukovnih, statusnih i političkih pitanja (problemi izdavačke djelatnosti, autorska prava i honorari, „suradnja Saveza s inozemnim piscima, udruženjima i međunarodnim književnim organizacijama“, zatim „o problemima štampanja i plasmana knjige“, o mogućnosti uspostavljanja suradnje s Pen-klubom itd.). Dogovoreno je uvođenje funkcije potpredsjednika Saveza književnika Jugoslavije. Blaže Koneski izabran je, umjesto Miroslava Krleže, za predsjednika Saveza, Marijan Matković za potpredsjednika, a Ivan V. Lalić za sekretara. Kongres je usvojio i rezoluciju o razoružanju, dajući time podršku jugoslavenskoj državnoj politici koja je naročito bila uspješno inaugurirana na tada tek završenoj Beogradskoj konferenciji neangažiranih zemalja, održanoj od 1. do 6. IX. t. g.²² Čitateljima *Vjesnika* bio je posebno predstavljen Blaže Koneski, novi predsjednik Saveza književnika Jugoslavije, „otac“ makedonskoga književnog jezika. Najveći dio prostora stranice posvećen je ipak Milačićevu intervjuu s Aleksandrom Vučom, dotadašnjim generalnim sekretarom Saveza književnika Jugoslavije, naslovljenim „Jugoslavenska knjiga u svijetu“.²³ Naglasci su, kao i obično u tim godinama, bili na brojčanim pokazateljima pa je Vučo podsjetio da je u 15 godina u svijetu objavljeno 414 knjiga 104 jugoslavenska književnika u 24 europske i izvaneuropske zemlje. Istovremeno je, prema Vuči, postupno rastao i interes inozemnih izdavača za djela književnika iz Jugoslavije koji je, doduše, nerijetko bio izvanknjiževno motiviran, ali je ipak postupno sve više svjedočio o interesu za njihove izvorne književne vrijednosti.²⁴ Vučo se posebno zadržao na problemima kvalitetnog prevođenja s jugoslavenskih i na jugoslavenske jezike. Iako je birao riječi, bilo je jasno da su teškoće s time u vezi vrlo velike: „Poznato je da originalno djelo mora izgubiti izvjestan postotak svoje umjetničke kvalitete i u slučaju kada je riječ i o najboljem prijevodu.“ Sljedeći je problem bio nedostatak sustavne politike Saveza književnika Jugoslavije u odnosu prema svijetu: „Mi dosad ništa nismo učinili na planu informacija i opće propagande.“ Ili: „Naša izdavačka poduzeća nisu na žalost uvela u praksu izdavanje običnih trgovinskih prospekata na stranim jezicima o našoj beletristici, makar se ti prospekti odnosili i na njihova vlastita izdanja.“²⁵

To je sve što su čitatelji mogli pročitati u zagrebačkom *Vjesniku*. U usporedbi s Trećim kongresom Saveza književnika Jugoslavije, održanim u Ljubljani od 5. do 7. X. 1952., trajno obilježenim Krležinim referatom i diskusijom s njime u vezi, sarajevski je Kongres bio pokazatelj slabljenja statusa Saveza književnika Jugoslavije u federalnoj mreži ustanova, ali, što je važnije, postupnog napuštanja koncepta „jugoslavenske književnosti“ i isto tako postupnog uvođenja pojma međurepubličke književne suradnje. U tom je smislu ovaj kongres bio najvažniji za domaćine, bosanskohercegovačke književnike, jer je bio prilika da oni kao pojedinci i bosanskohercegovačko Udruženje književnika postanu prepoznatljiviji i vidljiviji u jugoslavenskim razmjerima, ali i nezaobilazni unutar vlastite Republike. O

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ Vrijedi ponovno podsjetiti da je 10. XII. 1961. Ivo Andrić dobio Nobelovu nagradu za književnost.

²⁵ Isto.

tome svjedoče brojni članci posvećeni kongresnim temama koji su objavljeni u sarajevskom *Oslobođenju*.²⁶

Poseban osvrt svakako zaslužuje komentar književnika, novinara i političkog radnika Sretena Asanovića jer je teško poći od pretpostavke da ga nije usuglasio s „mjerodavnima“ u republičkom rukovodstvu. Kako Slovenac Mitja Mejak tako i Asanović reaktualiziraju zajednički u *Oslobođenju* vrijednosti partizanske književnosti. Asanović je s njima u vezi napisao: „U jubilarnom dijelu Kongresa, ne bez ponosa, govorilo se o ulozi pisaca u revoluciji, književnicima borcima i političkim radnicima, o aktivnom odnosu pisaca prema slobodi i revoluciji danas i ovdje.“ Među izlaganjima na Kongresu Asanović je izdvojio samo izlaganje Dobrice Ćosića, atribuiravši ga i jedinim eksplicitnim teorijsko-estetskim prilogom te sažeto iznio njegove ključne poruke – „u kulturnoj politici pored osnovne progresivne orijentacije ispoljavaju se i dvije krajnosti: skorojevićevska megalomanija i prepuštanje stihiji“. Najuočljiviji je, pak, bio Asanovićev kontradiktorni odnos prema nacionalnim atribucijama kulture i kulturne politike: „Medurepubličkoj saradnji dat je naročit značaj, ona će se i dalje potpomagati i unapređivati, stvaraće se novi oblici saradnje među republičkim udruženjima i djelovati na zbližavanju književnika i književnosti, a s ciljem razvijanja jugoslovenske nacionalne svijesti“.²⁷ Bio je to samo vrh „ledenog brijega“ problema s kojima se bosanskohercegovačko Udruženje suočavalo nakon Šestog kongresa Saveza književnika Jugoslavije, odnosno sve većih, ubrzanih, ali i proturječnih promjena kako u Bosni i Hercegovini tako i u Jugoslaviji. Konfliktnih raslojavanja bilo je sve više, a ona su se sve češće očitovala na načine koji su do 1961. bili nezamislivi.²⁸

Nema traga bilo kakvu Desničinu sudjelovanju u kongresnim raspravama, a nejasno je koliko ih je uopće bilo, imajući na umu dominantno reprezentacijsku narav skupa.

²⁶ U subotu, 16. 9. 1961., *Oslobođenje* (Sarajevo), god. XVIII., br. 4768, objavilo je sljedeće članke: S[reten] A[SANOVIĆ], „Danas počinje Šesti kongres Saveza književnika Jugoslavije“ (1, 4); Ćedo KISIĆ, „Ka istom idealu. (Uz kongres književnika)“ (1); Z. L., „Otvorena izložba posvećena jugoslovenskim piscima palim u narodnooslobodilačkoj borbi“ (4); „Održano medurepubličko književno veče na Narodnom univerzitetu“ (4). Sljedećeg dana, 17. 9. i. g., *Oslobođenje* (br. 4769) je objavilo: „Partizanska literatura je veliko i značajno poglavlje naše kulturne istorije“, nadnaslovom „Počeo Šesti kongres književnika Jugoslavije“ (1, 10). Gotovo cijela str. 3 bila je posvećena Dobrici Ćosiću, odnosno njegovu kongresnom izlaganju „Naše intelektualne i moralne relacije prema revoluciji“, s uočljivim međunaslovima „Prostori stvaralaštva razmakli su se izvan nacionalnih geografija“, „Protiv komercijalizacije kulturnih vrednosti“, „Najveći doimet revolucije“ i „Manekenstvo“ nekih esejističkih i estetičkih preokupacija“ (3). Cijela stranica posvećena je izboru revolucionarne poezije: „Uzmire mač, o pjesnici, i branite svoje snove“ (7). Gotovo cijela je stranicu *Oslobođenje* dalo svojem karikaturu Adiju koji je intriguantno predstavio galeriju najuočljivijih sudionika Kongresa, s Miroslavom Krležom u nerazmjernoj veličini spram svih ostalih (11). (V. Sl. 7.) U ponedjeljak, 18. 9. i. g., *Oslobođenje* (br. 4470) objavilo je članak S[retena] ASANOVIĆA „Naša literatura sigurno krči put ka daljoj svjetskoj afirmaciji“ te „Književnici među školskom i radničkom omladinom u Novom Sarajevu“ (5), a u utorak, 19. 9. i. g., *Oslobođenje* (br. 4471) objavljuje prilog „Završen Šesti kongres Saveza književnika Jugoslavije“ (5), „Predsjednik Đuro Pucar priredio prijem za učesnike Kongresa književnika“ (5) te s naslovom „Književnost i književnici“ podnaslov „Razgovor književnika Oskara Daviča sa radnicima fabrike 'Vaso Miskin-Crni'“ (8). Interes za Kongres i njegove aktere nije se smanjio ni u srijedu, 20. 9. i. g., pa su objavljene vijesti s fotografijama „Miroslav Krleža u redakciji 'Oslobođenja'“ (6) i „Kongres je ispunio očekivanja – rekao je novi predsjednik Saveza književnika Jugoslavije Blaže Koneski“ (6). Posljednji tekstovi u vezi sa Šestim kongresom objavljeni u *Oslobođenju* (br. 4776, 24. 9. 1961.) bili su komentar Sretena ASANOVIĆA „Podsticaj kongresa“ i esej Mitje MEJAKA o književnicima-partizanima „Borbena vjernost humanizmu“ (6).

²⁷ Isto.

²⁸ Sabina VELADŽIĆ, „Udruženje književnika Bosne i Hercegovine u jugoslovenskim i bosanskohercegovačkim društveno-političkim i idejnim previranjima od sredine 1960-ih do početka 1970-ih“, *Pilar – časopis za društvene i humanističke studije*, XII./2017., br. 24 (2), 71–103.

Međutim, presudno je za Desničino raspoloženje u Sarajevu bilo odbijanje u Zagrebu da mu se dodijeli umjetnička mirovina i, još više, „podzemna“ kampanja u vezi s njegovim navodnim četništvom. U dopisu Savjetu za nauku i kulturu Narodne Republike Hrvatske u predmetu ostvarivanja prava na umjetničku mirovinu od 3. XI. 1959. rekao je na svoj uobičajeno jasan i nesavjetljiv način da su se glasine u vezi s njegovom suradnjom s talijanskim okupacijskim vlastima i četnicima pojavile prije „tačno ‘devet godina’“: „On/e/ su počel/e/ da se šire – a evo se šire još i dandanas –, iz već spomenute centrale, tačno sredinom 1950., istodobno s mojom prvom značajnijom književnom afirmacijom, to jest povodom moje knjige ‘Zimsko ljetovanje’, kad je po prvi put protiv mene organizirana ‘hajka na vještice’.“²⁹

Spomenutom je prilikom eksplicitno zatražio da se „taj Kafkin ‘Proces’“ – kako je rekao – „jednom zauvijek proventilira“: „Uzaludna su bila sva moja nastojanja da se to šaputavo ‘moje pitanje’ iznese na tapet i jednom zauvijek proventilira; ono se, kao što se i u ovoj prilici vidi, svakom podesnom zgodom iznova podvodno uzmućuje. Zato koristim i ovu priliku, pa upravljam Naslovu molbu, da se povodom rješavanja o mojoj umjetničkoj mirovini već jednom konačno proventilira ‘moje pitanje’, te da najzad svrši taj Kafkin ‘Proces’ pod čijim se inkubusom nalazim evo već devet godina, i koji je meni stalno otežavao rad, a ni našoj kulturnoj klimi nije služio ni na korist ni na čast.“³⁰

Desničino je nastojanje bilo iluzorno jer „istina“ o njegovu odnosu spram Narodnooslobodilačkog pokreta nikoga više nije ni zanimala poslije brojnih rezova, bolje rečeno, kontinuiteta diskontinuiteta održivog „progresa“ sve složenije jugoslavenske državne zajednice. Nacionalne i jugoslavenska vladajuća nomenklatura oblikovale su se u to vrijeme logikama koje više nisu imale nikakve druge veze s iskustvom Narodnooslobodilačkog rata osim instrumentalno legitimacijske. „Mi“ i „oni“ tada su se već konstituirali imperativima „reformskih“ preraspodjela vlasti i moći, pri čemu je, dakako, iznimno važno bilo da „mi“ uključuje i ekskluzivno pravo na interpretaciju povijesnih izvorišta poretka monopartijskog dirizizma, tj. razdoblja Narodnooslobodilačkog rata i – kako se sve češće govorilo, nasuprot izvornom iskustvu – socijalističke revolucije.³¹

Nije Desnica bio toliko naivan da bi previđao promjene „tu, odmah pored nas“, ali je bio naivan vjerujući da će njegovo stvaralaštvo u konačnici uvijek biti dovoljno jamstvo koje će mu omogućiti da osigura društvene preduvjete svoje umjetničke opstojnosti nasuprot svim tim podozrivostima, sumnjičenjima i njihovim nimalo bezazlenim posljedicama.

Upravo između 1959. i 1961., dakle u vremenu svojega stvaralačkog zenita, definitivno je shvatio da je bio u krivu. Posljedice te spoznaje ni izdaleka ne bi bile takve kakvima su postale da nije bilo fizičkog sukoba s Gustavom Krklecom na „marginama“ sarajevskog Kongresa Saveza književnika Jugoslavije. Naime, Desnica nije bio kavanski čovjek. U kavanškom, pak, štimungu, natopljenom alkoholom, u poodmaklim satima, dakle na „terenu“ na kojemu je Desnica bio potpuno nedorastao prekaljenom „boemu“ Krklecu, katastrofa je bila gotovo neizbježna. „Gutajući“ salve Krklečeva sarkazma, sarkazma čovjeka kojemu

²⁹ Vladan Desnica – Savjetu za nauku i kulturu N. R. H. Zagreb, 3. XI. 1959. (241–243)

³⁰ Isto.

³¹ Drago ROKSANDIĆ, „Ustanak u Hrvatskoj ljeti 1941. godine: kultura ili kulture pamćenja od 1945. do 1991. godine“, u: ISTI, *Historiografija u tranziciji*, Zagreb 2018., 98–118.

su bila otvorena sva ona vrata koja su Desnici bila zatvorena i koji je savršeno dobro znao Desničine „bolne točke“, očito je bilo previše, najprije za Desnicu, ali odmah potom i za Krkleca. Što je sve pritom bilo izgovoreno i kako je tko od njih gestama reagirao, teško da će ikada biti moguće rekonstruirati. Međutim, neupitno je da Desnica Krklecu nije izricao uvrede onakve naravi kakve je Krklec njemu upravo „sipao“ u lice. Bile su to uvrede koje su zgusnuto, ali tim brutalnije izražavale sve ono što je Desnicu uglavnom zaplotnjački pratilo do tada već više od deset godina. Svemu je tome četnička etiketa bila zajednički nazivnik. To je očito izazvalo Desničinu eksplozivnu fizičku reakciju, ali i nezaustavljivu provalu fizičke sile i šovinističke retorike s Krklečeve strane. Desničinu violentnost – sudeći prema svemu što je kasnije s time u vezi pisao na razne adrese – sigurno je provociralo i saznanje da ga šovenski vrijeđa čovjek koji je sâm sve ratne godine bio „zakleti ustaša“.³²

Izgleda da je na Desnicu dodatno rastrežnjujuće djelovala kopija pisma koje je u veljači 1848. dakle prije Rezolucije Informbira, Stanko Tomašić uputio Radovanu Zogoviću.³³ Nema poznatih pisanih tragova o njihovu poznanstvu. Spomenutu kopiju Tomašić je vjerojatno dao Desnici nakon Sarajeva jer je upravo u tom pismu Desnica i mogao naći konkretne podatke o Krklečevoj ratnoj karijeri u Zemunu. Kako Tomašić, primjerice, nije spomenuo zemunski *Graničar*, nema ga ni u Desničinoj optužnici itd. Međutim, Tomašićevo pismo moglo mu je donekle pojasniti zašto su se neki drugi hrvatski pisci solidarizirali s Krklecom, a ne s njim. To je Desnicu sigurno dodatno pogodilo i učvrstilo u uvjerenju da će inicirati sudski postupak protiv Krkleca, što je doista i učinio.³⁴

Danas je na internetu moguće bez teškoća pronaći brojna svjedočanstva koja to potvrđuju, ali u vrijeme njihova sarajevskog kavanskog sukoba tome baš i nije bilo tako.³⁵ Kada je Drugi svjetski rat bio u pitanju, i o njemu se više govorkalo nego što se bilo što pouzdano javno znalo. Tome je bilo i dodatnih razloga koji su do danas ostali neotkriveni: „Nakon rata vratio se u Zagreb, bio urednik u nakladničkim kućama i časopisima, a zatim djelovao kao profesionalni pisac. Bio je predsjednik Matice hrvatske, predsjednik Društva književnika Hrvatske i Saveza književnika Jugoslavije. Od 1951. bio je redoviti član JAZU. Dobitnik je Nagrade ‘Vladimir Nazor’ za životno djelo 1968.“³⁶ U nomenklaturi vladajućih njih dvojica bila su tada „nebo i zemlja“. Ne samo u nomenklaturi.

³² Vladan Desnica – Društvu književnika Hrvatske, Zagreb, 12. XI. 1961. (206)

³³ Stanko Tomašić – Radovanu Zogoviću, Zagreb, „krajem februara 1948.“ (245–249)

³⁴ Vladan Desnica – Okružnom Javnom tužioštvu za grad Sarajevo, Zagreb, 14. XII. 1961. (237–238)

³⁵ Miljenko JERGOVIĆ, „Šubotnja matineja. Trista čuda nije ništa naspram jednog čudovišta“, 19. 8. 2017. (<https://www.jergovic.com/subotnja-matineja/trista-cuda-nije-nista-naspram-jednog-cudovista/>, pristup 28. 6. 2021.); Željko IVANJEK, „Tko je sve vjerovao u mit o pijanom nadahnucu? Veza između hrvatskih pisaca i alkohola“, *Jutarnji list*, 3. 8. 2013. (<https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/tko-je-sve-vjerovao-u-mit-o-pijanom-nadahnuvu-veza-izmedu-hrvatskih-pisaca-i-alkohola-1059509>, pristup 28. 6. 2021.); ISTI, „Ivo Robić, Tin Ujević, Dobriša Cesarić, Gustav Krklec, Marija Jurić Zagorka ... Nevjerojatne sudbine velikih umjetnika nakon pada Pavelicevog režima“, *Jutarnji list*, 12. 5. 2018. (<https://www.jutarnji.hr/magazini/ivo-robic-tin-ujevic-dobrisa-cesaric-gustav-krklec-marija-juric-zagorka-nevjerojatne-sudbine-velikih-umjetnika-nakon-pada-pavelicevog-rezima-7348857>, pristup 28. 6. 2021.)

³⁶ Gustav Krklec, hrvatski književnik (Udbinja kraj Karlovca, 23. VI. 1899. – Zagreb, 30. X. 1977.). „Krklec, Gustav“, *Hrvatska enciklopedija* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34106>).

Iako Krleža i Krklec – sudeći prema Krležinu citatu iz „Razgovora o 50-godišnjici apstraktnog slikarstva“ – nikada nisu imali međusobnih književnih afiniteta, dovoljno je prelistati Čengićevu četverosveščanu knjigu *S Krležom iz dana u dan* da bi se čitateljica/čitatelj s lakoćom mogla/mogao uvjeriti koliko je često Krklec bio u Krležinu društvu, a isto tako da Desnica u bezbrojnim Čengićevim zapisima Krležinih riječi o svemu i svačemu nije nijedanput čak ni spomenut.³⁷ Nije to bio ni izdaleka usamljen slučaj.

Vladan Desnica se čitava svojeg života držao podalje od bilo kakvih „dvorskih“ ambijena, obligacija, manira, kao i neizbježnih spleta pa ni u Zagrebu nije živio bitno drugačije nego bilo gdje drugdje. Ionako mu je uvijek nedostajalo vremena za stvaranje! Uostalom, kada bi se baš zaželio „dvora“, imao je svoje u Kuli Jankovića u Islamu Grčkom. Nije bio nedruželjubiv čovjek. Naprotiv. Ipak, kao pisac i kao čovjek bio je do boli istinoljubiv, i to u vremenu kada je istina u tolikom mnoštvu ljudskih života, stiješnjenih u „dobu netrpeljivih“, njima samima bila najnepodnošljivija. Mogli su čitati Desnicu, čak pasionirano, ali im on u svakodnevnim (samo)zaboravima doista nije bio potreban. Nikako im nije mogao biti „koristan“. Neki mu to nisu opraštali. Osobito ako su imali dodatnih razloga za nepraštanje.

³⁷ Vladan Desnica – Aleksandru Obrenoviću, Zagreb, 8. II. 1962. (236); ENES ČENGIĆ, *S Krležom iz dana u dan*, Zagreb 1985.

THE ASSASSINATION IN SARAJEVO (UNPUBLISHED MATERIALS FROM VLADAN DESNICA'S LITERARY ESTATE)

Summary: The artistic legacy of Vladan Desnica, as one of the few modern classics of Croatian as well as Serbian literature has been blighted by accusations author's supposed adherence to the Chetnik ideology, which had plagued him since the publication of the novel *Zimsko ljetovanje* (*Summer Vacation in Winter*) (Zagreb 1950) all the way to his death in 1967. Desnica regarded such accusations as consciously and deliberately slanderous, a *de facto* proscription. He did everything he could to protect himself from the very real consequences of such vile accusations. He often failed at that because the defamations were perpetuated by the powerholders among literary and political elites, who simply found Desnica's person unacceptable. He was too good of a writer, too unique of an artist, and too much of an innovator, while at the same time too well accepted by a large audience, numerous critics and even some publishers, yet too uncompromising to be ignored. However, as a freelance artist and an individual, he was also not strong enough to incessantly fend off plots and public insults. His public physical confrontation with Gustav Krklec that took place in a cafe during the Sarajevo Congress of the Union of Writers of Yugoslavia on 17 September 1961 – on his birthday, no less! – was undoubtedly a moment of weakness and a particularly low point. In 1961, Gustav Krklec – the editor of the first, Zagreb edition of *Zimsko ljetovanje* – was one of the most prominent figures in the Croatian literary and political circles, and as such often took on the role of their spokesman. By confronting Desnica with the reality of his position, he may have unwittingly provoked such a violent reaction. However, Krklec's response was equally explosive, as he hurled chauvinistic insults at Desnica, who refused to stoop to that particular level at any point. However, the shock of the conflict effectively sapped Desnica's creativity. He died soon after, in 1967, immediately before the publication of the "Declaration on the Name and Status of the Croatian Literary Language and A Consideration for Thinking". It is highly unlikely that Desnica would sign either of those documents. This paper is a further attempt to, as Desnica would say, "air out" that question. The next one will examine that particular conflict from Krklec's perspective, based on the materials from his personal archive, kept in the Varaždin City Library "Metel Ožegović".

Key words: Vladan Desnica, war record, collaboration, Gustav Krklec, literary and political elites, Croatia, Yugoslavia, 1950 – 1967

Izvori

Državni arhiv u Zagrebu (HR-DAZG)

HR-DAZG-853, fond Ribar Ivan.

Hrvatski državni arhiv (HR-HDA)

HR-HDA-1220, fond Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske (CK SKH), serija Kontrolna komisija SKH, kut. 9.

Osobna ostavština Vladana Desnice (OOVD).

Bilten Udruženja književnika S[ocijalističke] R[epublike] Bosne i Hercegovine, Sarajevo, b. d.

„Gustav Krklec još živi!“, *Novosti* (Zagreb), 5. 7. 1940.

Gustav KRKLEC, „Badnje več“, *Nova Hrvatska* (Zagreb), br. 101, 25. 12. 1943.

- Miroslav KRLEŽA, „Razgovor o pedesetogodišnjici apstraktnog slikarstva (1911. – 1961.)“, *Vjesnik* (Zagreb), 29. 1. 1961., 6.
- „Krvlju i perom u obrani života i poezije“, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske* (Zagreb), god. XXII., br. 5234, 17. 9. 1961., 6.
- „Najdraže ostvarenje. Jedanaest umjetnika odgovara na pitanje: koje vam je djelo najdraže i zašto?“, *Vjesnik* (Zagreb), 29. 11. 1961., 13.
- „Odluke Državnog vodje športa“, *Nova Hrvatska* (Zagreb), br. 76, 30. 3. 1943., 20.
- Oslobođenje* (Sarajevo), god. XVIII., br. 4768–4776, 16. – 24. 9. 1961.
- Svijet* (Sarajevo), god. IV., br. 174, 29. 9. 1961.
- „Završen Kongres književnika Jugoslavije“, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske* (Zagreb), god. XXII., br. 5236, 19. 9. 1961., 6.

Literatura

- Aleksandar BAČKO, *Porodice dalmatinskih Srba*, Beograd 2008.
- Benkovački kraj kroz vjekove: zbornik (radovi s Naučnog skupa Benkovački kraj vjekove, Benkovac, 22-24. aprila 1983.)*, sv. 2 (gl. ur. Julijan Medini), Zadar – Benkovac 1988.
- Ivana CVIJOVIĆ JAVORINA, „Obiteljska sjećanja na ratne dane Vladana Desnice“, u: *Intelektualci i rat 1939. – 1947. Zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2011.* (ur. Drago Rokсандić i Ivana Cvijović Javorina), Zagreb 2012., 255–266.
- Enes ČENGIĆ, *S Krležom iz dana u dan*, Zagreb 1985.
- Vladan DESNICA, *Hotimično iskustvo: diskurzivna proza Vladana Desnice. Knjiga prva* (prir. Dušan Marinković), Zagreb 2005.
- Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba: igre proljeća i smrti*, Beograd 1967.
- Dušan MARINKOVIĆ, „Geneza jednog sukoba“, u: *Desničini susreti 2005. – 2008. Zbornik radova* (ur. Drago Rokсандić i Ivana Cvijović Javorina), Zagreb 2010., 11–15.
- Drago ROKSANDIĆ, „Ustanak u Hrvatskoj ljeti 1941. godine: kultura ili kulture pamćenja od 1945. do 1991. godine“, u: *ISTI, Historiografija u tranziciji*, Zagreb 2018., 98–118.
- Tko je tko u hrvatskoj medicini / Who is Who in Croatian Medicine* (gl. ur. Slavko Šimunić), Zagreb 1994.
- Sabina VELADŽIĆ, „Udruženje književnika Bosne i Hercegovine u jugoslovenskim i bosanskohercegovačkim društveno-političkim i idejnim previranjima od sredine 1960-ih do početka 1970-ih“, *Pilar – časopis za društvene i humanističke studije*, XII./2017., br. 24 (2), 71–103.

Mrežne stranice

- „Aleksandar Obrenović (pisac)“, *Wikipedija* ([https://sh.wikipedia.org/wiki/Aleksandar_Obrenović_\(pisac\)](https://sh.wikipedia.org/wiki/Aleksandar_Obrenović_(pisac))), pristup 27. 6. 2021.)
- „Antifašistički Split. Ratna kronika 1941. – 1945.“ (<http://www.ratnakronikasplita.com/kronika/1945/>), pristup 19. 6. 2021.)
- D. D., „Obitelj Ćire i Paola Carića Jelsi ostavila neprocjenjivo bogatstvo“, *Dalmacija danas*, 8. 2. 2020. (<https://www.dalmacijadanas.hr/obitelj-cire-i-paola-carica-jelsi-ostavila-neprocjenjivo-bogatstvo/>), pristup 25. 6. 2021.)
- Raif ČEHAJČIĆ, „Ajfelov most. Sarajevski karikaturisti“, 3. 7. 2018. (<https://www.jergovic.com/ajfelov-most/sarajevski-karikaturisti/>), pristup 27. 6. 2021.)

- „Čamil Sijarić, *Bihorci*“, *Bibliofil.hr* (<https://www.bibliofil.hr/en/camil-sijaric-bihorci>, pristup 28. 6. 2021.)
- Hasan FAZLIĆ, „O karakteru i karikaturi Adija Mulabegovića“, *Stav*, 30. 6. 2016. (<https://arhiv.stav.ba/o-karakteru-i-karikaturi-adija-mulabegovica>, pristup 27. 6. 2021.)
- Željko IVANJEK, „Ivo Robić, Tin Ujević, Dobriša Cesarić, Gustav Krklec, Marija Jurić Zagorka ... Nevjerojatne sudbine velikih umjetnika nakon pada Pavelićevog režima“, *Jutarnji list*, 12. 5. 2018. (<https://www.jutarnji.hr/magazini/ivo-robic-tin-ujevic-dobrisa-cesaric-gustav-krklec-marija-juric-zagorka-nevjerojatne-sudbine-velikih-umjetnika-nakon-pada-pavelicevog-rezima-7348-857>, pristup 28. 6. 2021.)
- Željko IVANJEK, „Tko je sve vjerovao u mit o pijanom nadahnuću? Veza između hrvatskih pisaca i alkohola“, *Jutarnji list*, 3. 8. 2013. (<https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/tko-je-sve-vjerovao-u-mit-o-pijanom-nadahnu-u-veza-između-hrvatskih-pisaca-i-alkohola-1059509>, pristup 28. 6. 2021.)
- Dubravko JELČIĆ, „O Deklaraciji (Sjećanja)“, *Kolo*, 1–2/2009. (<https://www.matica.hr/kolo/314/o-deklaraciji-sjecanja-20687/>, pristup 30. 6. 2021.)
- Miljenko JERGOVIĆ, „Subotnja matineja. Trista čuda nije ništa naspram jednog čudovišta“, 19. 8. 2017. (<https://www.jergovic.com/subotnja-matineja/trista-cuda-nije-nista-naspram-jednog-cudovista/>, pristup 28. 6. 2021.)
- „Krklec, Gustav“, *Hrvatska enciklopedija* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34106>)
- „Petar Klicov“, *Billion Graves* (<https://billiongraves.com/grave/Petar-Klicov/23242005>, pristup 26. 6. 2021.)
- „Prezime Klicov“, *Acta Croatica* (<https://actacroatica.com/hr/surname/Klicov/>, pristup 26. 6. 2021.)
- „Spisak generala i admirala JNA: A“, *Wikipedija* (https://bs.wikipedia.org/wiki/Spisak_generala_i_admirala_JNA:_A, pristup 19. 6. 2021.)
- „TEFTER DRUGI NENADA FILIPOVIĆA ZA PREOKRET: Mujruk-Bujruk Vladana Desnice“, *Preokret: regionalni portal* (<https://preokret.info/index.php/2020/10/20/tefter-drugi-nenada-filipovica-za-preokret-mujruk-bujruk-vladana-desnice/>, pristup 28. 6. 2021.)

Desničina zbirka dokumenata „Sarajevski atentat“

ABECEDNI REDOSLIJED PRILOGA

UROŠ ANDREIS¹

I.

UROŠ ANDREIS – VLADANU DESNICI, SMILČIĆ, 28. I. 1953.

„Izjava

Na traženje g. Vladana Desnice izjavljujem slijedeće:

Poznato mi je da je Vladan Desnica od početka odbijao saradnju sa četnicima. Znam da je radi toga imao neprilika i da su mu pravili razne smetnje. Često puta bio je prisiljen da napusti kuću u Islamu Grčkom da se skloni ispred njihovog bijesa.

Ovo mi je poznato jer sam tada bio član ilegalnog Narodnooslobodilačkog Odbora Općine Smilčić.

Prednje se smatram dužan da po istini izjavim.

Smilčić, dne 28. januara 1953.

Uroš Andreis²“

/original, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

2.

VLADAN DESNICA – UROŠU ANDREISU, ZAGREB, 23. IV. 1955.

„Zagreb, 23. aprila 1955.

Kraševa 14.

Dragi Uroše,

Pošto se vrijeme provedeno u NOB-i računa za penziju dvostruko, a ja sam uslijed svoje aljkavosti svojedobno propustio da to vrijeme prijavim, to sam sada naknadno učinio podnesak moleći da mi se i to vrijeme uračuna u staž za mirovinu. Razlika je skoro 1.000 Din. Mjesečno, a to, kao što ćete razumjeti, nije na odmet. U mom podnesku naveo sam kao svjedoka za moje učestvovanje u N. O. B.-i i Vas, pa ćete vjerovatno biti pozvan da o

¹ Obitelji Desnica iz Islama Grčkog i obitelj Andreis iz Smilčića tradicijski su bile u prijateljskim odnosima. Posebno su bliski bili Uroš Andreis i Vladan Desnica, napose u ratnim godinama. Stevo Simić Male, jedan od zadarskih svjedoka Desničine suradnje s Narodnooslobodilačkim pokretom, referira se na bliskost njih dvojice: „Po mom dolasku s Visa u Zadar više sam se puta sreo sa pomenutim u Zadru početkom 1945. g. Najčešće sam ga sretao kod Andreis Uroša iz Smilčića koji je u to vrijeme bio član okružnog N[arodno] O[slobodilačkog] odbora i povjerenik za financije.“ (Stevo Simić Male – obitelji Vladana Desnice, Zadar, 1. IV. 1985. Zahvaljujem dr. sc. Nataši Desnica-Žerjavić na kopiji ove izjave.)

² Vlastoručni potpis.

tome dadete svoje svjedočanstvo odnosno izjavu. U podnesku sam naveo da sam u NOB.-i bio *od proljeća 1944.* do oslobođenja Zagreba u maju 1945., kad sam sa ZAVNOHOM i došao u Zagreb, dakle nešto preko godinu dana /cirka 14 mjeseci, koliko mi je falilo do 20 godina službe/, i to najprije pri Kotarskom N. O. Odboru Benkovac, sektor Prosvjeta i sl., a zatim kod ZAVNOHA. Vi možete potvrditi da sam i ranije bio povezan, odnosno saradivao, a da sam u proljeće 1944. i otišao od kuće u N. O. B. Naravno, tačnog datuma odlaska svjedoci niti se obično sjećaju niti se to od njih traži već se obično tako i pitaju, da naznače vrijeme približno ili po godišnjoj dobi. Osim Vas predložio sam još dva druga svjedoka s kojima sam bio ili se susretao u Jagodnjoj, Žegararu i t. d.

Lijepo bih Vas molio da mi sa dvije riječi javite, bilo direktno bilo preko Gina³, kad budete pozvani da dadete svoju izjavu.

S najljepšim pozdravima gospođi i Vama, Vaš“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

3.

VLADAN DESNICA – UROŠU ANDREISU, ZAGREB, 9. VII. 1955.

Zagreb, 9. jula 1955.
Kraševa ulica 14.

„Dragi Uroše,

Na Đinovu poruku, šaljem Vam opet podatke u pitanju moje penzije:

Ja sam u mom podnesku naveo da sam bio u partizanima /NOB/ *od početka marta 1944 do sredine maja 1945*, kad sam, po oslobođenju Zagreba, došao amo sa ZAVNOHOM, u čijem sam se sastavu i ja nalazio /u odjeljenju za financije/, i to da sam prvo vrijeme proveo kod NOO i Komande područja Benkovac /Jagodnja, te Žegar itd./, zatim na Visu i u Bariju, i najzad u Šibeniku kod ZAVNOHA. Vi ćete moći izjaviti da sam i ranije bio povezan i saradivao, a da sam u proljeće 1944 otišao od kuće u NOB, negdje u martu mjesecu 1944. Naravno, tačan datum niti će Vas pitati niti ga se svjedok obično može tačno sjećati. Lijepo Vas molim da se ne oglušite na taj poziv, jer mi od toga zavisi regulacija penzije. Biti ću Vam jako zahvalan ako mi nakon ročišta sa dvije riječi javite kako ste izjavili, makar preko Đina.

Srdačan pozdrav gospođi i Vama,

Vaš“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

³ Gino, sin Uroša Andreisa, u to vrijeme na studiju u Zagrebu.

NEDA ARAČIĆ⁴

I.

NEDA ARAČIĆ – VLADANU DESNICI, SPLIT, I. X. 1961.

„Izjava

Mogu da posvjedočim da je Vladan Desnica još od ljeta 1941. godine preko mene davao pomoć za partizane /svoju vojničku odjeću i spremu, rublje, zavoje, lijekove i sl./, kao i to da sam u njegovom stanu u Splitu, Tomića stine br. 1 češće pohranjivala i skrivala ilegalni propagandni materijal. Naročito se dobro sjećam jedne prigode kad sam se sklonila u njegov stan pred agentima koji su mi bili za petama, te uz pomoć njegovu i njegove žene Ksenije spalila u štednjaku materijal koji sam nosila, tako da je isti bio uništen prije nego su upali agenti i izvršili premetačinu. U njihovoj kući nalazila sam pouzdano sklonište sve dok kod njih nisu učestale iznenadne noćne premetačine. S tim činjenicama još onda je bio upoznat i moj suprug k. admiral Nikola Aračić.⁵

U Splitu, 1. oktobra 1961.

/Neda Aračić/⁶

/original, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

Prilog 1.

SJEĆANJE NA NEDU ARAČIĆ

Nedu Aračić poznavala sam od djetinjstva kao prijateljicu obitelji s kojom su naši roditelji često bili u kontaktu. Osim što sam je viđala u Splitu i u Zagrebu, više puta sam slušala priču o dramatičnom događaju iz ranoga ratnog razdoblja, kad je bila uletjela u našu kuću s torbom punom letaka, koje su joj moji mama i tata pomogli na brzinu spaliti prije nego su za njom stigli policijski agenti koji su je vjerojatno bili slijedili kao politički sumnjivu.

Moje najranije sjećanje na Nedu Aračić seže negdje u 1951., 1952. godinu, kad me tata na proputovanju kroz Split za Jelsu na Hvaru ostavio dva, tri dana kod nje dok je obavljao neke poslove. Sjećam se stana na Trgu Oktobarske revolucije, u kući pred kojom je bila ograda od klesanog kamena, njezinoga malog sina Aljoše i svekrve koja je pripremala lignje na meni nepoznat način (pirjane).

⁴ V. prilog dr. sc. Nataše Desnica-Žerjavić, „Sjećanje na Nedu Aračić“, koji je napisan na autorovu zamolbu. Najljepše joj zahvaljujem.

⁵ Nikola Aračić (Milna, 6. XII. 1915. – Zagreb, 1978.), viceadmiraal. Aktivna služba u Jugoslavenskoj narodnoj armiji prestala mu je 1967. „Spisak generala i admiralata JNA: A“, *Wikipedija* (https://bs.wikipedia.org/wiki/Spisak_generala_i_admiralata_JNA:_A, pristup 19. 6. 2021.); „Antifašistički Split. Ratna kronika 1941. – 1945.“ (<http://www.ratnakronikasplita.com/kronika/1945/>, pristup 19. 6. 2021.)

⁶ Vlastoručni potpis.

Koliko su prijateljski odnosi bili prisni i neformalni može se pratiti iz korespondencije mog oca u kojoj su sačuvane sasvim banalne poruke koje svjedoče o uzajamnom potpomaganju u poslijeratnoj oskudici. Tako Neda moli Vladana 7. VIII. 1948. godine da joj kupi krumpira u Zagrebu, gdje su jeftiniji⁷, a 9. VIII. 1948. ga pita zašto nije svratio do njih pri prolasku kroz Split⁸. Neda piše Kseniji 14. VII. 1948. da njezin suprug Niko ide na Peti kongres KPJ u Beograd⁹. Ime Nede i Nike Aračića pojavljuje se i u maminim pismima tati, npr. 29. IX. 1949., o tome da će Niko prespavati kod nas na povratku iz Beograda, jer zbog Sajma neće u Zagrebu naći sobu¹⁰.

Za nju me vezuju nježne uspomene iz razdoblja poslije iznenadne i prerane smrti moje majke. Tada je dolazila k nama i preko svoje elegantne odjeće – tada je već bila supruga vice-admirala – stavljala radnu pregaču, pomagala nam sređivati kuću ili skuhati nešto fino. Bliskost odnosa naših dviju obitelji očituje se i u tome što je pri odlasku iz vojne službe i preseljenju iz Zagreba, Niko poklonio, a Vladan prihvatio veliki i praktični pisači stol, koji se posljednjih godina mogao vidjeti u nekoliko priloga HRT-a u kojima se komemorirao datum rođenja ili smrti Vladana Desnice.

Zagreb, 6. lipnja 2021.

Nataša Desnica-Žerjavić“

Prilog 2.

RATNA KRONIKA SPLITA O NIKOLI ARAČIĆU

I.

„Split, 22. VII. 1941.

U Splitu su formirani akcioni odbori: u Brodogradilištu, Električnom poduzeću, zatim od težaka, obalnih radnika, obrtnika, namještenika, intelektualaca, itd. Za rukovodioca Akcionog odbora brodogradilišnih radnika izabran je Nikola Aračić, ...

Osim navedenih, organizirane su i brojne druge akcije, a posebno značajno bilo je donošenje oružje, streljiva i opreme iz brodogradilišta na očigled karabinjera. Tu su se istakli Jordan Adalaber, Petar Alfirević, Hasan Andrijašević, Atilio Antunac, Frane Antunović, Nikola Aračić, Ante Baričević, ...

U svim akcijama, u kojima su osim navedenih sudjelovali i mnogi drugi antifašisti, izvučene su 832 puške, 229 pištolja, 30 puškomitraljeza, 19 teških mitraljeza, 955 ručnih bombi, 10 signalnih pištolja, 807.300 metaka, 48 kg eksploziva, 38 mina, dvije radio stanice, 1000 litara benzina itd.“

⁷ Osobna ostavština Vladana Desnice (dalje: OOV), digitalna kopija br. 325.

⁸ *Isto*, br. 338.

⁹ *Isto*, br. 351.

¹⁰ *Isto*, br. 586.

2.

„Split, 1942.

Osnivački sastanak Gradskog NOO-a Splita održan je u kući Zvonka Oštrića u Kvaternikovoj ulici 24. U Gradski NOO izabrano je deset članova: šest članova KPH, jedan član HSS-a, jedan SDS-a i dva simpatizera KP-a. Po socijalnom sastavu u NOO-u su bila tri radnika, jedan zanatlija, jedan državni službenik, trgovac, intelektualac, težak, radnica i omladinac. U NOO su bili izabrani: Ivo Amulić, Nikola Aračić-Đađa, Marija Cecić, Pjero Šegvić, Paško Ninčević, Dalibor Soldatić, dr. Milivoj Visković, Perica Šegvić, Franjo Primi i Jozo Kovačević. Za predsjednika je izabran Ivo Amulić.“

3.

„Split, 14. IV. 1943.

Karabinjeri su neočekivano upali u stan sekretara MK Splita Nikole Aračića-Đađe, u Tartaljinovoj ulici (kralja Zvonimira), u kome se u tom času nalazio Đađa s još dva člana MK. Zahvaljujući svojoj hladnokrvnosti i snalažljivosti, oni su uspjeli ne samo sakriti gotovo sav kompromitirajući materijal, već i pobjeći. Naime, dok su karabinjeri vršili pretres, oni su iskoristili trenutak i pobjegli. Kad su se karabinjeri dali u potjeru za njima, žena druga Đađe se snašla, pa je i ona pobjegla, ostavivši u stanu samu djecu.

Poslije ovog bijega drug Đađa s dva člana MK (Frane Lovrić i Luka Barić-Špageta) živjeli su neko vrijeme u ilegalnosti u Splitu, a zatim su preko Solina otišli na oslobođeni teritorij. S njima je otišla i Đađina žena Neda. Za sekretara MK Splita došao je poslije toga Marko Čolak, a u MK su kooptirani Veljko Đorđević-Mate i Nikica Kuzmanić.“

4.

„Split, 10. IX. 1943.

Komandu splitskog područja sačinjavali su: komandant Nikola Aračić, njegov zamjenik Ante Bagat i pomoćnik (komesar) Mile Odrlijin.“

5.

„Split, 13. IX. 1943.

„(...) Poziva se svakoga da prijavi poznate mu zločine što su kroz ove dvije godine počinjeni i zločinci će biti izvedeni pred Ratni sud. Prijave se primaju u zgradi stare Realke u Zvonimirovoj ulici. Za Narodno oslobodilački odbor potpisan je dr. Josip Smodlaka, a za Komandu splitskog područja Nikola Aračić.“

/kompilirao: Drago Roksandić/

ANKA BERUS¹¹

I.

VLADAN DESNICA – ANKI BERUS, ZAGREB, 15. XII. 1961.

„Zagreb, 15. XII. 1961.

Kraševa 14/I.

Poštovana drugarice Anka,

Šaljem Vam ‘ZIMSKO LJETOVANJE’ da ne gubite vremena tražeći Vaš primjerak. Vidjet ćete da ni u tekstu ni u ‘bilješci o piscu’, koju sam morao sâm sebi da napišem, nema a ma baš ništa što bi opravdavallo kakav prigovor, a još manje bjesomučnu hajku koja je u svoje vrijeme povedena.

Prilažem Vam i feljtonsku novelicu iz 1949. Jedini mi je primjerak, pa Vas molim da mi je jednom prilikom vratite. Pročitao sam je opet, poslije toliko godina, i priznajem da ni sad u njoj nisam našao ništa šokantno, ništa što bi moglo da se uzme kao i najdalja aluzija na našu zemlju i naše prilike. A vremenski može mnogo bolje da se primijeni na predratnu, ‘agrarnu’ eru, nego na poratno doba industrijalizacije.

Nadam se da od našeg posljednjeg susreta nije opet oko mene iznikla neka priča, na pr. da sam progutao Eifelov toranj ili da kujem zavjeru s N[arodnom] R[epublikom] Kinom.

S poštovanjem i srdačnim pozdravom“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

2.

VLADAN DESNICA – ANKI BERUS, ZAGREB, 9. I. 1962.

„Zagreb, 9. jan. 1962.

Kraševa 14/I.

Poštovana drugarice Anka,

Da biste bili informirani o toku stvari, prilažem Vam prijepis pisma koje sam uputio D[ruštvu] K[njiževnika] H[rvatske] i jednu fotokopiju. Ujedno Vas obavještavam da sam, ne dočekavši nikakva znaka dobre volje da se stvar izgladi na doličan način u krilu Društva već jedino uputu predsjednika Jure Kaštelana da svaka stranka poduzme na svoju ruku korake koje smatra za shodne, prepustio stvar Javnom tužioštvu da zaštiti javni interes ukoliko smatra da je povrijeđen, što mi je isti Jure Kaštelan kasnije i odobrio.

S poštovanjem i srdačnim pozdravom“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

¹¹ Anka Berus (Split, 16. XII. 1903. – Zagreb, 2. VI. 1991.), profesorica, revolucionarka i političarka. Bila je ministrica financija u Vladi Federalne/Narodne Republike Hrvatske u vrijeme dok je Vladan Desnica radio u tome Ministarstvu kao šef pravne službe. Ovo je prvi javno poznat dokaz da odnosi međusobnog povjerenja među njima nisu bili narušeni Desničinih odlaskom iz službe.

PAULO /PAVAO/ CARIĆ¹²

I.

DR. PAULO /PAVAO/ CARIĆ – VLADANU DESNICI, JELSA, 27. IX. 1961.

„Zdravstvena stanica Jelsa

Broj: 206/61

Jelsa, 27. IX. 1961 god.

Na zahtjev stranke Desnica Vladana izdaje se slijedeća

L i j e č n i č k a p o t v r d a

Lijevo u predjelu čela vidi se kontusiona povreda veličine bajama. Boja kože lividno plava. Povreda seže samo na neke dijelove.

Dijagnoza: Vulnus contusum reg. frontalis lateris sin.

Povreda je lakše naravi.

Liječnik.

/Dr. Paulo Caric/¹³

M. P.“

/original, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

¹² V. „CARIĆ, PAVAO“, u: *Tko je tko u hrvatskoj medicini / Who is Who in Croatian Medicine* (gl. ur. Slavko Šimunić), Zagreb 1994., 78; D. D., „Obitelj Čire i Paola Carića Jelsi ostavila neprocjenjivo bogatstvo“, *Dalmacija danas*, 8. 2. 2020. (<https://www.dalmacijadanas.hr/obitelj-cire-i-paola-carica-jelsi-ostavila-neprocjenjivo-bogatstvo/>, pristup 25. 6. 2021.)

¹³ Biljevano taksenim markama u vrijednosti od 150 din., ovjerovljeno pečatom Zdravstvene stanice Jelsa i vlastoručno potpisano.

KSENIJA DESNICA¹⁴

I.

KSENIJA DESNICA – DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE,
ZAGREB, 16. X. 1961.¹⁵

„KSENIJA DESNICA

Z a g r e b

Kraševa ul. br. 14

16. X. 1961.¹⁶

DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE

Z a g r e b

Izvyještavam Vas da sam danas, 16 oktobra primila Vaš dopis od 14. X. upućen na adresu Vladan Desnica, Zagreb.

Ne znam da li Vam je poznato da se Vladan Desnica još nalazi u Dalmaciji i da je dopis trebalo proslijediti na njegovu adresu, što ću tokom današnjeg dana učiniti.

O gornjem Vas izvještavam stoga, što je put pošte do mjesta njegova boravka takav da se pošta raznosi samo dva puta u sedmici, pa će vjerovatno dopis k njemu stići tek 20. ovog mjeseca, a kako ste taj rok označili u svom dopisu, to Vas izvještavam, da s tim računate.

Sa štovanjem

Zagreb, 16. 10. 1961.“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

¹⁴ Ksenija Desnica, rođ. Carić, supruga Vladana Desnice.

¹⁵ Priložena je „Prijemnica“ o preporučenoj pošiljci.

¹⁶ Dopisano rukom Vladana Desnice, crvenom olovkom.

VLADAN DESNICA – DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE

I.

VLADAN DESNICA – DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE,
ZAGREB, 20. X. 1961.

„Društvu književnika Hrvatske

Z a g r e b
Trg Republike 7.

Tek sam danas u mogućnosti da odgovorim na Vaše pismo od 14. X. Skorih dana vraćam se u Zagreb, pa ću se odmah staviti u vezu s Društvom da pružim željene podatke. Vjerujem da od tog odlaganja neće biti nikakve štete, jer ne vidim naročitog razloga žurbi, koja može da bude samo na uštrb pravilnom i savjesnom pretresanju stvari. Međutim, već sada dužan sam da ukažem na neshodnost da Društvo sa svojim postupkom pre nagluje i istrčava ispred nadležnog redovnog foruma. Naime, u čitavoj ovoj stvari najbitniji nije sâm incident, već uprav ono čime će se redovni forum imati da pozabavi, t. j. djelo klevete i difamacije, provjeravanje stava i djelatnosti pojedinih lica u prošlosti, pitanje njihove saradnje odnosno nesaradnje sa okupatorom i njegovim pomagačima, akti raspirivanja nacionalne mržnje, šovinizma, ‘revanšizma’, i tome sl. A sve to očevidno prelazi ne samo nadležnost, nego i tehničke mogućnosti Društva književnika, jer za utvrđenje i rasvjetljenje tih momenta nije dovoljan površan ispit nekolicine očevidaca u okviru jednog sumarnog i žuraivog društveno-disciplinskog postupka; za taj posao bit će potrebno dulje vrijeme i iscrpnije ispitivanje prilično obimnog dokaznog gradiva ne samo u obliku izjava i iskaza svjedoka, nego i u obliku javnih isprava, kompleta javne štampe, fotokopija, itd. Tek nakon toga Društvo će moći da povede disciplinski postupak – ukoliko redovitim postupkom to već ne postane bespredmetno.

Zato ovim pravim formalni predlog da DKH odgodi svoj postupak do pravomoćnog završetka glavne stvari. U svakom slučaju, kad se vratim u Zagreb spreman sam da to prethodno pitanje prodiskutiram i usmeno obrazložim funkcionerima Društva.

S poštovanjem i drugarskim pozdravom

/Vladan Desnica/

20. oktobra 1961.“

/koncept, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

2.

VLADAN DESNICA – DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE,
ZAGREB, 4. XI. 1961.

„Vladan Desnica
Z a g r e b
Kraševa ul. 14/I.
Zagreb, 4. XI. 1961.

Društvu književnika Hrvatske
Z a g r e b
Trg Republike 7.

Odgovaram na Vaše pismo od 31. X.

Društvu je vrlo dobro poznato da sam već godinama objekat jedne smišljene i sistemat-ske klevetničko-difamatorske kampanje /saradnik okupatora, četnik, sastavljač fašističkih čitanki i tome slične budalaštine/, i da se već godinama, s dokazima u ruci, uzaludno borim da bi se tome stalo na kraj. Do koje su mjere sva moja nastojanja u tom pravcu ostala bezuspješna, najbolje ilustrira činjenica što je prilikom rješavanja o mojoj umjetničkoj mirovini moje ‘pitanje’, u punoj virulenciji, opet iskrslalo na tapet, pa sam, jedan put više, morao da se perem /mojim podneskom od 3. XII. 1959. Savjetu za nauku i kulturu, podneskom koji stoji na raspolaganju Društvu/. /Prelazim preko činjenice da je u to isto doba, bez većih poteškoća, likvidirana najviša književnička mirovina u NRH veoma notornom i prominentnom kolaboracionisti/. Izgledalo je da je time najzad skinut s dnevnog reda dugogodišnji kufkijanski ‘proces’ koji se nada mnom vodio. Ali nada se pokazala naivna. Sad otvorenije, sad podmuklije, kampanja se i dalje nastavila, čak i od strane takvih osoba koje, već iz čistog opreza, nikad u životu ne bi smjele da spomenu riječi kao što su ‘kolaboracija’, ‘saradnik okupatora’, ‘funkcioner kvislinga’ i slično. /Do potrebe iscrpnije i podrobnije./ U nizu osoba koje su se osmjelile, ja već godinama toleriram i od Gustava Krkleca podbadanja, provokacije, insinucije, aluzije na moj kolaboracionizam i na moje ‘četništvo’, njegovu prijetnju kažiprstom i njegovo velikodušno ‘praštanje’ i ‘zatvaranje očiju’ nad mojim kolaboracionističko-četničkim grijesima. Grešno odsustvo ranije reakcije od moje strane porodilo je u Gustavu Krklecu varavu impresiju da je napokon našao nekoga kome može nesmetano tući luk na glavi, pa je postajao sve nasrtljiviji i agresivniji. Na Kongresu u Sarajevu kampanja je opet proradila, tako da sam u jednom danu od više prijatelja zabrinuto upitan što ima na stvari s tom fašističkom čitankom o kojoj se na Kongresu kolportira. Naveče sam se našao za stolom u društvu u kome je bio i Krklec, u manjoj sobi Kluba prosvjetnih radnika, sa svega nekoliko stolova i 7–8 gostiju. Krklec je smatrao za shodno da i tu u stranoj sredini i posred nepoznatih ljudi, započne sa svojim podbadanjem i provociranjem, uz obične aluzije na moje četništvo, na moje velikosrpstvo, uz ispade o ‘Vlasima koji su nam zasjeli za vrat i zagospodarili u našoj kući’, koji ‘jedu naš

kruh', o toj 'bagri koju ćemo mi prije ili kasnije raspuhnuti' – sasvim u stilu 1941–45. Na moje ponovljene molbe, pa zatim opomene, da prestane, Krklec je samo još pojačavao dozu i povisivao ton. Predlažem da se ovaj moj iskaz predoči drugovima Dušku Kostiću i Adi Mulabegoviću, novinaru 'Oslobođenja', koji su s nama sjedili i koji će, ako i nisu u stanju da u tančine reproduciraju sve što je Krklec govorio, moći ipak da, pročitavši, potvrde minucioznu tačnost ovih navoda. Najposlije su provokacije dotjerale dotle da sam bio prisiljen da tvorno reagiram. Da budem sasvim precizan: reagirao sam ne udarcima ili šakama, već s par zaušnica. Incident bi, kako se desio u sporednoj sobi i pred samih 7–8 prisutnih, bio prošao bez većih vanjskih odjeka, kao više-manje obični i sasvim privatni incidenti kakvi se već dešavaju za vinskim stolom i među ljudima /tačnije: sa ljudima/ koji su skloni piću a pri piću gube preko obične mjere kontrolu nad svojim riječima i aktima. Ali onda je Krklec smatrao za shodno da svoj dotadašnji postupak okruni jednom neizrecivo ogavnom 'velikom scenom' – nešto između Marmeladova i Fome Fomića –, u kojoj je čitav sat i pô sipao uvrede, psovke i klevete, blateći sve i sva i vrijeđajući ne samo mene lično, nego i najintimnije osjećaje većeg broja ljudi oko sebe. U jednom momentu, zaletio se na mene i udario me nekoliko puta uzastopce šakom u čelo. /Svjedoci i dokazala/ Tim uzvraćenim udarcima pitanje tvornog incidenta bilo bi izravnano bez ostatka, ili, kako pravnici kažu, kompenzirano. Ali ono što ostaje neizravnano i nekompenzirano, to su uvrede, najgrublje psovke, najinfamnije klevete koje je Krklec sasuo, s povicima 'Četnik!', 'Majku mu četničku!' itd., pa i 'Srbin! Majku mu srpsku!' – zaboravljajući valjda, u vinskom dimu, vrijeme u kojem živimo, i kao da je sama ta riječ 'Srbin' još i danas dovoljna optužba pa da stavi čovjeka van zakona. Veoma je važno da se najbrižljivije utvrdi u detalje tačnost ovih navoda. A to neće biti teško, jer je te povike Krklec ponovio nebrojeno puta, tako da je isključeno da se nešto moglo prečuti ili krivo čuti. A s kolikom su dozom sabijene mržnje i šovenske zapjenjenosti izgovorene, to će potvrditi izjave ljudi u čiju vjerodostojnost ne može da bude nikakve sumnje. Još sutradan očevici su, puni gnušanja i indignacije, prepričavali te ispade. Zato mogu uletiti samo u djelo krivog svjedočenja takvi pokušaji spasavanja Krkleca koji modificiraju 'majku srpsku' u 'majku velikosrpsku'; a ako Krklec od svoje strane priznaje i psovku 'majke velikosrpske', to znači samo da će morati da odgovara za jednu klevetu više. O tim povicima, uz ostale, može da posvjedoči Jure Franičević-Pločar, koga sam više puta povukao za rukav prizivajući njegovu pažnju na Krklečeve riječi i govoreći mu: 'Poslušajte, Jure, i zapamtite što govori!'. Pored njega, mogu to da posvjedoče i drugovi Antonije Isaković, Dragoslav Grbić, te Dušan Kostić i Adi Mulabegović, kao i mnogi drugi koje, do veće potrebe, ne želim navesti. Koliko je politički oportuno da se sva sramota tog šovenskog ispada iznosi pred širu javnost, ja u to sada neću da ulazim. Ali zacijelo neću dozvoliti da se ona, pro bono pacis, na moju štetu falsificira ili prežmiri.

Ako je, dakle, neko u znatnijim razmjerima narušio ugled Društva i dostojanstvo Kongresa, to je svakako Krklec svojom 'velikom scenom', a ne ja koji sam, u jednom užem krugu i jednom privatnom, ličnom odnosu, samo reagirao na provokacije, uvrede i klevete koje već godinama podnosim. Ukoliko je Društvu samo do toga da se raščisti pitanje tvornog incidenta, s tim smo brzo gotovi: ja priznajem da sam, teško izazvan, reagirao s par zaušnica, duboko uvjeren da bi svak drugi na mome mjestu bio reagirao daleko prije

i daleko oštrije. Isto tako, vjerovatno i Krklec priznaje da je tvorno uzvratio onim šakama u čelo; a ako mu padne na pamet da to ne prizna, to će se i bez njegova priznanja utvrditi svjedocima i drugim dokazima.

Ali ovo se nameće jedno pitanje: zašto se i u koje svrhe umjetno napuhava do takvih golemih razmjera taj više-manje banalni fizički incident? Ne dešavaju li se slični izgredi relativno često, nije li sličnih incidenata /ne treba da ih spominjem/ bivalo i u našem Klubu, a da im niko nije pokušavao davati tako apokaliptične razmjere i značaj? Ni okolnost što se ovaj incident desio ne na Kongresu, kako se to s tendencijom kaže, nego samo za vrijeme Kongresa, u dane kad se održavao Kongres, već u javnom lokalnu, za vinski stolom, ne mijenja ništa na stvari, pa on nije kadar da postane nekakva 'kongresna stvar' ili čak stvar od nekakvog općedržavnog značaja. Što bi htio da postigne Krklec napuhavanjem značaja te zaslužene ćuške i nastojanjem da je izdigne u rang velikih historijskih ćušaka, kao što je 'ćuška iz Anagni-ja'? Kakav bi to šćicar, kakav kapital /razumije se, 'moralni' !!/ kapital/ htio iz nje da izbije? Možda da ispadne nacionalni heroj i ųrtva, pa da harangira /kao što već ima znakova/ protiv onih 'majko-srpskih' Vlaha o kojima je već bilo govora? Očevidno, to napuhavanje i prebacivanje teųiųta na sām tvorni incident predstavlja samo naivan i proziran Kniff da bi se odvukla pažnja od glavne i suųtinske stvari. No Druųtvo se ne smije zavesti tom bijednom smicalicom.

Ako neko smatra da ja ni sad nisam smio da reagiram, ja pitam: (2r) dokle bih morao da toleriram? I, na koncu, – za ųto? Nije li i moje dosadaųnje nereagiranje dijelom okuraųilo poneke, te doprinijelo da se izbezobraze čak i takvi ljudi koji bi morali da ųutkom ųute do smrti? I – ruku na srce! – ųto je ućinilo Druųtvo da bi od te nedostojne hajke zaųtitilo jednog svog ćlana, pa da ne bude na koncu prosto natjeran da, i protiv svoje volje, pribjegava samopomoći?

'Velika scena' koju je priredio Krklec, sa klevetama i psovka, masovnim vrijeđanjem, 'srpskim majkama' itd., nastoji se, s izvjesne strane, obraniti time da me nazvao ćetnikom itd., poslije tvornog incidenta; drugim rijećima, argumentom da to klevetanje, difamiranje, 'srpske majke' itd. predstavlja retorziju ili kompenzaciju. Prvo svega, treba istaknuti da je on iste klevete iznosio i prije incidenta, samo bojaųljivije i tiųe. Ali i bez obzira na to, obrana retorzijom ili kompenzacijom ovdje je naprosto smijeųna, i morao bi se stidjeti ćovjek koji je iznosi ili prihvaća. Uzvratiti se moųe psovka psovkom, udarac udarcem. Ali uzvratiti udarac klevetom – to je apsurd: ako je neko defraudirao kasu ili zaklao putnika u ųumi, tad je defraudirao ili zaklao bez obzira na to da li nas je udario ili nije. Kad bi se udarac mogao uzvratiti krivićnim djelom klevete, zaųto se, po istoj logici, ne bi mogao uzvratiti i krivićnim djelima falsificiranja mjenice, dųeparstva, ćedomorstva? Kako bi izgledao ćovjek koji bi se branio: 'izvukao sam mu bućelar iz dųepa, ali kao retorziju, iz pravednićkog gnjeva ųto me ćušnuo!', ili 'uvrijedio me je, a moja ćast nije mogla podnijeti tu uvredu, pa sam, za uzvrat, – falsificirao njegov potpis na mjenici'? Mnogo drugaćije ne izgleda ni ćovjek koji kaųe: 'jest, ja sam ga oklevetao, ali to je bilo poslije nego ųto me ćušnuo, i kao pravedna odmazda zato ųto me ćušnuo'.

Još jednim ‘argumentom’, sasvim zaobilaznim, nastoji se osporiti ono što je, sasvim nezaobilazno, kazano i pokazano kritičke večeri:

– Ta molim vas, kako bih ja mogao psovati Srbe – kad imam ženu Srpkinju!

Kakav je to argument? I Bajazit je imao za ženu Srpkinju. I sâm Pavelić, i Mile Budak mogli su da slučajno imaju za žene Srpkinje. Pa što onda?

Zamislite, tamo negdje 1942–43, nekakvog književnika, koji ima za ženu Srpkinju, kako sav uzbuđen skakuće pričajući i onome ko hoće i onome ko neće da čuje da ga je Mile Budak pozvao na večeru i da će poslati kola po njega. /Ono o kolima, dozvolimo, možda i nije istina, možda je to izmislio, od suviška pjesničke fantazije./ Priča, i pritom pokazuje svoju novoizашlu knjižicu stihova, s posvetom, kojom će večeras prijatno iznenaditi Milu Budaka. I kad nas najzad oslobodi svoje prisutnosti i ode na tu večeru, hoćemo li pomisliti: eno, njih dvojica, srpski zetovi, sad taru glavu tražeći udruženim silama načina kako da spase od pogibije srpski narod?

Ako već volimo šaljive argumente, ne deklarira li se, po toj logici ipso facto klevetnikom onaj koji optužuje kao velikosrbina nekog ko ima za ženu Hrvaticu?

Ne, svoju nacionalnu širinu i svoj nekolaboracionizam treba dokazati daleko čvršćim i ozbiljnijim argumentima nego što je ovaj. Ili nego što su riječi koje mi je uputio Krklec prilikom moje prepiske s Maticom hrvatskom o mome pripadništvu srpskom ili hrvatskom književnom krugu. /Iscrpnije podatke i uvid u spomenutu prepisku spreman sam da pružim svakome, na prvi zahtjev./

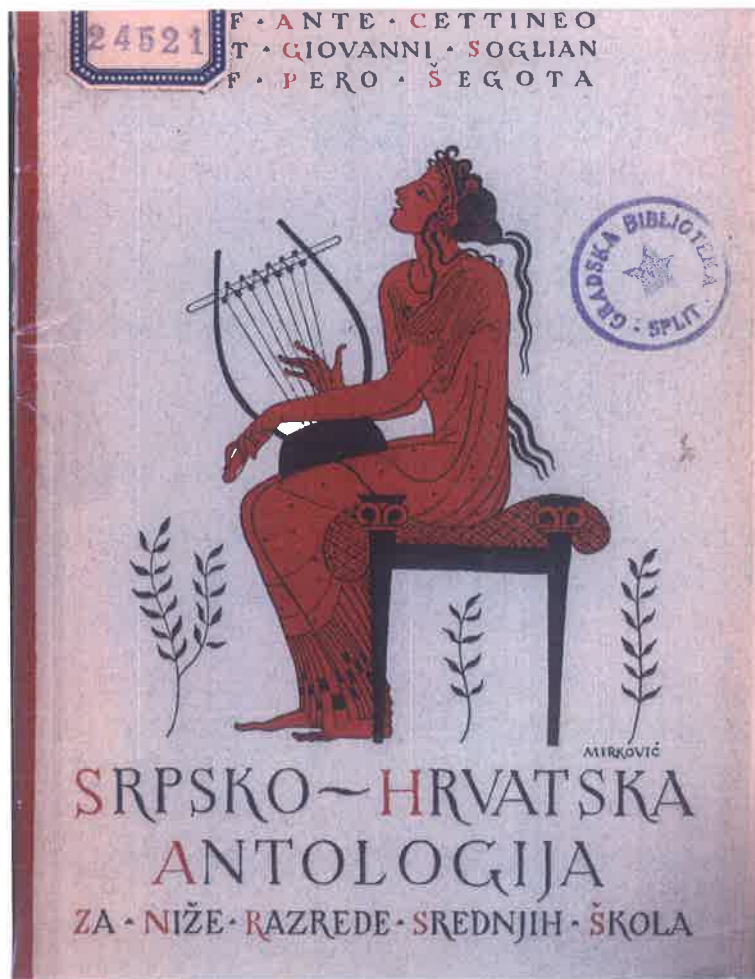
Na koncu, neka mi bude dozvoljena jedna sasvim jednostavna refleksija:

Da sam, pretpostavimo, ja /ili ma ko drugi/ podbadao, vrijeđao klevetao Krkleca, i zato dobio ćušku. Pa da sam tad ja skočio i čitav sat i pô urlikao ‘Ustaša, Ustaša’, ‘Majku mu ustašku!’ /Kakva neukusnost! ... Kakva demodiranost! .../ Pa da sam, još, bjesomučno izvikivao časno ime Hrvat kao da je ono samô po sebi uvreda i optužba. Pa da sam, povrh toga, čitavom hrvatskom narodu en bloc sat i pô psovao majku – ne bi li, s punim pravom, graknula čitava javnost? I ne bih li time zaslužio da me linčuju? Ja lično odgovaram: da. – Zašto da u ovom slučaju bude drukčije? Odakle da u ovom slučaju bude važnija – ona ćuška?

Da zaključim. Prije nekoliko godina, prilikom ‘Sastanka mira’ koji je održan u Zagrebu, doživio sam i to da mi je opozvan poziv na prijem koji je Društvo priredilo učesnicima ‘Sastanka’. Zakulisna motivacija: nedostojan kao sastavljač fašističkih čitanki.¹⁷ Smiješno bi bilo da ističem da ja nikad nikakvu takvu čitanku nisam očima vidio. Ali nije suviše

¹⁷ Vladanu Desnici predbacivalo se da je pisac *Srpsko-hrvatske antologije za niže razrede srednjih škola* koju su inače sastavili Ante Cettineo, Giovanni Sogliani i Pero Šegota te objavili u Splitu 1942.

Sl. 6. Ante CETTINEO, Giovanni SOGLIAN i Pero ŠEGOTA, *Srpsko-hrvatska antologija za niže razrede srednjih škola*, Split 1942.

istaknuti da je čovjek koji je iznio i pronosio tu svjesnu neistinu, u to isto vrijeme zaštićivao, gurao i najzad progurao u članstvo Društva faktičnog, sudski utvrđenog i kažnjenog autora te čitanke. /Podrobnije podatke na prvi zahtjev./

Već tad mi je bilo sasvim dosta. Posjetio sam dvojicu istaknutih rukovodilaca i javnih radnika, izložio im tu stvar i saopćio im moju odluku da istupim iz Društva. Od toga sam odustao jedino na njihovo odvracanje i bodrenje da pred intrigantima ne smijem odstupati već da ih treba demaskirati i pobijati. Odonda je prošlo više godina, a izmijenilo se nije ništa. Ovog puta odlučio sam ići do kraja. Tražim od Društva da u ovoj prilici čitavoj toj stvari konačno i definitivno učini kraj. U tom cilju predlažem:

da podrobno i iscrpno ispita i sravni političku prošlost, naročito za vrijeme okupacije, kako moju tako i Krklečevu, dajući punu mogućnost i jednome i drugome da iznesu sve dokaze i protudokaze koje smatraju potrebitima;

da, na osnovu toga, donese zaključak ko je bio a ko nije bio kolaboracionista, ko je šoven a ko nije šoven, te, dosljedno, ko je klevetnik o ko oklevetani;

da zatim presudi ko je i za koliko je u ovom sporu kriv, pa da prema tome izreče kaznu, odnosno rješenje.

S poštovanjem i drugarskim pozdravom

/Vladan Desnica/“

/kopija, strojopis, latinica, 6 l., 6 str. Napomena: Sačuvano je 7 kopija istog dopisa koje su u četiri navrata kucane na pisaćem stroju./

3.

VLADAN DESNICA – DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE, ZAGREB, 12. XI. 1961.

„Zagreb, 12. XI. 1961.

D[RUŠTVU] K[NJIŽEVNIKA] H[RVATSKE]
Z [A G R E B]

Dodatno mome podnesku /dopisu, pismu/ od 4. XI., molim Društvo da mi hitno saopći koji će društveni forum pretresati spor koji je nastao između mene, kao oklevetanog, I ORGANIZIRANOG USTAŠE GUSTAVA KRKLECA, kao klevetnika, kao i imena članova Uprave ili Društva koja sjede u tom forumu kako bih mogao da već a priori isključim lica koja su teško kompromitirana kao saradnici okupatora i njegovih pomagača. Bilo bi, naime, inkompatibilno s onim istim ugledom Društva, na koji apelirate u Vašem pismu od 14. X.

Očividno je, naime, da bi onaj isti ugled Društva, koji se, prema Vašem pismu od 14. X. nalazi u pitanju, bio doveden u još veće pitanje kad bi se dozvolila ta drskost i ta sramota da o meni i mom javnom i nacionalnom moralu, da o čovjeku koji je saradivao sa NOP-om od 1941 presuđuju pretresaju i presuđuju lica koja su saradivala s okupatorom do 1945, pa da o meni i mom javnom moralu i časti presuđuju ljudi koji su bili počašćeni Poglavnikovom ‘Antunovskom nagradom’, saradivali ne samo u ustaškim nego i u hitlerovskim publikacijama, odlazili u ‘poklonstvene deputacije’ Doglavniku Mili Budaku, javno pijančevali po krčmama preko redarstvenog sata pa do zore s ustašama i njemačkim vojnicima. Ovaj predlog pravim u interesu onog istog ugleda Društva koji se, prema Vašem pismu od 14. X. nalazi u pitanju zbog čuške jednom organiziranom ustaši i klevetniku, da ne bi bio doveden u još veće pitanje.

S poštovanjem i drugarskim pozdravom,
/Vladan Desnica/“

/koncept, strojopis, latinica, 1 l., 1 str. Koncept vrvi tipfelerima, inačicama iste misli u istoj rečenici i sl., a očito je pisan u najvećem uzbuđenju, odnosno duševnoj razdraženosti./

4.

VLADAN DESNICA – DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE,
ZAGREB, 9. I. 1962.

„Zagreb, 9. januara 1962.
Kraševa ulica 14/I.

DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE
Z A G R E B
Trg Republike 7.

U prilogu dostavljam fotokopiju jednog od autentičnih dokumenata kojima se osvjetljava javni lik i politička prošlost Gustava Krkleca. U svjetlosti ovog dokumenta još će očitije iskočiti moralna nakaznost njegova atentata na tuđu ispravnost i težina dosljedne šovenske djelatnosti. A to će neminovno postaviti Društvo pred zadatak da preispita mogućnost daljeg ostanka Gustava Krkleca u njegovu članstvu i da ventilira niz pitanja koja su direktno ovisna o utvrđenju ovdje dokumentiranih činjenica /potanje njegovih položajâ, zaduženjâ, počasti ne samo u krilu Društva, nego i inače u javnom životu, itd./

Društvo će uvidjeti neminovnost tog preispitivanja, ako samo uzme u razmatranje nemile pogreške na koje može da navede nebudnost, na primjer monstruoznu činjenicu da se za svečano otkriće spomen ploče pjesniku-partizanu i bardu Narodno-oslobodilačke borbe Vladimiru Nazoru nije pronašao niko dostojniji i čišći – nego onaj jedini između svih članova DKH koji je bio organizirani, zakleti ustaša.

S poštovanjem
/Vladan Desnica/¹⁸

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

¹⁸ Priložena je „Prijemnica“ o preporučenoj pošiljci.

DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA HRVATSKE – VLADANU DESNICI

I.

DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA HRVATSKE – VLADANU DESNICI,
ZAGREB, 14. X. 1961.

„DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA HRVATSKE
Zagreb, Trg Republike 7/I.
Zagreb, 14. X. 1961.

Drugu VLADANU DESNICI
Zagreb

Uprava Društva književnika Hrvatske zaključila je na svome sastanku od 13. X. ov. g. da u slučaju incidenta koji je između Vas i druga Krkleca izbio na Kongresu Saveza književnika u Sarajevu poduzme određene korake koji bi stvar izveli na čistac.

Uprava D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske] ovlastila me je da Vas zamolim da što je brže moguće, a svakako do 20. o. mj. podnesete Upravi Društva književnika kratak ali potpun izvještaj o tome što se dogodilo, te da navedete svjedoke koji bi mogli potvrditi Vaš iskaz.

Razumjet će te da iz sasvim prirodnih razloga D[ruštvo] K[njiževnika] H[rvatske] mora u ovom slučaju pokrenuti postupak, jer je u pitanju ugled Društva te da je poželjno da Vi kao njegov član dadete Društvu potrebne podatke.

Uz drugarski pozdrav

TAJNIK:
/Antun Šoljan/¹⁹

M. P.“

/original, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

¹⁹ Vlastoručni potpis i pečat Društva.
Antun Šoljan (Beograd, 1. XII. 1932. – Zagreb, 12. VII. 1993.), književnik.

2.

DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA HRVATSKE – VLADANU DESNICI,
ZAGREB, 31. X. 1961.

„DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA HRVATSKE

Zagreb, Trg Republike 7/I.

Telefon: 38-760

Zagreb, 31. X. 1961.

Drug VLADAN DESNICA

književnik

Zagreb

Druže Desnica,

zahvaljujemo za Vaše pismo od 20. oktobra o. g. u kojem predlažete da D[ruštvo] K[njiževnika] H[rvatske] odgodi svoj postupak u vezi incidenta na Kongresu, dok drugi forumi ne donesu određene zaključke o toj stvari.

Nažalost, moram Vam saopćiti da se Vaš prijedlog ne može prihvatiti, s obzirom da DKH rješava taj slučaj unutar svoje kompetencije, te Vas molimo da kao član naše organizacije postupite prema traženju Uprave D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske].

Vaša je stvar, da li ćete lično pokrenuti postupak u ovoj stvari na drugim nadležnim mjestima, ali morate svakako razumjeti, da će o Vašoj izjavi, koju date našem Društvu, ovisiti odluka Uprave D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske] da li slučaj prelazi našu kompetenciju i da li se može rješavati odvojeno od drugih foruma.

Molimo Vas stoga da se povinujete odluci Uprave D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske] i da u najskorije vrijeme i to do 6. novembra dostavite svoju izjavu o toku incidenta na Kongresu S[aveza] K[omunista] J[ugoslavije] u Sarajevu.

Uz drugarski pozdrav

TAJNIK

(Antun Šoljan)

M. P.“

/original, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

DRAGO GIZDIĆ²⁰

I.

VLADAN DESNICA – DRAGI GIZDIĆU, ZAGREB, 15. I. 1962.

„Zagreb, 15. januara 1962.

Kraševa ul. 14/I.

Poštovani druže Gizdiću,

U Vašim knjigama ‘Dalmacija 1941.’ i ‘Dalmacija 1942.’ potkrale su se neke netačnosti koje me lično tangiraju, pa bih htio da ih ispravim. U prvoj knjizi, u ‘Izveštaju PK za CK KPH od 8. IX. 1941. o događajima u augustu 1941.’, str. 305, moj pokojni otac Dr Uroš Desnica ubrojen je među lica za koja se navodi da surađuju s okupatorima i vrše otvorenu izdaju te pregovaraju s Talijanima, a u fusnoti na istoj strani za mog oca se kaže: ‘Nakon kapitulacije Jugoslavije zajedno s Nikom Novakovićem-Longom surađivao s Talijanima i podnio im zajedno s Nikom Novakovićem-Longom peticiju, u kojoj se tražilo, da Talijani anektiraju dijelove Dalmacije, Like i Bosne, koji su nastanjeni Srbima’. Na str. 335, opet, moj se otac spominje među licima koja pregovaraju s Talijanima o zajedničkoj borbi protiv partizana. – Treba da istaknem da moj otac sa svim tim stvarima nije imao nikakve, ni direktne ni indirektno veze. A to je bilo i materijalno nemoguće, već stoga što je, teško bolestan još od konca 1940. godine, umro 13. jula 1941. Zbog istog razloga, isključeno je da bi se mogli odnositi na njega i pasusi na str. 149. prve knjige /gdje je riječ o nekom dr. Branku Desnici/ i na str. 389. druge knjige /četničko pismo od 16. jula 1942. gdje se spominje ‘dr. prava advokat Desnica’/. Uostalom, takav pro-talijanski stav stajao bi u oštroj opreci s njegovom skoro pedesetogodišnjom najangažovanijom borbom protiv talijanskih presizanja na našu obalu, borbom obilježenom nizom akcija, živom i pisanom riječi, pokretanjem listova, hapšenjima, internacijama, napuštanjem svog doma u Zadru, itd. Dosljedan takvom stavu, ne samo što nije potpisao spomenutu peticiju, nego je, naprotiv, ma da već na smrtnoj postelji, došao u oštar sukob s nekim potpisnicima iste.²¹

Na navedene netačnosti u Vašim knjigama upozoren sam još onda kad su knjige izišle. Ali tada nisam poduzeo ništa da ih ispravim, prosto zato što mi se činio praktično bezizgledan svaki pokušaj da se jedna netačna informacija, iznesena javnom štampom u nekoliko hiljada primjeraka, ispravi i opovrgne privatnim pismom otkucanim u jednom primjerku. Međutim, kasnije sam iskusio na kakve sve načine i do koje mjere slične netačnosti mogu da se zloupotrebe za intrige, podvale, podmetanja, čak i od ljudi koji vrlo dobro znaju za

²⁰ Drago Gizdić (Klis, 2. II. 1912. – Split, 19. II. 1983.), revolucionar, političar i kroničar Narodnooslobodilačke borbe u Dalmaciji (1941. – 1945.). Istraživački su nezaobilazne, neovisno o različitim manjkavostima, njegove knjige: *Dalmacija 1941.*, Zagreb 1957.; *Dalmacija 1942.*, Zagreb 1955.; *Dalmacija 1943.*, Zagreb 1962.; *Dalmacija 1944–1945.*, Zagreb 1964.; *Dalmacija 1941–1945. Album fotografija i faksimila*, Zagreb 1964.

²¹ Ovo je dragocjena obavijest jer svjedoči o tome da su se braća, dr. Uroš i Boško Desnica, prvi put u životu politički razišla, i to u uistinu dramatičnoj situaciji. Zasad nema drugih izvora o naravi tog sukoba.

njihovu netačnost. Nedavno sam u razgovoru s drugaricom Ankom Berus saznao da se s izvjesne strane uporno širi desinformacija da je spomenutu peticiju potpisao ne samo moj otac, nego i ja lično, što je još manje tačno i što se u Vašim knjigama i ne tvrdi. A stvar je dostigla svoj vrhunac kad mi je, uz ostale uvrede i klevete, dobačena javno u lice i optužba za potpis te peticije od čovjeka koji je – dok sam ja bio u partizanima – zauzimao odiozne položaje i uživao beneficije kao organizirani, registrirani, zakleti ustaša, o čemu Vam prilažem fotokopiju autentičnog dokumenta. Priznat ćete, apsurdna situacija. A još je apsurdnije, i upravo monstruozno, kad za otkrivanje spomen-ploče bardu NOB-e Vladimiru Nazoru /kao što se nekidan desilo/ bude delegiran niko dostojniji i čišći – nego taj, valjda j e d i n i član Društva književnika Hrvatske koji je bio organizirani ustaša.

Eto ta iskustva, družo Gizdiću, navela su me da Vas, bar sada, upozorim na istaknute netačnosti.

S poštovanjem i pozdravom“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

DRAGOSLAV GRBIĆ²²

I.

VLADAN DESNICA – DRAGOSLAVU GRBIĆU, ZAGREB, 1. XI. 1961.

„Zagreb, 1. XI. 1961.

Kraševa ulica 14/I.

Dragoslave družo!

Poslije onog incidenta sa Krklecom ti si mi se ponudio da ćeš mi u svako doba dati izjavu o onome što si čuo i vidio, t. j. o žalosnom šovenskom ispadu Krklečevu, o njegovim klevetničkim i šovenskim povicima 'Majku mu četničku, majku mu srpsku, Četnik! Srbin!' ... itd. Kako je Društvo književnika Hrvatske povelu nekakav postupak o tome, molim te što prije mi pošalji pismenu izjavu. Valjda se sjećaš i toga kako je Krklec, iskorišćujući činjenicu što me nekolicina vas zadržavate da ne reagiram na te ispade, navalio na mene i udario me više puta šakom u čelu, čime je, valjda, izravnao to što sam ranije ja njega udario.

Kad navратиš u Zagreb, svakako mi se javi. A međutim, što prije mi pošalji tu izjavu i zdravstvuj!

Tvoj“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

2.

DRAGOSLAV GRBIĆ – VLADANU DESNICI, BEOGRAD, 9. XI. 1961.

„Beograd, 9. novembra 1961.

Dragi Vladane,

Dobio sam tvoje pismo sa zakašnjenjem pa ti se izvinjavam što ti ranije nisam mogao da odgovorim. Naime, pismo je bilo upućeno na Udruženje književnika pa mi je odatle poslato na kuću. U međuvremenu sam se preselio, tako da više ne stanujem u Vašingtonovoj nego u Dušanovoj ulici broj 55/III. To sve navodim zbog toga da bi shvatio da nije bila u pitanju moja nemarnost.

Što se tiče izjave ostajem kod obećanja koje sam ti dao u Sarajevu, ali mislim da bi bilo bolje, i za tebe i za čitavu stvar, da izjavu dam onome ko pokrene postupak. U protivnom bi se moglo pomisliti i zaključiti da sam pristrasan, a ti znaš kakvih sve ljudi ima i našta su spremni. Uostalom, ja sam se u to uverio u Sarajevu a mislim da si i sam iskusio nešto slično. Prema tome, ti se, gde god to bude trebalo, pozovi na mene, a ja ću izjaviti ono što sam čuo i video. Mislim da u to ne moraš ni jednog trenutka da posumnjaš.

²² Dragoslav Grbić (Ljubić kod Čačka, 14. X. 1926. – Beograd, 5. X. 1983.), književnik i državni činovnik.

Verujem da ćeš me pravilno razumeti i shvatiti.
Sa iskrenim poštovanjem
i prijateljskim pozdravom

Dragoslav Grbić“

/original, strojopis s vlastoručnim potpisom, latinica, 1 l., 1 str./

3.

VLADAN DESNICA – DRAGOSLAVU GRBIĆU, ZAGREB, 3. XII. 1961.

„Zagreb, 3. XI. 1961.²³
Kraševa ul. 14/I.

Dragi Dragoslave²⁴

Zahvaljujem ti na pismu. U prilogu ti šaljem izjašnjenje koje sam dao Društvu književnika. Čujem da će i tebe ovih dana pozvati da dadeš pismenu izjavu o događaju, pa te molim da mi pošalješ prijepis izjave koju budeš dao, jer mi u Društvu sigurno ne bi dali uvida u nju, a potrebno je da znam. Pozvat će, kažu, i ostale koje u mom izjašnjenju navodim; možda bi dobro bilo da se porazgovoriš s njima /Isaković mi je već poslao svoju izjavu./ Ako si dobar s Dobricom, on ti može pričati potanje o prilikama, klimi i postupcima, jer je ovih dana bio ovdje i upoznat je s mnogočime u tom pogledu.

S prijateljskim pozdravom, tvoj“

²³ Datum prekrizhen Desničinom rukom i dodano „XII?“. Prema žigu na poštanskoj „Prijemnici“, pismo je upućeno iz Zagreba 3. XII. 1961. u 18 sati.

²⁴ Desničinom rukom dopisano „Grbić“.

ANTONIJE ISAKOVIĆ²⁵

I.

VLADAN DESNICA – ANTONIJU ISAKOVIĆU, ZAGREB, 1. XI. 1961.

„Zagreb, 1. XI. 1961.

Kraševa 14/I.

Dragi druže Antonije,

Molim Vas da mi što je prije moguće pošaljete pismenu izjavu o onome što ste čuli i vidjeli ‘kritičke večeri’ u mom sukobu sa Krklecom, jer je Društvo književnika Hrvatske povelu o tome nekakav postupak, i, za mog odsustva u Dalmaciji, stvar je izrežirana onako kako se već da zamisliti. Kao što ste mi govorili poslije samog incidenta, Vi ste bili svjedok Krklečevog bjesomučnog šovenskog ispada i više puta ponovljenih uzvika ‘Majku mu četničku, majku mu srpsku! Četnik! Srbin!’ itd., pa Vas molim da to konstatirate i u pismenoj izjavi.

Bit ću Vam zahvalan ako mi naznačite još koga ko je bio prisutan i može da svjedoči o tome, jer ja u onoj gužvi nisam upamtio ni pobilježio sve koji dolaze u obzir. Ponovo Vam preporučam hitnost i srdačno Vas pozdravljam

Vaš“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

2.

VLADAN DESNICA – ANTONIJU ISAKOVIĆU, ZAGREB, 8. XI. 1961.

„Zagreb, 8. XI. 1961.

Kraševa 14/I.

Dragi druže Antonije,

Kao dodatak mome pismu od 1. XI. šaljem Vam prijepis izjašnjenja koje sam dao na traženje Društva književnika Hrvatske o mom sukobu sa Krklecom. Iz njega mislim da dovoljno jasno proizlazi i pozadina i sam tok čitave stvari, koji sam iznio sasvim vjerno i objektivno. Kao što ćete vidjeti, naveo sam Vas kao svjedoka za onu fazu sukoba kojoj ste bili očevidac, za onu Krklečevu ‘veliku scenu’ sa ‘četničkim’ i ‘srpskim majkama’. Kako ne znam hoće li Društvo naći za potrebno da od Vas zatraži iskaz, ponovo Vas molim da meni pošaljete Vašu izjavu u kojoj ćete potvrditi ono i onoliko iz mog izjašnjenja koliko ste čuli i vidjeli. Bilo bi i previše paradoksalno kad bi akcija za spasavanje Krkleca uspjela do te mjere, da ja ispadnem lažac, šoveni klevetnik.

Sa srdačnim pozdravom,

Vaš“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

²⁵ Antonije Isaković (Beograd, 6. XI. 1923. – Beograd, 12. I. 2002.), partizan, književnik i scenarist, javni djelatnik.

3.

ANTONIJE ISAKOVIĆ – VLADANU DESNICI, B. MJ., B. D.

„Dragi družo Desnica,
Izvinjavam se što Vam sa ovolikim zakašnjenjem odgovaram. Razlog je moja odsutnost iz Beograda. Evo, ja Vam dajem sledeću izjavu šta sam čuo i video one, ‘kritičke večeri’ u Klubu prosvetnih radnika u Sarajevu.

Srdačno Vas pozdravlja,
Антоније Исаковић²⁶“

Prilog 1.

„/Izjava/

Sedeo sam u drugom odeljenju pomenutog Kluba kada je neko rekao: ‘Desnica i Krklec se tuku’.

Izašao sam i video sledeće:

Krklec uzbudjeno mlatara rukama, iz obraza izbija krv, neko ga zadržava; psuje: ‘Srbin – četnik ... četnik – Srbin ...’, jebem ti majku četničku ... jebem ti majku srpsku ... četnik – Srbin ...’ (red te psovke se ponavlja).

Desnica stoji, ćuti. Neko od prisutnih književnika pokušava da umiri i dalje odvedu Krkleca i Desnicu.

Scena mi je bila mučna i odmah sam otišao.

Šta je prethodilo ovim psovka – ne znam. Što je bilo posle psovki – opet ne znam. Napustio sam scenu usred tih psovki.

Антоније Исаковић²⁷“

/original, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

²⁶ Vlastoručni potpis ćirilicom.

²⁷ Vlastoručni potpis ćirilicom.

STEVAN JAKOVLJEVIĆ²⁸

I.

VLADAN DESNICA – STEVANU JAKOVLJEVIĆU, ZAGREB, 8. XI. 1961.

„Zagreb, 8. XI. 1961.

Kraševa ul. 14/I.

Poštovani druže Jakovljeviću,

Društvo književnika Hrvatske povelu je postupak po mom sukobu s Krklecom, pa me pozvalo da dam svoje izjašnjenje. Prilažem Vam prepis, jer držim do toga da budete tačno obaviješteni o čitavoj stvari, koja se ovdje svim silama nastoji izvitoperiti i falsificirati. Pisao sam nizu ljudi koji su mi sami ponudili svoje svjedočanstvo i zamolio ih da mi hitno pošalju svoje pismene izjave, među ostalima Antoniju Isakoviću, Dragoslavu Grbiću, Dušanu Kostiću, Risti Tošoviću i dr., ali mi ni jedan od njih nije uopće odgovorio, a za posljednja dva čujem da su dali nekom forumu ovdje /ne znam kome/ izjavu sasvim nepovoljnu po mene. Ne znam koliko je to tačno, ali se ne bi trebalo čuditi, ako tako stvari stoje, da ja ispadnem klevetnik i provokator, i da Krklecu bolje posluži njegov ustaški staž nego meni moj partizanski.

Ukoliko u krugu Vaših poznanika postoji neki očevidac koji može da pismenom izjavom potvrdi ovo moje izjašnjenje o sukobu, ili bar o pojedinoj fazi tog sukoba /svjedoci 'srpskih majki' bili su mnogobrojni/, bit ću Vam blagodaran. Ali trebalo bi da mi to stigne za nekoliko dana, prije nego se završi postupak pred Društvom književnika.

Sa zadovoljstvom se sjećam našeg sastanka u Sarajevu i u Splitu i srdačno Vas pozdravljam
Vaš“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

2.

STEVAN JAKOVLJEVIĆ – VLADANU DESNICI, BEOGRAD, 16. XI. 1961.

„Београд, 16-XI-1961

Драги друже Владане,

По повратку с пута (био сам на литерарном вечеру у Титовој Митровици), затекао сам Ваше писмо.

Цео послати материјал прочитао сам са појмљивим интересовањем. Извесни детаљи су ми још са Конгреса у Сарајеву из причања очевидаца, који су били присутни оном догађају и изражавали своје негодовање, због оних речи упућених Вама.

Читао сам неким друговима ... Људи су заиста констернирани, да се и данас, после толико година појам 'Србин' идентификује са појмом 'Великосрбин', и још горе, са

²⁸ Stevan Jakovljević (Knjaževac, 7. XII. 1890. – Beograd, 2. XI. 1962.), ratnik u dvama svjetskim ratovima, književnik, biolog i sveučilišni profesor.

појмом 'Четник'. Ваш револт је сасвим разумљив и оправдан, јер је познато, да сте били у партизанским редовима.

Данас сам покушао да се састанем са Душаном Костићем, али су ми рекли, да је отпутовао из Београда на 4-5 дана.

Очекујемо са највећим интересовањем расплет, нарочито, ако се испитивања крену у смислу Ваших захтева, изложених у оне три последње тачке.

Срдачно Вас поздрављам

Ваш

Стеван Јаковљевић“

/original, rukopis, ćirilica, 1 l., 2 str./

DRAGAN JEREMIĆ²⁹

I.

DRAGAN JEREMIĆ – VLADANU DESNICI, ŽELEZNIK, 10. XI. 1961.

„Železnik, 10. novembra 1961.

Dragi i poštovani družo Desnica,

Juče sam primio Vaše pismo i evo odmah Vam odgovaram.³⁰

Dobro sam razabrao o čemu se radi i jasno mi je da Vas se Vaši neprijatelji, odnosno slabiji konkurenti žele da oslobode iz Društva književnika. Ipak smatram da će Društvo književnika Hrvatske sačuvati toliko zdravog razuma da ne dolazi isuviše u iskušenje da Vas isključi zbog Vaših opravdanih izraza gneva.

Kao što znate, i sam sam propatio od neopravdanih sumnjičenja, te se dobro mogu uživeti u Vašu situaciju. Ali izgleda da se drugi ne mogu dovoljno uživeti u tu Vašu situaciju baš zato što sami nisu imali posla sa takvim stvarima. Izgleda da u potpunosti ima prava Ivan Cankar, kada u svojoj priči 'Kovač Damjan' kaže: 'Svoja patnja je kao ogledalo u kome čovek upozna patnju drugih'.

Naime, ljudi kojima sam se obratio – Dušan Kostić i Erih Koš – sve i shvatajući pravi cilj ove akcije Društva književnika Hrvatske, izgleda, ne vide potrebu da se brzo angažuju i da treba da rade svim snagama na tome da Vam se ne nanese nova nepravda. Oni su voljni da Vam pomognu koliko mogu, ali to možda nije dovoljno.

Pre svega, Duško Kostić mi je rekao da ni on ni Tošović nisu dosada dali nikakvu izjavu Društvu književnika Hrvatske. Kostić kaže da je čuo neka izazivanja Krklečeva, ali da nije čuo baš sve od onoga što Vi navodite, a i bio je malo pri piću. Koš kaže da smatra da su to beznačajne stvari i da je najbolje da se to ne diže na velika zvona. I jedan i drugi su skloni da napišu izjave Društvu književnika Hrvatske onda kada se to od njih zatraži. Obojica misle da je bolje da ove izjave daju Društvu, a ne Vama, jer će onda biti verodostojnije, odnosno uverljivije, jer su date bez Vašeg posredstva i uveravanja.

Kostić mi je juče rekao da Vam je već pisao, a danas mi je pokazao Vaše novo pismo sa prilogom koji ste uputili Društvu književnika Hrvatske. Ja sam ga ponovo zamolio da što pre učini nešto, odnosno da jasno iznese svoj stav i da napiše to što zna o celoj stvari.

Koš me je zamolio da Vam javim da je on nekoliko prošlih dana ležao na klinici zbog kamena u bubregu, što je nesumnjivo tačno, jer sam o tome već bio ranije obavешten, i da će Vam i on u najskorije vreme pisati. U svakom slučaju, oni će Vam pisati, a Vi možete i ta pisma upotrebiti kao neke argumente, ako Vam je to neophodno – bar kao argumente da niko iz Beograda nije dao nikakvu izjavu na Vašu štetu, naime da nije onako kako celu stvar nastoje da predstave u Društvu književnika Hrvatske.

²⁹ Dragan Jeremić (Brdani kraj Gornjeg Milanovca, 24. V. 1925. – Ljubljana, 6. IX. 1986.), književni kritičar i filozof.

³⁰ Pismo se ne nalazi u kutiji „Sarajevski atentat“.

To je sve što sam mogao da učinim u ovom trenutku. Sa Tošovićem i Isakovićem nisam mogao da dođem u dodir stoga što im ne bih mogao ništa da sugerišem, jer ih slabo poznajem, i ne verujem da bi išta na moju intervenciju stvar bila unapređena. Tošović će učiniti isto što i Kostić – u to imam osnova da verujem – a Isaković ne znam šta će učiniti.

Mislim da su i Koš i Kostić bili u dobrim odnosima sa Krklecom i da im je sada nezgodno da nešto svedoče protiv njega, ali ipak smatram da će reći istinu o onome što znaju.

Veoma mi je žao što nisam mogao više da učinim u ovoj stvari, ali bar žurim da Vam javim kako stvari stoje. Nadam se da ćete u međuvremenu dobiti i neke druge vesti iz Beograda i da će one biti svetlije od Vaših slutnji iz pisma koje ste mi poslali.

Ako Vam što ustreba, pišite mi bez ustezanja, a ja ću nastojati da Vam kolikogod mogu izađem u susret. Žalim što moje snage i moj uticaj nisu veći i što Vam u ovome ne mogu više pomoći. Stoga žalim i što sam se od Vas odvojio u časovima koji su do ovoga doveli (naravno, samo kao povod) i što sada ne mogu i sam da kažem kako je bilo i na taj način, uveren sam, pomognem da ne bude izvršena ponovna nepravda prema Vama.

Sve Vaše u porodici i Vas najsrdačnije pozdravlja

Vaš Dragan M Jeremić

P. S. Košu sam dao svoj tekst onog podneska koji ste uputili Društvu književnika da se sa njim upozna.“

2.

VLADAN DESNICA – DRAGANU JEREMIĆU, ZAGREB, 18. XI. 1961.

„Zagreb, 18. XI. 1961.

Kraševa 14/I.

Dragi Jeremiću,

Ne imajući volje za drugi kakav, samostalniji, rad, preveo sam jedan vrlo lijepo pisan esej o staroj sumerskoj civilizaciji, iz pera jednog dobrog franc[uskog] specijaliste – jedno tabak i pô ili najviše dva /štampanog teksta; u časopisu jedva nešto više od tabaka/. Ako bi Vas za 'Savr[emenik]' to zbilja interesiralo, javite mi koliko plaćate tabak takvog prevoda, pa bih Vam poslao, pod uslovom da ste zbilja zainteresirani i da bi honorar brzo stigao. Inače ću ga tutnuti u kakav sedmični ili 15-dnevni list.

Zahvaljujem Vam na pismu. Ne mislim da je tačna Vaša impresija da me ovi nastoje izgurati iz Društva, jer bi im to [ipak] bilo pomalo nezgodno. Ali ću se sâm izbrisati ako vidim da stvar poprima tok i vid koji ne mogu da akceptiram. Od prijatelja u B[eo]g[ra]d[u], pa i onih najgrlatijih, niko mi nije poslao traženu izjavu /u kojoj je samo trebalo da napiše što je čuo i vidio, ni jotu manje ili više/, a te su mi izjave neophodna baza i za postupak pred Društvom i, naročito, za poduzimanje sudskog postupka za klevetu itd. Jer, ako se sad ustručavaju, kakve sve nepoznanice ne krije ev[entualno] dužnost svjedočenja pred sudom? Ispada: neko ko je do poslednjeg dana bio organizirani ustaša /prilažem Vam prepis dekret-

ta iz štampe, pokažite ga i drugima/ može da javno, u stranoj sredini baca u lice klevetu kolaboracionizma nekome ko je od prvog dana sarađivao sa NOP-om /habeo documenta/, pa da, zahvaljujući nekakvim obzirima i prijateljskim vezama s ljudima u B[eo]g[ra]d[u], ispadne prav, a onaj drugi kriv. Za mene lično, to je više-manje svejedno: ja sam, kako sam znao i mogao, izborio sebi svoje našim domorodnim šamarima. Ali je to doista prilično zabrinjavajući signum temporis. Pokažite onaj moj podnesak što većem broju ljudi, kako bi bili upoznati sa tokom i pozadinom te stvari i kako – još više – ne bi potpali pod sugestiju kakve krive i izvitoperene verzije.

Što radite? Ne pišete mi ništa o novoj drami. Nasmijala me, u ‘Danas’ ona stvarčica o ‘Intelektualcu koji gnjavi svojim praznim ‘ja’’. Zar zbilja danas ljudi, pa i ljudi od struke – daleko od kakvog solidnog estetskog suda ili poimanja ili poimanja ‘dubljeg’ značenja stvari – više ne razumiju ni goli gramatički smisao onoga što čitaju? I zar ne vide da moja i Božićeva stvar, osim slučajne podudarnosti ‘vremena zbivanja’, a ma baš ništa zajedničkog nemaju?

Srdačno Vas pozdravljam, Vaš“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

JURE KAŠTELAN³¹

I.

VLADAN DESNICA – JURI KAŠTELANU, ZAGREB, 7. XI. 1961.³²

„drugu

Juri Kaštelanu

Predsjedniku Društva književnika Hrvatske

Z a g r e b

Trg Republike 7.

Poštovani druže predsjedniče,

Poslije moga izjašnjenja koje sam dao Društvu pismom od 4. XI., moram da Vam hitno stavim do znanja slijedeće okolnosti: /prilikom susreta sa mnom prije nekoliko dana, drug član uprave drug Mirko Božić nastupio je prema meni kao da sam ja već utvrđeni i dokazani krivac u incidentu sa Gustavom Krklecom s prijekorima i osuđivanjem, kao da sam ja već utvrđeni kriva[c]...

Na moju primjedbu kako ‘to može da tvrdi kad ja još uopće nisam preslušan, odvratio mi je da svi tako tvrde’, pa i svjedoci, očevici, početka incidenta Dušan Kostić i Risto Tošović u izjavama, koje su dali. Na moje traženje da vidim te izjave, odgovorio mi je da te izjave Društvo nema, već da su dane direktno ‘gore, višem forumu’. Ime tog foruma, iz konspirativnosti, nije htio da mi kaže.

Napram tome Dušan Kostić i Risto Tošović pod jučerašnjim datumom pismeno mi izjavljuju da nikakvu izjavu dosada nisu dali, niti je iko od njih tražio. Očevidno je dakle da je spomenuta neistina/tvrđnja iznesena samo zato da bi se utjecalo na moj stav, a u korist Gustava Krkleca.

2. Neki članovi Društva, pa i Uprave, koja bi trebala da ima ulogu pa i nepristrasnost suda u ovoj stvari, nastoje da prejudiciraju ovoj odluci izjavljujući desno i lijevo već unaprijed čak i prije mog izjašnjenja da sam u ovom incidentu krivac ja i šireći svijesno neistinite tvrdnje u istom cilju svijesno neistinite glasove, kao na pr. da sam udario Krkleca krupnim pečatnim prstenom, koji ima gotovo karakter u smrtonosnog oružja, i prema tome sama čuška karakter udarca podobna da uzrokuje smrt /dok ja nikakva uopće prstena ne nosim niti sam nosio na ruci;/ da se Krklec od ‘udarca’ onesvijestio /dok je, naprotiv, bio toliko badar da odmah zatim priredi svoju ‘veliku scenu’ i da badro nastavi pijančevanje do zore;/ da mi je Đuro Pucar Stari zbog incidenta opozvao poziv na prijem koji je priredio /dok su se naprotiv i on i njegova drugarica srdačno sa mnom rukovali na prijemu i zadržali u kraćem srdačnom razgovoru/ itd. /Do potrebe imena i dokazi./

³¹ Jure Kaštelan (Zakućac kraj Omiša, 18. XII. 1919. – Zagreb, 24. II. 1990.), književnik i sveučilišni profesor.

³² Iz sadržaja koncepta jasno je da ga je Desnica napisao ubrzo nakon 4. XI. 1961.

3. U svom prvom razgovoru sa jednim višim rukovodiocem iz sektora nauke i kulture drug Božić je izložio ovaj incident u verziji sasvim odlučno povoljnoj po mene, a nepovoljnoj po Krkleca; A prilikom drugog razgovora u potpuno obratnoj verziji. Na pitanje kako je od posljednjeg razgovora dijametralno promijenio mišljenje dr[ug] B[ožić] je to opravdao time da je 'većina sklona Krklecu'. A na primjedbu da tu nije odlučna sklonost većine već utvrđenje objektivne istine, B[ožić] je onakav svoj stav obrazlagao momentom oportuniteta, jer da je K[rklec] 'nama potreban' i da se 'mnogo zalaže', dok se ja, navodno, uopće ne zalažem. I ovom prilikom hoću da istaknem/ponovim ono što sam istaknuo i u mom podnesku Savjetu za kulturu i nauku od 3. XII. 59.: '...podvale i podmetanja obnavljale su se svakim povodom, a pritom mi je sistematski onemogućavano da ta podmetanja opovrgnem i prikažem pravo stanje stvari i pravo lice ljudi. Rezultat: do kraja provedena diskriminacija i moja potpuna segregacija od svih javnih i dr. manifestacija našeg kulturnog života, segregacija koja ide od isključenosti od članstva u Upravi D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske] pa sve do nepozivanja na bilo kakve javne priredbe, proslave, primanja prilikom svečanosti, godišnjica, narodnih praznika i sl. Doseg te ekskomunikacije bit će očit ako se uzme na um da moje ime još nikad nije figuriralo u bilo kojem odboru, komisiji, žiriju, vijeću, redakcijskom kolegiju, izdavačkom ili kazališnom savjetu, delegaciji, deputaciji itd. A da bi stvar bila još korektnija, ta se segregacija s naročitom tendencijom prikazivala kao moje 'odvajanje', 'truđenje', 'nezalaganje', 'držanje po strani'.'

4. Iz izloženoga jasno se očitava kolike garancije ispravnosti i za ispravno i objektivno tretiranje ove stvari pružaju takvi članovi Društva i Uprave. Zato, upozoravajući Vas, družu predsjedniče, na te manevre i intrige, predlažem da se za pretres ove stvari obrazuje naročita komisija, /iz koje će, razumije se, apriori biti isključena/izuzeta lica/osobe, [D]ruštvu dobro poznate, koje su se dosad naročito isticale u hajci protiv mene, i koje zato, sasvim jasno, ne bi pružale nikakve garancije za nepristranos[t] i pravednost.

Predlažem da se ta komisija obrazuje tako da ja predložim 4 člana, od kojih bi Krklec 2 mogao da otkloni, [da Krklec predloži 4 člana,] od kojih bi[h] ja 2 mogao da otklonim; tako izabrana 4 člana obranika imala bi da većinom glasova izaberu petog člana, kao pretsjednika komisije.

S drugarskim pozdravom,

/koncept, strojopis, latinica, koncept, 2 l., 2 str./

PETAR KLICOV³³

I.

PETAR KLICOV – VLADANU DESNICI, ZAGREB, 5. XI. 1951.

„Izjava

Na traženje G/ospodina/ Vladana Desnice izjavljujem slijedeće: Dobro mi je poznato da je Vladan Desnica, od samog početka odbijao bilo kakovu saradnju s četnicima i da je zauzimao prema njima izrazito protivnički stav. Znam da su ga radi toga četnici gledali vrlo zlim okom, da su ga u razgovorima i u javnim govorima napadali, da su ga u svakoj prigodi šikanirali i nanosili mu svakojake štete, a često mu je od njih bila ugrožena i lična sigurnost. Sjećam se dobro da sam više puta morao da se zauzmljem kako bih od njega odvratio i veću opasnost, kao na primjer onda kada mu je prilikom dolaska ličkih četnika u selo Islam vršena premetačina i preturanje po kući pod optužbom da u svojoj kući skriva svog rođaka partizana.³⁴

Gornje se smatram dužan da po istini izjavim, a to je uostalom opće poznato u onom i okolnim selima.

Zagreb 5 – XI – 1951. god/ine/

Klicov Petar“

/original, rukopis, latinica, 1 l., 2 str./

³³ Ime Petra Klicova inače se ne javlja u drugim istraženim Desničinih spisima iz ostavštine. Na zagrebačkom groblju Mirogoj sahranjen je jedan Petar Klicov (1909. – 1993.) koji bi po godini rođenja mogao biti osoba koja je pisala ovu izjavu („Petar Klicov“, *Billion Graves* (<https://billiongraves.com/grave/Petar-Klicov/23242005>, pristup 26. 6. 2021.)). Tradicijski, obitelj Klicov registrirana je u kninskoj okolici – u Golubiću, Zagroviću i Strmići (Aleksandar Bačko, *Porodice dalmatinskih Srba*, Beograd 2008., 215). Prema suvremenim uvidima, ima ih u Golubiću, Strmini, Zvjerinci te Kninu i Zagrebu („Prezime Klicov“, *Acta Croatica* (<https://factacroatica.com/hr/surname/Klicov/>, pristup 26. 6. 2021.)).

³⁴ Među sjećanjima koja evociraju sjevernodalmatinsku „ratnu dramu“ od 1941. do 1945. na način koji je literarno „kanoniziran“ Desničinih *Zimskim ljetovanjem*, ističu se „Moja sjećanja“ Petra Pilje. Klicovljeva izjava mogla bi se naći i u Piljinu narativu (v. *Benkovački kraj kroz vjekove: zbornik (radovi s Naučnog skupa Benkovački kraj vjekove, Benkovac, 22-24. aprila 1983.)*, sv. 2 (gl. ur. Julijan Medini), Zadar – Benkovac 1988., 335–360). U konkretnom slučaju koji spominje Klicov riječ je o Stojanu Desnici (Obrovac, [?] [?] 1921. – Zagreb, 20. V. 2013.), sinu Vladanova strica Boška Desnice (v. Ivana Cvijović JAVORINA, „Obiteljska sjećanja na ratne dane Vladana Desnice“, u: *Inelektualci i rat 1939. – 1947. Zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2011.* (ur. Drago Roksandić i Ivana Cvijović Javorina), Zagreb 2012., 255–266).

DUŠAN KOSTIĆ³⁵

I.

VLADAN DESNICA – DUŠANU KOSTIĆU, ZAGREB, 1. XI. 1961.

„Dragi Duško,

Društvo književnika Hrv/atske/ povelu je nekakav postupak o onom incidentu u Sarajevu, i, kako čujem, zatražilo i dobilo od tebe i od Riste [Tošovića – nap. D. R.] pismeni iskaz ili izjavu /ne znam da li direktno ili preko nekog drugog foruma/. Ali kako ja ne mogu da dođem do nje, a potrebno mi je da joj poznam sadržaj kao stranka u sporu, lijepo te molim da mi je pošalješ u prepisu. To isto zamoli u moje ime i Ristu. Ja sam se tek nekidan vratio iz Dalmacije, i imam impresiju da je međutim stvar izrežirana upravo onako kako nekim tipovima treba. Tim mi je potrebnije da upoznam vaše izjave. Vjerujem da u njima niste ispustili Krklečev zapjenjeni šovenski ispad i po sto puta ponovljene klevetničke povike ‘Četnik! Majku mu četničku!’ i šovenske ekscese ‘Srbin! Majku mu srpsku!’ itd. Stvar mi je hitna jer je skorih dana pretres tog pitanja, odnosno moje saslušanje.

Sa srdačnim pozdravom

Tvoj

Molim te uz tvoju izjavu pošalji mi i Ristinu³⁶.

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

2.

DUŠAN KOSTIĆ – VLADANU DESNICI, ZAGREB, 8. XI. 1961.

„8/XI 61.

B/eo/g/ra/d/

Dragi Vladane,

tek sam došao s puta i našao tvoje pismo. Iznenadio sam se vrlo: nikakvu izjavu dosad nisam dao, niti mi je iko tražio! Čudne su mi te priče po Zagrebu, ko to protura vijesti i zašto izmišlja? Samu izjavu, ako zatraže, daću – iako mi je čitava stvar mučna. Žalim što je uopšte do onoga došlo.

Nemaš razloga da strahuješ u vezi sa mojom eventualnom izjavom: reći ću onako kako sam ja vidio, premda sam bio malo (?) potegao na Vidikovcu.

Primi pozdrav,

tvoj,

D/ušan/ Kostić

³⁵ Dušan Kostić (Peć, 23. I. 1917. – Meljine, 19. X. 1997.), književnik i publicist.

³⁶ Risto Tošović (Foča, 23. III. 1923. – Beograd, 22. VIII. 1986.), književnik i publicist.

P. S. Ni Risto [Tošović – nap. D. R.] nije davao izjavu; začudio se kad sam mu rekao šta si čuo. Kopiju svoje izjave, ako bude trebalo da je pišem i da do nje uopšte dođe, poslaću ti odmah naravno. D/ušan/ K/ostić/“

/original, rukopis, latinica, 1 l., 1 str./

3.

VLADAN DESNICA – DUŠANU KOSTIĆU I RISTI TOŠOVIĆU,
ZAGREB, 8. XI. 1961.

„Zagreb, 8. XI. 1961.

Kraševa ul. 14/I.

Dragi Duško i Risto,

Šaljem Vam prepis izjašnjenja koje sam dao Društvu književnika Hrvatske o mom sukobu s Krklecom. Iz njega mislim da jasno proizlazi i tok i pozadina čitave stvari, a zacijelo ćete vidjeti da je u tančine vjerno reproducirano ono štenkanje za stolom, štoviše da sam mnogošta i ispustio /na pr. ono o ‘Vlahima koji u Hrvatskoj..., a u Beogradu se prave martiri’ itd./.. Lijepo Vas molim, ako smatrate da sam tačno i istinito izložio incident, da mi pošaljete vašu izjavu – bila bi sramota (više opća nego moja lična) kad bih ispao ja klevetnik i izazivač, kad bi se kao povod sukobu prikazala Sterijina nagrada !!! – o kojoj ni spomena nije bilo/, kad se niko živ ne bi sjećao ‘srpskih majki’, i kad bi, na koncu, Krklecu njegov ustaški staž više vrijedio nego meni partizanski.

Ponovno vas molim da mi pošaljete prepis vaših izjava koje ste dali ne znam kome forumu ovdje /i za koje mi Božić kaže da daju potpuno za pravo Krklecu a krivo meni/.

Sa srdačnim pozdravom“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

ERIH KOŠ³⁷

I.

VLADAN DESNICA – ERIHU KOŠU, ZAGREB, 1. XI. 1961.

„Zagreb, 1. XI. 1961.
Kraševa ulica 14/I.

Dragi Eriče,

Sigurno se sjećaš, one večeri u sarajevskoj Evropi, prija izbijanja mog sukoba s Krklecom, njegovog stalnog provociranja, podbadanja, aludiranja na moju tobožnju pol/itičku/ 'prošlost' i 'četništvo', na što sam te u toku same stvari više puta upozorio. Štoviše, imao sam impresiju, kad si ustao i otišao iz društva, da je to pomalo i zbog toga što ti je obljutavilo to štenkanje i izazivanje. Kako je sad Društvo književnika Hrvatske povelu o tom incidentu nekakav postupak, lijepo bih te molio da mi što prije pošalješ pismenu izjavu o tome čemu si bio svjedok, jer skorih dana moram da dadem moj iskaz i svjedočanstvo.

U tom očekivanju, sa srdačnim pozdravom

tvoj“

2.

ERIH KOŠ – VLADANU DESNICI, /BEOGRAD/, 10. XI. 1961.³⁸

„Dragi Vladane,

Javljam ti se sa izvesnim zakašnjenjem ali sam i ja tvoje pismo primio znatno kasnije. Nisam bio kod kuće. Nalazio sam se u bolnici i kad su mi ga doneli izvesno vreme još nisam bio u stanju da vodim korespondenciju ophrvan spostvenim, sasvim konkretnim i nimalo literarnim bolovima. Evo sam se vratio kući i žurim da ti odgovorim.

Još dok smo bili u nesrećnom Sarajevu rekao sam jasno našim zagrebačkim kolegama koji su mene i Tasu pitali za mišljenje (Kaleb³⁹ i Marin i Jure Franičević⁴⁰) da mi se čini da celom incidentu ne bi trebalo davati neko značenje i da bi najbolje bilo sve što pre zaboraviti a po mogućnosti izmiriti obe zaraćene strane. Ja i danas tako mislim i čini mi se da sudski procesi ništa neće rešiti. Obojica ste znatni, rekao bih čak vrlo znatni pisci koji će se još dugo sretati na zagrebačkim ulicama a zatim u antologijama i istorijama književnosti. Ta književna vaša solidarnost za mene je pretežnija od vaših ličnih (privremenih) netrpeljivosti. Uostalom, nije to prvi put da se dešavaju takve stvari među književnim poslenicima.

³⁷ Erih Koš (Sarajevo, 15. IV. 1913. – Beograd, 24. V. 2010.), književnik.

³⁸ Pri vrhu prednje strane pisma stoji Desničinom rukom „E. Koš, Dobračina 31“. Njegovom je rukom dopisan i datum „10 – XI – 61“.

³⁹ Vjekoslav Kaleb (Tisno, 27. IX. 1905. – Zagreb, 13. IV. 1996.), književnik.

⁴⁰ Marin Franičević (Vrnisnik, 18. I. 1911. – Zagreb, 17. VII. 1990.), književnik; Jure Franičević-Pločar (Vrnisnik, 12. XII. 1918. – Split, 16. VI. 1994.), književnik.

Bivalo je toga i na prethodnim našim kongresima, a sećam se da sam čitao u novinama da je ni manje ni više no Drajzer⁴¹ lično udario vrelu šamarčinu Sinkler Luisu⁴² baš u vreme kad je ovaj potonji proglašen laureatom Nobelove nagrade. A ko se toga još danas seća sem takvih zlopamtila kao što sam ja? Savetovao bih zato ponovno svim drugovima da se okanu organizovanja procesa. Oni koji baš imaju na pretek takvih kverulantskih strasti bolje bi im bilo da uzmu u ruke vreo detektivski roman ili da odu na fudbalsku utakmicu.

Uostalom, ja sam prisustvovao samo prvim, uvodnim čarkama u Hotel Evropi, koje, ma koliko da su bile i zajedljive, nisu prelazile granice naših uobičajenih književničkih sporova. Ali, ako bi časni sud ipak želeo moje svedočanstvo i ako bi ono na bilo koji način moglo da ti pomogne, spreman sam da dam svoju izjavu kad mi je sud zatraži – usmenu ili pismenu, prema želji i nahodenju književnih sudija.

Više bih voleo da čujem šta pišeš, da te vidim kad dođeš u Beograd.
tvoj, Erih Koš“

⁴¹ Theodore Dryser (Terre Haute, 27. VIII. 1871. – Hollywood, 28. XII. 1945.), književnik.

⁴² Sinclair Lewis (Sauk Centre, 7. II. 1885. – Rim, 10. I. 1951.), književnik.

GUSTAV KRKLEC⁴³ U DOKUMENTACIJI VLADANA DESNICE

I.

„ODLUKE DRŽAVNOG VODJE ŠPORTA“, ZAGREB, 30. III. 1943.

„Zagreb, 29. ožujka. – Državni vodja tjelesnog odgoja i športa donio je sljedeće odredbe: Na temelju § 3. točke 14. Zakonske odredbe o osnivanju Ureda državnog vodstva tjelesnog odgoja i športa od 23. svibnja 1942. broj CXLIV-815-Z-1942.

(...)

Imenujem Ustašu Gustava Krkleca predsjednikom Hrvatskog veslačkog kluba ‘Galeb’ u Zemunu.

(...)“

/„Odluke Državnog vodje športa“, *Nova Hrvatska* (Zagreb), br. 76, 30. 3. 1943., 20/

2.

/Zagreb, 1943./

„...omissis...“

I m e n u j e m

Ustašu Gustava Krkleca povjerenikom ‘Wirtschaftsdienststelle des Unabhängiger Staat Kroatien’ u Zemunu.

P o g l a v n i k:

Dr. Ante Pavelić, s. r.“

/neovjerena strojopisna kopija, latinica, 1 l., 1 str./

3.

„BADNJE VEČE

Noći ove, noći svete,
Tamo s neba odozgore
Andjeli će da polete
Gdjegod ima koje diete,
U kolibe i u dvore.

Letjeti će kroz noć cielu
Bez prestanka i bez kraja

⁴³ Gustav Krklec (Karlovac, 23. VI. 1899. – Zagreb, 30. X. 1977.), književnik.

I od sniega malo bielu –
 Doniet će svakom jelu,
 Izkićenu s mnogo sjaja.

Proslavit će ove noći
 Malog Krista, koj se rodi,
 A mi ćemo o ponoći
 Na božićnu misu poći...
 Mamica će da nas vodi...

Čika Gustav“

/Gustav KRKLEC, „Badnje večé“, *Nova Hrvatska* (Zagreb), br. 101, 25. 12. 1943./

4.

„GUSTAV KRKLEC, KNJIŽEVNIK: ‘TAMNICA VREMENA’ I ‘DAROVI ZA BEZIMENU’

Meni se s pravom može štošta zamjeriti, jer nisam od ‘najtvrđe građe’ ali ipak mogu reći da se nikad nisam hipokritički odnosio prema samokritici, te prema tome i za svoj ‘poetski seizmograf’ mogu reći da je prilično zastarjelog tipa, pošto sam imao malheur da se rodim – u prošlom stoljeću.

I tako sam već pred drugi rat donio odluku da se povučem u ‘emigraciju šutnje’, iz koje me je trgnuo pokojni Goran, prenijevši iz ‘Srpskog književnog glasnika’ u zagrebački list ‘Novosti’ (od 5. VII 1940) pet mojih pjesama iz ciklusa ‘Tamnica vremena’, kojima sam se nakon duge šutnje ponovno javio u književnosti. A kako su pjesnici svagda bili neke vrste seizmografa svoga vremena, i moja su dva poetska ciklusa bar donekle zacrtala krivulje od potresa, koji su se sve žešće javljali u svijetu. Mislim, dakle, da su moje dvije skromne zbirke pjesama ‘Tamnica vremena’ i ‘Darovi za Bezimenu’, bez obzira na svoju konvencionalnu strukturu, pjesnička svjedočanstva čovjeka koji se u najvećoj oluji našao na bombardiranom mostu, ne znajući s koje je strane ponor dublji i opasniji.

Ne sve, ali poneke pjesme iz tih ciklusa smatram svojim najvećim dometom i pored nametnute ‘ezopovštine’ izraza i nesklada između intelektualne i imaginativne supstancije njihovih ostvarenja. Sve ostalo što sam napisao i što još ponekad smatram ‘kulturnim radom’, ‘literarnom publicistikom’, ‘angažiranom aktivnošću’ i nastojanjem da našoj kolektivnoj kulturnoj svijesti pružim (u granicama svojih iskustava i mogućnosti) podršku u njenoj zasluženju afirmaciji na relacijama svjetske kulture. Sretan sam što našim novim i mladim pokoljenjima nije suđeno da se zadovolje ‘sporednim kolosijecima’, nego su im svi prozori u svijet širom otvoreni i što se u tom međunarodnom suvremenom svijetu osjećaju kao na poprištu, upravo stvorenom za plemenita takmičenja i zaslužene pobjede.“

„Najdraže ostvarenje. Jedanaest umjetnika odgovara na pitanje: koje vam je djelo najdraže i zašto?“, *Vjesnik* (Zagreb), 29. 11. 1961., 13/

5.

VLADAN DESNICA O GUSTAVU KRKLECU POVODOM ČLANKA U *VJESNIKU*
OD 29. XI. 1961.

„Gustav Krklec još živi!“

/iz *Vjesnika* za Dan Republike, 29. XI. 1961./

„Meni se s pravom može štošta zamjeriti’ ... /Eto, pljućam sam po sebi, smilujte se, mila braćo, ne pljućajte vi po meni!/ ... ‘jer nisam od najtvrdje građe’ /uvažite mi olakšicu priznanja: bijednik sam, ljigava mizerija. Ako se u preširokom oprostjenju koje mi je udijeljeno pokatkad zaboravim pa postanem drzak i bahat, ja se odmah zatim opet skljojkam i puzim u prahu... ‘za svoj poetski seizmograf mogu reći da je prilično zastarjelog tipa ... /Pogledajte, manji sam od makova zrna: ne pućajte, grehota je ubit kukavicu!/ ... sam imao malheur da se rodim – u prošlom stoljeću.’ ... /Zašto Krleži, Ujeviću, A. B. Šimiću taj ‘malheur’ nije škodilo? Ne, imao si malheur da se rodiš – Gustav Krklec!/ ... ‘Pred drugi rat donio odluku da se povučem u emigraciju šutnje !/, iz koje me je trgnuo pokojni Goran’ ... /Shvaćate li? Čitaj: imam odlične ‘lijeve’ veze, afiširam bliskost s Herojem, s Mućenikom, s pjesnikom ‘Jame’. Dokaz: faksimile iz ‘Novosti’ 1940: ‘Gustav Krklec još živi!’ A gdje je bila bliskost s Goranom od 1941. do njegove mučeničke smrti? Tad si, još živi Krkleče, bio bliži onoj kami koja ga je zaklala. Zašto nisi iznio nešto svježiju dokumentaciju za svoju ‘lijevu orijentaciju’, nešto iz 1941–1945? Na pr. jednu od onih fotokopija koje reproduciraju Poglavnikove dekrete ‘IMENUJEM USTAŠU GUSTAVA KRKLECA...’ itd? /...‘Moje dvije skromne zbirke pjesme su pjesnička svjedočanstva čovjeka koji se u najvećoj oluji našao na bombardiranom mostu, ne znajući s koje je strane ponor dublji i opasniji’... Kakvi su to ponori? Zar ustaški i partizanski? O, dobro si znao koji je ponor dublji sramotom ali i korišću, pa si se njemu i priklonio. Služio mu, prodavao mu se, kao Poglavnikov povjerenik upravljao opljačkanom imovinom poklane raje iz onog ‘drugog ponora’. Nazor, Goran, na kojega se bestidno pozivaš, znali su kojem od dva ‘Ponora’ da se privole! /... ‘Sretan sam što našim novim i mladim pokoljenjima nije suđeno da se zadovolje sporednim kolosijecima’. Ali ti sam i dalje se služiš ‘sporednim kolosijecima’, kojima si sve u životu postigao. ‘Jugoslavenstvo’, masonerija, PEN-klub i Nolit i ‘Neue Ordnung’, Beogradska berza i Wirtschaftsdienststelle des Unabhängiger Staat Kroatien in Semlin’, ekavština i ‘korienski pravopis’, Stojadinović i Gavrilović, Pavelić i Kasche – evo to su bili tvoji ‘sporedni kolosijeci’, unosni i svrsishodni. Lišen i najosnovnijeg osjećaja časti i ljudskog dostojanstva, gluha za skrupule, nesposoban za ljudski stid, isluženi Pavelićev Ustaša, uspijevaš se i dalje ‘sporednim kolosijecima’ progurati na svake jaslje, dogurati i do Predsjednika Matice Hrvatske, i do pravog člana Štrosmajerove Jugoslavenske Akademije, pa i do člana komisije za ideološko uzdizanje! Ali ujedno čuvaš skrivenu u grmu staru ustašku legitimaciju i povremenim šovenskim ispadima podržavaš vatru pod starim kotlom. Jer nikad se ne zna, je li, Krkleče? ...

‘Gustav Krklec još živi!’ Ljigavo, odvratno, sramotno, samopopljuvano – ali živi! Živi i prosperira. I živjet će sve dotle dok ‘sporednim kolosijecima’, moralnom prostitucijom, oči-

jukanjem na dvije strane, pljuvanjem na samoga sebe bude mogao da teče karijeru i izbija nepresušnu materijalnu korist.

/nastavak slijedi/

Jest, 'Gustav Krklec još živi!', na diku svoju, na diku zahvalne domovine, na diku čovječanstva, i to nam samozadovoljno dobacuje. Svaka stvar ima svoje granice, pa i ljudska bestidnost. Ali bestidnost Ustaše Gustava Krkleca ne pozna granica.“

/original i 12 kopija, strojopis, latinica, 1 l., 2 str./

ADI (AVDO) MULABEGOVIĆ⁴⁴

I.

VLADAN DESNICA – ADI MULABEGOVIĆU, ZAGREB, 1. XI. 1961.

„Zagreb, 1. XI. 1961.
Kraševa ulica 14/I.

Dragi druže Ado,

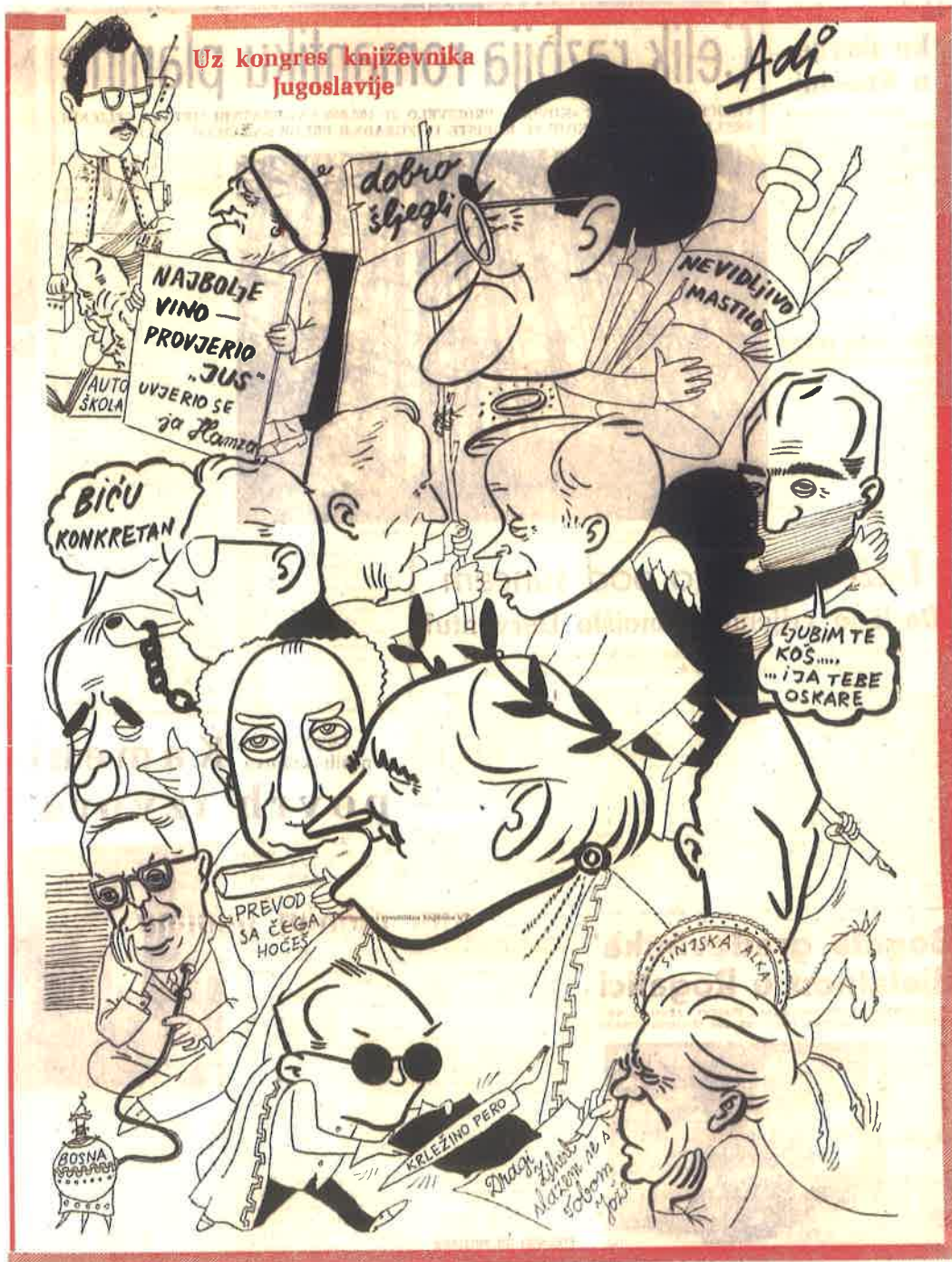
Poslije onog sukoba u Klubu kult[urnih] radnika Vi ste mi kavalirski ponudi[li] da Vam se slobodno obratim za svjedočanstvo o nedostojnom postupku g. Krkleca, pa kako je sad Društvo književnika povelu o tome postupak, molim Vas da mi što je moguće prije pošaljete pismenu izjavu što ste čuli i vidjeli. Sigurno Vam je još dobro u pameti scena koju je napravio i opšta revoltiranost i indignacija koju je izazvao svojim zapjenjenim šovenskim ispadom i klevetničkim povicima ‘Majku mu četničku, majku mu srpsku, Srbin, Četnik!’ itd. Vi ste također svjedok izazivanja i podbadanja koje je prethodilo mojoj reakciji, o ‘Vlasima koji su zasjeli za vrat u Zagrebu i koji se u Beogradu prave martiri’, o aluzijama na moje tobožnje četništvo itd. Ujedno Vas lijepo molim ako možete da mi naznačite još nekoga ko bi mogao da o tome dađe svjedočanstvo, jer ja ne poznajem ljude u Sarajevu pa ne znam tačno ko je od Sarajlija bio prisutan. Ponovno Vam preporučam hitnost i srdačno Vas pozdravljam

Vaš

PS. Ako navratite u Zagreb, rado bih Vas vidio.“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

⁴⁴ Adi (Avdo) Mulabegović (Derventa, 17. VII. 1927. – Ulm, 1. IX. 1988.). V. Raif ČEHAJIĆ, „Ajfelov most. Sarajevski karikaturisti“, 3. 7. 2018. (<https://www.jergovic.com/ajfelov-most/sarajevski-karikaturisti/>, pristup 27. 6. 2021.); Hasan FAZLIĆ, „O karakteru i karikaturi Adija Mulabegovića“, *Stav*, 30. 6. 2016. (<https://arhiv.stav.ba/o-karakteru-i-karikaturi-adija-mulabegovica>, pristup 27. 6. 2021.).

Sl. 7. Adi MULABEGOVIĆ, „Uz kongres književnika Jugoslavije“, *Oslobođenje* (Sarajevo), god. XVIII., br. 4469, nedjelja, 16. 9. 1961., 11.

2.

VLADAN DESNICA – ADI MULABEGOVIĆU, ZAGREB, 2. XII. 1961.

„Zagreb, 2. XII. 1961.

Kraševa ulica 14/I.

Dragi druže Ado,

Od Vas jedinog nisam primio odgovor na pismo /1. XI./ kojim sam Vas molio da mi pošaljete izjavu o onome čemu ste bili svjedok prilikom incidenta između mene i G[ustava] Krkleca u Klubu kult[urnih] radnika u Sarajevu. Vjerujem da to moram pripisati samo našoj običnoj lijenosti na peru ili prezaposlenosti. Prilažem Vam izjašnjenje koje sam dao Društvu knjiž[evnika] Hrvatske i u kome mislim da sam vjerno i sasvim objektivno iznio tok cijele stvari, a to mi potvrđuju i očevici spomenuti u tom izjašnjenju. Krivo mi je bilo kad sam upozoren na neke netačne i neobjektivne bilješke u sarajevskoj štampi, a još krivlje što su smatrali dovoljnim da čuju jedno zvono a ne i drugo.⁴⁵ Daleko od toga da je posrijedi sukob zbog nekakvih tričavih ličnih momenata ili povrijeđenih ambicija, radi se o mnogo principijelnijem i općenitijem pitanju: smije li se dozvoliti da nekom ko je od prvog časa saradivao s N[arodno] O[slobodilačkim] P[okret]om, bio izložen gonjenjima i šikanama bande, učestvovao dvije godine u N[arodno] O[slobodilačku] B[orb]i, itd. siplje javno u lice uvrede, predbacuje kolaboracionizam i psuje srpsku majku neko ko je do posljednjeg časa saradivao s okupatorom kao organizirani ustaša i zauzimao istaknute položaje u njihovom aparatu. Svakome ko bi želio da se uvjeri vlastitim očima spreman sam da pružim na uvid dokaze o svim tim tvrdnjama. A vjerujte da su ti šovenski ispadi i 'srpske majke' tangirali i revoltirali ne samo mene nego i kudikamo širi krug.

Kako sam Vas predložio za svjedoka, ovih će dana Društvo knjiž[evnika] Hrvatske i od Vas zatražiti pismenu izjavu odnosno izjašnjenje.

Molim Vas da i drugovima u Vašoj redakciji i drugu direktoru dadete da pročitaju priloženo izjašnjenje, kako eventualna kriva i tendenciozna verzija ne bi zamutila u njihovim očima pravi aspekt ove stvari.

Najzad, molim Vas da i meni pošaljete u prepisu izjavu koju budete dali Društvu knjiž[evnika] Hrvatske.

S poštovanjem i pozdravom“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

⁴⁵ V. priloge 3. i 4.

3.

Sl. 8. A. MULABEGOVIĆ, „Vladan Desnica i Gustav Krklec“, *Svijet* (Sarajevo),
god. IV., br. 174, 29. 9. 1961., 2.

(Zahvaljujem kolegicama mag. hist. Emi i mag. hist. Dini Pašić
na bibliografskoj obavijesti za ovu karikaturu.)

4.

„U prošlom broju ‘Svijeta’ pročitala sam sa svojom kolegicom na Vašim kulturnim stranama jednu vijest zbog koje smo počele da se prepiremo raspravljajući o njoj satima! Naime, u napisu pod naslovom ‘Točka razno’ između ostalih crtica, u stvari, zanimljivih začkoljica zabilježenih u atmosferi Kongresa književnika u Sarajevu, objavljeno je i to ‘da su se Gustav Krklec i Vladan Desnica fizički obračunavali u Klubu kulturnih radnika...’.

Lijepo Vas molimo da nam odgovorite da li je do tog izgreda dvojice naših eminentnih književnika zaista došlo?

Lj. L. i M. N.

studenti Filozof[skog] fakulteta“

„Potpuno shvatamo da je Vama i Vašoj kolegici ova vijestica izgledala nevjerovatna. Vi niste bile jedine koje su raspravljale o ovom izgredu kao nevjerovatnom. Na žalost, naš reporter nije pogriješio, a evo donosimo Vam i dopunsku obradu ovog (ne)kulturnog događaja iz pera našeg karikaturiste!“

/Svijet (Sarajevo), god. IV., br. 174, 29. 9. 1961.

ALEKSANDAR OBRENOVIĆ⁴⁶

I.

VLADAN DESNICA – ALEKSANDRU OBRENOVIĆU, ZAGREB, 8. II. 1962.

„Zagreb. 8. febr[uara] 1962.

Kraševa 14/I.

Dragi Obrenoviću,

moje pismo od 23. januara upotpunjavam priloženim ispisom Krležinog članka u zagrebačkom 'Vjesniku'. Eto vidite kako izgleda kad u žiriju 'Sterijinog pozorja' sjedi 'jedan stari (sijedi) pjesnik, Akademik' koji, kao član žirija, daje ovakve izjave sovjetskom predstavniku na 'Pozorju', N. Abalkinu, koji, kasnije, – da bi stvar bila još odvratnija – posvuda širi glas da se Krležina aluzija ne odnosi na njega već na jednog uvaženog akademika iz Beograda, koji nije prisustvovao ni predstavi 'Areteja' ni ma kojoj drugoj predstavi ni na jednome od 'Pozorja'.

Srdačno“

Prilog 1.

MIROSLAV KRLEŽA, „RAZGOVOR O 50-GODIŠNJICI APSTRAKTNOG SLIKARSTVA“

„... Ne znam da li ste nedavno čitali osvrt, da ne kažem kritiku N. Abalkina⁴⁷, o predstavi Beogradskog nar[odnog] pozorišta, u okviru novosadskog Festivala, u moskovskom časopisu 'Teater', br. 11, 1960? Iz ovoga natpisa, koji smatra da je iz principijelnih razloga sramota za Srpsko nar[odno] pozorište da je uvrstilo 'Areteja' u svoj repertoar, vidi se nesumnjivo, kako nikakvim svojim 'antiapstraktnim teorijama' nisam uspio osvojiti baš ni najnevinije simpatije Gerasimovaca ni Gerasimovštine... Je, eto, ono zaista bezazleno biće od moskovskog recenzenta u 'Teatru', našlo je na novosadskom Festivalu, na predstavi 'Areteja', jednu srodnu dušu, jednog starog (sijedog) pjesnika, Akademika, koji se, planuvši bijesom ogorčena pravednika, po riječima N. Abalkina tako 'neočekivano i surovo' razljutio, da je našem dragom i milom moskovskom recenzentu šapnuo zaista ljubaznu, tako reći drugarski solidarnu izjavu: 'Kad autor 'Areteja' ne bi bio M. K., sjedio bi u zatvoru.'...“⁴⁸

/strojopisno prepisan ulomak iz eseja Miroslava KRLEŽE, „Razgovor o pedesetogodišnjici apstraktnog slikarstva (1911. – 1961.)“, *Vjesnik* (Zagreb), 29. 1. 1961., 6/

⁴⁶ Aleksandar Obrenović (Beograd, 4. I. 1928. – Beograd, 24. V. 2005.), dramski pisac. Godine 1961. bio je prvi umjetnički direktor „Sterijinog pozorja“ u Novom Sadu. „Aleksandar Obrenović (pisac)“, *Wikipedija* ([https://sh.wikipedia.org/wiki/Aleksandar_Obrenovic%C4%87_\(pisac\)](https://sh.wikipedia.org/wiki/Aleksandar_Obrenovic%C4%87_(pisac))), pristup 27. 6. 2021.).

⁴⁷ Nikolaj Aleksandrovič Abalkin (Samara, 4. X. 1906. – 1986.), ruski književni i kazališni kritičar.

⁴⁸ Desnica Obrenoviću nije prepisao nastavak eseja, koji se također odnosi na „starog poetu – Akademika“, ali ima i univerzalan smisao koji glasi: „A što vrijedi starom poetu – Akademiku – njegova strastvena antipatija spram svega što ja već pedesetak godina govorim i pišem, a što opet sudbonosno odudara od svega čemu se stari Akademik klanja i nada već pedeset i više godina. Isto tako ništa. Sve su to sami nesporazumi između programa, pomodnih stilova, predrasuda, političkih uvjerenja, estetskih i socijalnih ideala, a zapravo ogromne mase izgovorenih i odštampanih

OKRUŽNO JAVNO TUŽIOŠTVO ZA GRAD SARAJEVO

I.

VLADAN DESNICA – OKRUŽNOM JAVNOM TUŽIOŠTVU ZA GRAD SARAJEVO,
ZAGREB, 14. XII. 1961.

„Vladan Desnica

Z a g r e b

Krašova ulica 14/I.

Zagreb, 14. XII. 1961.

Okružnom Javnom tužioštvu za grad Sarajevo

Dana 17. IX. 1961., oko 22 sata, u Klubu prosvjetnih radnika u Sarajevu, Gustav Krklec, književnik iz Zagreba, Gundulićeva 48., napravio je, pred mnogobrojnim prisutnim licima, teški šovenski ispad dovikujući mi, u paroksizmu šovinističke mržnje, ‘Četnik! Srbin! ... Četnik! Srbin! ... J... ti majku četničku! J... ti majku srpsku!’ Ta je scena potrajala dulje vremena i ti povici ponovljeni su mnogo puta.

Dokaz: svjedoci:

1/ Antonije Isaković, književnik i direktor Izd[avačkog] pred[uzeca] ‘Prosveta’, Beograd, Čika Ljubina 10.

2/ Dragoslav Grbić, književnik, Beograd, Dušanova 55/III.

3/ Dušan Kostić, književnik i urednik ‘Politike’, Beograd, Makedonska 31.,
te, do potrebe, brojni drugi svjedoci.

Za onoliko za koliko spomenuti ispad, sadržavajući elemente uvrede i klevete iz čl. 169 i 170 K[aznenog] Z[akona], tangira samo mene, do mene je hoću li da tražim zadovoljenje u krivičnom postupku ili drugim putem i načinom, ili ću da zatomim ličnu povrijeđenost, kako bih ovoj stvari oduzeo svaki lični prizvuk, – ostavljajući zasad po strani pitanje koliko je moralno dopustivo i politički zdravo da jedan notorni suradnik okupatora, organizirani ustaša /vidi prilog pod A/ javno predbacuje kolaboracionizam nekome ko je, u ono isto vrijeme, bio suradnik N[arodno] O[slobodilačkog] P[okret]a i aktivni učesnik N[arodno] O[slobodilačke] B[orb]e. Ali za onoliko za koliko taj ispad sadrži elemente djela raspirivanja nacionalne mržnje iz čl. 119. K[aznenog] Z[akona], djela koje duboko povređuje ljudske i nacionalne osjećaje daleko šireg kruga i vitalne interese zajednice, ja nisam pozvan da odlučujem je li umjesno i po javni interes korisno da navedeno djelo, s dalekosežnim posljedicama stvaranja osjećaja ogorčenja i povrijeđenosti na jednoj strani a osjećaja imuniteta i ohrabrenja za još bezobzirnije insulte na drugoj strani, ostane nekažnjeno. Činjenica što počinilac do danas nije ni jednom jedinom riječju i ni pred kim pokušao da ublaži, repa-

šupljih riječi, i nadasve, i prije svega, gluposti.“ (Miroslav KRLEŽA, „Razgovor o pedesetogodišnjici apstraktnog slikarstva (1911. – 1961.)“, *Vjesnik* (Zagreb), 29. 1. 1961., 6)

rira, ili bar požali svoje djelo, dovoljno jasno pokazuje njegovu okorelu upornost u takvom stavu i nagoviješta efekat koji bi nekažnjenost proizvela. Odluku o tome, kao i prosuđivanje o znatnosti, opsegu i posljedicama povrijeđenog javnog interesa, pripada Naslovu, koji će najkompetentnije ocijeniti sve te momente i donijeti rješenje o poveljenju odgovarajućeg krivičnog postupka.

/Sa 1 prilogom/

/Vladan Desnica/“

/kopija, strojopis, latinica, kopija, 1 l., 2 str./

IVAN RIBAR⁴⁹

I.

IVAN I CATA RIBAR – KSENIJI DESNICA, ZADAR, 21. IV. 1963.

„Dr. Ivan Ribar

Draga drugarice Ksenija,

Primio sam juče Vaše drago pismo, osjećam zaista neljudske uslove u kojima žive Vaši najbliži i najmiliji.

Ja Vam prilažem pisamce za sekretara opć[inskog] komiteta, mog dragog partijskog druga Perišu. Njemu preporučam povoljno rješenje molbe drugarice Nataše. On će najbolje i najlakše pronaći glavnog i nadležnog za rješavanje molbi, i on će najbolje umjeti, da prenese njima, a naročito i predsjedniku Narodnog odbora općine Zadar, moju najtopliju preporuku.

Da je Cati i meni bilo vrlo ugodno kod Vas, ne treba da Vas uvjeravam, već samo da zahvalimo i ovim putem za srdačan prijem i gostoprimstvo. Vas, Vašeg dragog muža i drug[aricu] Natašu srdačno pozdravljamo, Vaši

Cata i Dr. Ivan Ribar

21. IV. 1963.

P. S.

Sa ovim i priloženim pisamcem posjetite druga Perišu i predajte mu pisamce za njega.

Mnogo te pozdravlja kao i sve Tvoje. Javi mi se kada se vratite. Vaša [...] Cata.“

2.

VLADAN DESNICA – IVANU RIBARU, ZAGREB, 14. V. 1963.

„Zagreb, 14. maja 1963

Kraševa 14.

Poštovani družo Predsjedniče,

Mnogo Vam zahvaljujem na zauzimanju u teškom pitanju stana za moju majku i sestru. Stvar još nije mogla biti uređena, valjda zato što su ljudi u ovaj čas zauzeti izbornim priprema, ali su nam obećali skoro rješenje.

⁴⁹ Državni arhiv u Zagrebu (dalje: HR-DAZG), HR-DAZG-853, fond Ribar Ivan, 1. Ribar dr. Ivan. Srdačno zahvaljujem dr. sc. Stjepanu Matkoviću koji mi je dao kopije obaju ovdje objavljenih pisama. Iako, dakle, ne potječu iz kutije „Sarajevski atentat“, svjedoče o pozornosti koju su dr. Ivan Ribar i Cata Dujšin-Ribar posvećivali Desnicama u vrijeme kada su bili na granici društvene izopćenosti.

Dr. Ivan Ribar (Vukmanić, 21. I. 1881. – Zagreb, 2. II. 1968.), odvjetnik, političar, partizan, novinar i publicist. Cata Dujšin-Ribar (Trogir, 17. X. 1897. – Zagreb, 8. IX. 1994.), slikarica.

Posjeta G[ospo]đe Cate i Vaša Islamu ostala nam je u dragoj uspomeni i nadamo se da to nije posljednja. U toku ljeta tamo bi imalo da se nešto popravi, pa kad ponovo dođete bit će mogućnosti da se udobno odmorite u zelenilu i tišini od gradske vreve, prašine i putnog umora.

Koristim ovu priliku da Vam naročito toplo zahvalim u ime svih mojih i na tome što se u svakoj zgodi sjetite lijepim riječima priznanja mog pokojnog oca i njegovog nacionalnog rada.⁵⁰

Molim Vas da primite, u znak poštovanja i pažnje, knjigu koju Vam uz ovo pismo dostavljam.

S poštovanjem i srdačnim pozdravima Gospođi Cati i vama
Vaš Vladan Desnica
odg[ovorio] 22/V 63.“

/kopija rukopisnog izvornika, latinica, 1 l., 1 str./

⁵⁰ U vrijeme kada se s nepodnošljivom lakoćom „etiketiralo“ ljude, Vladan Desnica je očito bio duboko zahvalan dr. Ivanu Ribaru koji se „lijepim riječima priznanja“ sjećao dr. Uroša Desnice koji mu je bio poznat već prije Prvoga svjetskog rata iz Hrvatsko-srpske koalicije.

SAVJET ZA NAUKU I KULTURU NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE

I.

VLADAN DESNICA – SAVJETU ZA NAUKU I KULTURU
N[ARODNE] R[EPUBLIKE] H[RVATSKE], ZAGREB, 3. XI. 1959.

„Vladan Desnica
Z a g r e b
Kraševa ul. 14.
Zagreb, 3. XI. 1959.

Savjetu za nauku i kulturu N[arodne] R[epublike] H[rvatske] Zagreb

Naknadni podnesak
uz molbu za umj[etničku] mirovinu
/sa 2 priloga/

Rat me zatekao na službi kod Državnog pravobranioštva u Splitu. Početkom 1942. god[ine] istupio sam iz službe, te sam se s porodicom povukao na selo /Islam grčki, kotar Benkovac/, gdje sam ostao sve do odlaska u partizane. Od jeseni 1942. povezan sam s N[arodno] O[slobodilačkom] B[orb]om aktivnim potpomaganjem i saradnjom. U svojoj kući pružao sam zaklona kuririma, terenskim radnicima, grupicama partizana na prolasku, davao hranu i drugo za partizanske grupe u okolici, sklanjao ljude koje su okupatorske vlasti tražile i gonile, potpomagao porodice interniraca itd. Zbog takvog svog rada bio sam izvrnut šikanama, premetačinama i svakakvom maltretiranju od strane četnika, od kojih mi je više puta bio najdirektnije ugrožen i sam život, tako da sam se morao spasavati bijegom i skrivanjem kod prijatelja u obližnjim mjestima. Jednom prilikom pukim čudom spasio sam se od četničkog strijeljanja. Te su činjenice općenito poznate u onom kraju i o njima mogu da posvjedoče brojna još živa lica, na pr. i drug Jovica Jokić, sadašnji sekretar Kotarskog komiteta u Zadru. /Kažem ‘još živa’, zato što neka od tih lica, kao pok. Stevo Zečević, kasniji predsjednik Sabora N[arodne] R[epublike] H[rvatske], terenac Boris Anzulović, Milan Zečević, Dušan Kalapać i drugi, poginula ili pomrla/. Prilažem i dva originalna posvjedočenja drugova što su u to doba vršila izvjesne funkcije na terenu, koja sam svojedobno, za jednu sličnu potrebu, bio pribavio. Samo molim da mi se nakon upotrebe vrate, jer nije isključeno da će mi još za nedogledno vrijeme biti potrebna u svrhe ponovnog pranja od svijesno neistinitih difamacija, šuškanja, govorkanja što se, evo već devet godina, a uvijek u istoj kuhinji, smišljeno fabriciraju. A turaju se u svijet čak i preko takvih osoba koje su, u to isto vrijeme, komodno sjedile u Pavelićevu Zagrebu, zauzimale položaje, dobivale nagrade i odlazile u ‘poklonstvene deputacije’ doglavniku Mili Budaku. Pa i preko takvih koje su se proglasile folksdojčerima i stupile u Wehrmacht te pratile čerkeske jedinice u njihovim pohodima. Rekao sam tačno ‘devet godina’, jer treba istaknuti da se, od

9. maja 1945., kad sam u partizanskoj uniformi došao u Zagreb, pa sve do sredine 1950., ni u Ministarstvu financija N[arodne] R[epublike] H[rvatske], gdje sam zauzimao položaj šefa pravne službe, ni u književnim krugovima u kojima sam se kretao, nikad nije čuo ni jedan jedini takav apsurdni glas. Oni su počeli da se šire – a evo se šire još i dandanas –, iz već spomenute centrale, tačno sredinom 1950., istodobno s mojom prvom značajnijom književnom afirmacijom, to jest povodom moje knjige ‘Zimsko ljetovanje’, kad je po prvi put protiv mene organizirana ‘hajka na vještice’. Hajka se nastavila ispadom u štampi Ivana Dončevića prilikom dodjeljivanja Nagrade Saveza knjiž[evnika] Jugoslavije mojoj knjizi ‘Olupine na suncu’, ispada na koji je dolično i muški reagirao javnom izjavom u ‘Borbi’ od 9. V. 1953. Milan Bogdanović u ime cjelokupnog žirija za nagrade. Podvale i podmetanja obnavljala su se povodom svake pozitivne ocjene mojih književnih radova u zemlji i svakog laskavog spomena mog imena u inostranim književnim listovima i časopisima, a podvodno rovarenje nije nikad ni prestalo. O svemu tome – ukoliko nije Naslovu već notorno – mogli bi da ponešto kažu istaknuti književnici Mirko Božić, Petar Šegedin, Jure Kaštelan, Slavko Kolar /tadašnji predsjednik D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske]/, Fadil Hadžić, Marijan Matković, Ivo Frangeš i mnogi drugi. Pritom mi je sistematski onemogućavano da ta podmetanja opovrgnem u javnoj štampi te da ukažem na pravo stanje stvari i pravo lice ljudi.

Rezultat: dokraja provedena diskriminacija i moja potpuna segregacija ‘via facti’ od svih javnih i društvenih manifestacija našeg kulturnog života, segregacija koja se očituje u čitavom nizu ‘slučajnih’ činjenica, a koja ide od isključenosti iz funkcija u upravi D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske] pa sve do formalnog nepozivanja na bilo kakve javne priredbe, proslave, primanja prilikom svečanosti, godišnjica, narodnih praznika i sl. Doseg te ‘tihe ekskomunikacije’ bit će sasvim očit ako se uzme na um da čitavih devet godina moje ime nije figuriralo u bilo kojem odboru, komisiji, žiriju, vijeću, redakcijskom sastavu, izdavačkom ili kazališnom savjetu, delegaciji, deputaciji itd. itd. A da bi stvar bila još korektnija, da se segregacija s naročitom tendencijom prikazivala kao moje ‘odvajanje’, ‘tuđenje’, ‘držanje po strani’. Uzaludna su bila sva moja nastojanja da se to šaputavo ‘moje pitanje’ iznese na tapet i jednom zauvijek proventilira; ono se, kao što se i u ovoj prilici vidi, svakom podešnom zgodom iznova podvodno uzmućuje. Zato koristim i ovu priliku, pa upravljam Naslovu molbu, da se povodom rješavanja o mojoj umjetničkoj mirovini već jednom konačno proventilira ‘moje pitanje’, te da najzad svrši taj Kafkin ‘Proces’ pod čijim se inkubusom nalazim evo već devet godina, i koji je meni stalno otežavao rad, a ni našoj kulturnoj klimi nije služio ni na korist ni na čast.

Nastavljam ‘curriculum vitae’. U februaru 1944. g[odine] pozvan sam da dođem u šumu, pa sam upućen u Z[emaljsko] A[ntifašističko] V[ijeće] N[arodnog] O[slobođenja] H[rvatske], u sastavu kojeg sam ostao do kraja i odmah po oslobođenju Zagreba, 9. V. 1945., došao u Zagreb. U Min[istarstvu] fin[ancija] N[arodne] R[epublike] H[rvatske] ostao sam kao šef pravne službe sve dok me stanje zdravlja i napor dvostrukog, uredovnog i književnog rada, nisu prisilili da dadem ostavku na službu.

Bio bi odveć dug popis prikaza, ocjena, recenzija itd. o mom književnom radu, pa u tom pravcu upućujem, ako je potrebno, na bibliografiju u Sveučilišnoj knjižnici i Leksikografskom zavodu. Jedan dosta iscrpan izbor tih recenzija, kao i mojih radova objavljenih

u zemlji i vani, svojedobno sam priložio molbi, pa su mi nakon duljeg uvida vraćeni. Sve moje značajnije knjige odlikovane su književnim nagradama /‘Olupine na suncu’ – Nagradom Saveza knjiž[evnika] Jugoslavije, ‘Tu, odmah pored nas’ – Nagradom D[ruštva] K[njiževnika] H[rvatske], ‘Proljeća Ivana Galeba’ – Zmajevom nagradom/. Mnogi moji književni radovi objavljeni su u vodećim inozemnim književnim časopisima i antologijskim publikacijama, a neke poznate izdavačke kuće u inozemstvu /kao Gallimard, Mondadori, Carl Hanser, Rosenkilde & Bagger, MON, Europa Könyvkiado i dr./ zainteresirale su se za izdanje mog romana ‘Proljeća Ivana Galeba’, te će već u toku 1960. god[ine] biti objavljen na više evropskih jezika.

U Zagrebu, 3. XI. 1959.“

/kopija s piščevim rukopisnim interpolacijama, strojopis, latinica, 3 l., 3 str./

SVEUČILIŠNI ODBOR SAVEZA STUDENATA ZAGREB

I.

VLADAN DESNICA – SVEUČILIŠNOM ODBORU SAVEZA STUDENATA ZAGREB,
ZAGREB, 27. IV. 1962.

„Zagreb, 27. aprila 1962.
Kraševa ulica 14/I.

SVEUČILIŠNOM ODBORU SAVEZA STUDENATA
Z a g r e b
Savska cesta 25.

Dragi drugovi,

Čujem da će jedna od tačaka na Vašem Majskom festivalu imati za temu i sukob između mene i Gustava Krkleca. Protiv toga zaista ne može imati ništa ko nije lišen smisla za zdrav humor i osjećaja za slobodnu riječ kritike. I uprav u cilju da bi vaš humoristički prikaz bio zasnovan na što tačnijim činjeničnim podacima i što pravilnije osmišljen, te da ne bi ispao kao dezinformacija, dužan sam da Vam pružim te činjenične podatke sa odnosnom dokumentacijom. Sukob je nastao odatle što sam smatrao etički nedopustivim i nakaznim da jedan bivši registrirani ustaša, sa propisno položenom ‘ustaškom zakletvom’, – o čemu se možete uvjeriti iz priložene fotokopije autentičnog dokumenta – javno izazivlje, kleveće i predbacuje klaboracionizam nekome ko je, u to isto doba, aktivno stajao uprav na suprotnoj strani /što mu je, uostalom, službenim dokumentom priznato i u penzijski staž/. A reakciju na ovakav postupak bivšeg registriranog ustaše smatrao sam i smatram potrebnom više u interesu javnog morala nego u mom ličnom interesu.

Toliko radi Vašeg znanja i ravnanja.

S poštovanjem i drugarskim pozdravom

/Vladan Desnica/
Prilog: Fotokopija“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

STANKO TOMAŠIĆ⁵¹

I.

STANKO TOMAŠIĆ – RADOVANU ZOGVIĆU⁵²,
ZAGREB, „KRAJEM FEBRUARA 1948.“

„Zagreb, krajem februara 1948.

Na prvim stranicama knjige *Na poprištu* (Beograd 1947.), na kojima hoćete da prikažete izvjesne pojave iz doratne dekade naše književnosti, svrstali ste i mene – jednim svojim preštampanim člankom iz *Pregleda 1935. g/odine/* – u red profašističkih pisaca koji su u ono vrijeme, pod vodstvom M/iloša/ Crnjanskog, obrazovali front protiv demokratskih i naprednih snaga jugoslavenske književnosti. Time ste me, kao književnika i javnog radnika stavili ‘van zakona’ sa svim konsekvencijama koje iz toga proizlaze.

Danas, kada se o takvim ličnim pitanjima, u sklopu kritičkog ispitivanja historijske istine o pomenutoj dekadi naše književnosti, ne može – a po mom mišljenju i ne treba – raspravljati na način na koji Vi to činite, ne preostaje mi drugo, već da Vam ovim ličnim pismom pomognem da sagledate istinu o izvjesnim pojavama u toj dekadi, i o njihovom uzročno-posljedičnom razvoju u prvom dijelu ove današnje dekade; da Vam pomognem da u interesu daljnjeg razvoja naše književnosti spoznate neispravnost i štetnost Vašeg dosadašnjeg načina tretiranja tih pitanja.

Svoj slučaj iznosim samo kao ilustrativni primjer u sklopu čitavog kompleksa postavljeno problema, i on za bit stvari nema nikakvog naročitog i izuzetnog značenja.

Evo istine o mom javnom radu u vezi sa Milošem Crnjanskim i njegovom profašističkom frontu:

Godine 1932., kada je M[ilož] Crnjanski, sa svojim člancima u *Vremenu* stao da razvija front protiv socijalne književnosti i socijalnih pisaca, kako se je to u ono vrijeme nazivalo, ja sam u zasebnoj brošuri *Beogradska književna afera* (Binoza, 1932.) iznio čitavu tu pojavu kronološkim redom zbivanja i osudio njegov stav i njegovu afrontaciju prema naprednim idejama u našoj književnosti. Pitate: zašto nisam tada potpisao skupnu izjavu javnih radnika protiv Crnjanskog? Naprosto zato što mi je sakupljač potpisa ponudio da potpišem prazni list papira, pretpostavljajući da na takvoj jednoj izjavi ne može staviti moj potpis kraj potpisa M/iroslava/ Krležu u času naše bjesomučne polemike oko svilenih gaćica Laure Lembachove. Tako sam, sticajem okolnosti, bio prisiljen da svoj stav prema frontu Crnjanskog iznesem zasebno.

Dalje: kada je u jesen g/odine/ 1934., Crnjanski – prigodom pogibije kralja Aleksandra – izdao prigodni broj *Ideja* – pojavila se u tom prigodnom broju i jedna moja pjesma u prozi o kralju Aleksandru, pisana u vrijeme zadnjih godišta *Jugoslavenske Njive*, kada sam – na

⁵¹ Stanko Tomašić (Novi Vinodolski, 5. X. 1893. – Karlovac, 15. X. 1963.), književnik i novinar.

⁵² Radovan Zogović (Mašnica, 19. VIII. 1907. – Beograd, 4. I. 1986.), književnik.

liniji nekadašnje jugoslavenske revolucionarne omladine – smatrao da cjelinu Jugoslavije treba sačuvati, ma i pod žezlom kralja Aleksandra. U ono vrijeme – o kojemu Vi tako malo znate – kada je M[iroslav] Krleža pisao hvalospjeve Konradu Hetzendorfu – ja sam, dolazeći iz austrijskih zatvora i ispred vojnih sudova, pisao hvalospjeve Karađorđevićima, koji su za nas u ono vrijeme bili nosioci ideje jugoslavenskog Piemonta.

I dalje: tu moju pjesmu u prozi, redakcija *Ideja* sasvim je prekrojila i ‘ampasovala’ kao prigodnu pisaniju: ona je krojena, prekrajana i krpana do besmislice. Od čitave moje nekadašnje pjesme ostale su samo pojedine rečenice i moje ime, o koje ste se zakačili u *Pregledu* 1935. g/odine/ u trci za književnim senzacijama i pikanterijama.

I konačno: kako je dospjela ta moja pisanija u prigodni broj *Ideja* povodom pogibije kralja Aleksandra? Tu bih morao da navodim imena ljudi koji su doveli tu moju pisaniju iz sfere *Jugoslavenske Njive* u sferu *Ideja*, kao i sve ono što se je u vezi s time odigravalo. Ali ja to nisam učinio ni onda, jer su to bili čestiti ljudi, koji su sa svog stanovišta dobronamjerno učinili tu grešku na moj račun; ne činim to ni sada, jer najvažniji od njih časno su završili svoj život u danima propasti stare Jugoslavije. Da, u ono vrijeme bilo je i u mene slabosti i kolebanja kada su bili u pitanju stari drugovi iz protuaustrijske borbe, i samo zbog toga nisam god. 1934. energično presjekao tu stvar. A danas ne mogu da predam ljude, koji su časno izvršili svoju nacionalnu dužnost, presudi Vaše logike i Vaših metoda u tretiranju tih pitanja. Primam taj ‘grieh’ na sebe.

Ne znam, da li možete da shvatite taj moral, – ali za samu stvar to je svejedno. Međutim, kada ste uzeli da redigujete svoju knjigu *Na poprištu*, i kada ste odlučili da na prvim stranicama prešampate svoj članak iz *Pregleda* g/odine/ 1935., zar Vam se ni jednog časa nije učinilo neobično i nelogično da ja, koji nisam nikada tražio nikakve društvene ni književne karijere, prije no se je moje ime pojavilo u jednom prigodnom broju *Ideja*, šampam čitavu jednu brošuru protiv Crnjanskog i njegovog profašističkog fronta? Zar Vam se nije činilo neobično i nelogično da nakon toga nigdje ni jednim retkom ne saradujem na toj liniji? pa ni onda kada je to značilo spašavati egzistenciju, pa i gô život! Niste li ni za čas pomislili na to da se danas kada postoje mogućnosti da se pojave onih vremena osmotre, kritikuju i presude iz historijske perspektive, da se sve to danas ne može, pa i ne smije, – prešampavanjem feljtona iz god[ine] 1935. – jednostavno prebiti preko koljena? – i to po liniji ličnih simpatija i nesimpatija, ili po liniji povećavanja broja štamparskih tabaka jedne knjige ozbiljnih književnih pretenzija!

Nikada nisam imao nikakvih stvarnih veza sa frontom Crnjanskog i njegovih *Ideja*, pa ni sa ljudima čija imena navodite u vezi sa čitavom tom stvari!

To je, eto, istina o mom slučaju. Vi to možete, a ne morate, primiti kao istinu. Za samu stvar to nije od nikakve naročite važnosti.

Šta je, dakle, tu u pitanju?

U pitanju je, Zogoviću, linija Vaše logike i vaših metoda u prikazivanju i ocjenjivanju prošle dekade naše književnosti i svega onoga što joj je, uzročno posljedično, slijedilo u prvoj polovini ove naše dekade.

Evo zašto: idući linijom te Vaše logike i tih Vaših metoda u prikazivanju i ocjenjivanju prošle dekade naše književnosti, ako možete tu liniju bar donekle da oslobodite ličnih simpatija i nesimpatija, treba da iznesete i ovo:

Da ste, u ono vrijeme, Vi sami – preko S[tevana] Galogaže – saradivali god[ine] /.../ u *Književnim Novinama*, kojima sam ja, ‘profašistički’ pisac bio tada redaktorom.

Da ste g[odine] 1932., kao suradnik Save Štedimlje, agenta Gestapoa i kasnije Pavelićevog ‘crnogorskog konzula’ ovako ‘skidali masku’ Milovanu Đilasu: ‘Milovan Đilas uspio je da za posljednju godinu dana skrene neku pažnju na sebe. On ima, besumnje, one pogonske snage, – ali nema izraza i ideologije! ... I uopšte njegov odnos prema najsumnjivijim revijama i listovima, kao i njegovo druženje sa raznim ličnostima (Đ. Radović!) ne odaju ni malo povjerenja.’

Da je Marko Ristić, kojega u ono vrijeme M[iroslav] Krleža zove ‘Gigrl Marko’, uređivao zajedno sa M[ilošem] Crnjanskim reviju *Putovi*, da je saradivao u zagrebačkom *Vijencu*, kojemu je bio tada urednikom dr. I[van] Nevistić, da je saradivao u *Vremenu*, u doba kada mu je glavnim urednikom bio Stanislav Krakov, glorifikator četništva.

Da su, u ono vrijeme, naši nadrealisti smatrali ‘spiritizam izrazom poezije’ i tvrdili da iz SSSR-a ‘duva vetar kretenezma’.

Da je Ivo Andrić, sadašnji predsjednik Saveza Književnika Jugoslavije, bio opunomoćeni ministar na dvoru Adolfa Hitlera u vrijeme donošenja i potpisivanja antikomunističkog pakta.

Da je 1932. g[odine] izašla u nakladi *Socijalne Misli* (urednik B/ožidar/ Adžija) moja knjiga ‘Tragikomedija slobodnog pera’, da je prvo i drugo izdanje te knjige zaplijenio zagrebački državni odvjetnik, a šef zagrebačke policije naredio da se uzapte svi primjerci i slog uništi...

I dalje: idući linijom te Vaše logike i tih Vaših metoda, ukoliko možete da je oslobodite ličnih simpatija i nesimpatija, trebalo bi da – u prikazivanju uzročno posljedičnog slijeda daljnjeg razvoja pojava i događaja u našoj književnosti – iznesete i ovo:

Da je odjelni predstojnik Pavelićeve vlade, a sadašnji pretsjednik Udruženja Književnika Hrvatske, Slavko Kolar, predvodio 1941. g[odine] prvomajsku poklonstvenu deputaciju hrvatskih književnika ustaškom ministru prosvjete i prvom doglavniku dru M[i]li Budaku. Poklonstveni govor gospodina tadanjeg odjelnog predstojnika S[lavka] Kolara, koji predstavlja zajedničku adresu Matice Hrvatske, Društva Hrvatskih Književnika i Pen-kluba, kao i spisak (nepotpuni) prisutnih književnika možete pročitati u *Hrvatskom Narodu* od 3. maja 1941. g[odine]. Da je taj isti Slavko Kolar bio suradnik *Neue Ordnung* (v. br. 4–7, 1941.).

Da je Gustav Krklec, sadašnji član Uprave Udruženja Književnika Hrvatske, bio ustaški funkcioner (v. *Nova Hrvatska*, br. 76 od 30. III 1943.): ‘Imenujem ustašu G/ustava/ Krkleca...’

Da je V[jekoslav] Kaleb, današnji potpredsjednik Udruženja Književnika Hrvatske, bio suradnik Lukasove klerofašističke Matice Hrvatske, koja je 1940. g[odine] stampala knjigu *Na kamenju*, vjerojatno kao svom ‘idejnom protivniku’. Da je taj isti V[jekoslav] Kaleb štampao 1942. g[odine], za vrijeme najkrvavijih progona radnog naroda Hrvatske, svoju

knjigu *Izvan stvari* (!) i da je za nju te iste 1942. g[odine] dobio Pavelićevu Antunovsku nagradu itd.

Da je neminovni dr. Antun Barac bio za vrijeme lenjingradske epopeje suradnik *Spremnosti*, glavnog organa ustaško-fašističke ideologije i da je toj saradnji ostao vjeran sve do 1945. god[in]e.

Da je D[ragutin] Tadijanović, današnji urednik beletrističkih izdanja N[akladnog] Z[avoda] H[rvatske], dobio Pavelićevu Antunovsku nagradu za svoju knjigu pjesama *Tuga zemlje* (HIBZ 1942.), uz ove popratne riječi tadanjeg ustaškog ministra prosvjete: 'Ovim Antunovskim nagradama htjeli smo ... počastiti ime našeg Poglavnika dra Ante Pavelića. Gospodo i gospođe nagrađeni, molim Vas da današnju svečanost zadržite u najsvjetlijoj uspomeni i da primite ovu nagradu kao dar za svoj umjetnički i književni rad, te da Vam veliko simboličko značenje ovih nagrada bude poticaj za daljnji rad na dobro i razvitak hrvatske kulture i prosvjete' (*Nedeljne viesti* od 15. VI. 1943. g[odine]). Da je Tadijanović bio suradnik *Neue Ordnung*-a, vidi br. 26. od 1942.

Da je Dobriša Cesarić dobio, zajedno sa D[ragutinom] Tadijanovićem, iste 1943. g[odine] Antunovsku nagradu za svoju knjigu pjesama *Izabrani stihovi* (HIBZ 1942.); da je saradivao u *Neue Ordnung*-u (v. br. 5., 14. od 1941. g[odine] i br. 35. od 1942. g[odine]).

Da je Julije Benešić bio uvaženi suradnik klerofašističkoga HIBZ-a, *Spremnosti* i *Neue Ordnung*-a (v. br. 102. od 1943. g[odine]).

Da je Novak Simić, alias Josip Dombaj, hadžija sa Markova Trga 1941. g[odine] i saradnik *Neue Ordnung*-a (v. br. 63. od 1942. g[odine]).

Da je ... naredite nekom od svojih namještenika da prolista tadašnja godišta ustaških publikacija i da pokupi podatke o ovim i ovakovim književnim i književničkim pojavama od 1941. do 1945. g[odine]; naredite da se ispita: ko je 1941. g[odine] sastavljao ustaški indeks hrvatskih pisaca stavljenih van zakona, pa da vidite do kakovih će Vas rezultata dovesti Vaša logika i Vaše metode u tretiranju i ocjenjivanju prošle dekade naše književnosti i uzročno posljedičnih pojava za vrijeme okupacije.

Radovane Zogoviću, dok su tako – za vrijeme fašističke okupacije mnogi, po Vašoj milosti, istaknuti ljudi i funkcioneri naše današnje književnosti kojekakvim marifetlucima spašavali svoje društvene položaje, svoja mjesta uz korito i svoje književničke ambicije, ja – po Vašoj milosti 'profašistički' pisac – nisam učestvovao na tom književnom 'poprištu'. U ono vrijeme, kada su mnogi današnji – po Vašoj milosti – književni funkcioneri metanisali i temenali po Paveliću i Budakovom Markovom Trgu, zobali honorare iz Lukasove zobnice i primali 'Antunovske' književne nagrade, mene je taj isti Markov Trg, ta ista Lukasova književna Feldkommandatura stavila na spisak zabranjenih pisaca, a moja djela predala fašističkoj lomači. A nakon Oslobođenja, ta ista gospoda hadžije sa Pavelićeva Markova Trga, te iste malograđanske gubice iz Lukasove zobnice, najprije me primaju u članstvo U[druženja] K[njiževnika] H[rvatske] a onda me izbacuju sa nekom maglovitom i jezuitski ljigavom motivacijom, koju Vi – sa položaja vrhovnog rukovodioca jugoslavenske književnosti – sankcionirate!

Ponavljam: nisam tu u pitanju ja; svoj slučaj iznosim samo kao ilustrativni primjer. U pitanju je linija Vaše logike i Vaših metoda, linija ličnih simpatija i nesimpatija. A tom i

takvom linijom Vi ne možete, i ne smijete, ići u današnjem Vašem arbiterskom poslu ocjenjivanja naših književnih zbivanja sa stanovništa ideja koje imate čast da zastupate, a koje danas predstavljaju osnovu naše državne kulturne i prosvjetne politike i našeg društvenog uređenja.

Radovane Zogoviću, to tretiranje i rasuđivanje naših književnih pojava i zbivanja po liniji ličnih simpatija i nesimpatija dovelo Vas je do toga:

da u mom slučaju (navodim ga samo kao ilustrativni primjer!) dolazite do onih istih rezultata do kojih su došli 1931/32. g[odine] zagrebački državni odvjetnik i šef policije, do kojih je 1941. g[odine] došla Budakova i Lukasova književna Feldkommandatura, i do koje su 1946/47. g[odine] došle nekadašnje hadžije sa Markova Trga kao funkcioneri DKH; da na pitanju Ujević – Krklec osudite nastavni program Vlade NRH;

da na pitanju Dučić – Vidrić te na pitanjima koja su s time u vezi, autoritetom vrhovnog rukovodioca jugoslavenske književnosti otvorite nesretno-srpsko-hrvatsko pitanje i

da stavite time sebe iznad zakona, na onim istim stranicama, na kojima stavljate druge van zakona.

Radovane Zogoviću, po toj liniji ličnih simpatija i nesimpatija mogli ste u prošloj dekadi naše književnosti rasuđivati i ocjenjivati pojave i događaje sa položaja virpazarskog feljtoniste, ali danas, sa položaja zvaničnog rukovodioca, a u ime ideja, koje imate čast da zastupate, Vi to ne možete i ne smijete činiti.

Da, tu prošlu dekadu naše književnosti, i sve ono što se je uzročno posljedično oblikovalo u prvoj polovini ove naše dekade, treba raspraviti, treba prikupiti elemente za utvrđivanje istine o toj našoj stvarnosti. Za taj posao imate odličnu platformu u Savezu i Udruženjima književnika, gdje treba da se prikupi, kritički sredi i razradi potrebni materijal.

Radovane Zogoviću, Vi možete po čitavoj toj stvari da postupite kako hoćete. Možete i dalje – na štetu naše književnosti – da šenlučite i pehlivančite po ćorsokaku Vaše dosadašnje logike i Vaših dosadašnjih metoda. U tom slučaju odmahnut ćemo mirno rukom i reći

Velik turban, pod njim hodže ne ima!

A možete – ako Vam vlast nije udarila u glavu – da priznate da je linija Vaše dosadašnje logike i Vaših dosadašnjih metoda neispravna i pogrešna, da potražite nove putove i da stvorite uslove za jednu novu epohu naše književnosti, a u skladu sa idejama koje imate čast da zastupate.

Radovane Zogoviću, Vi možete i ovo moje pismo da prihvatite kao dobronamjerno nastojanje da Vam pomognem u pozitivnom ispunjavanju Vaših zadataka, a možete da ga kao takvog i ne prihvatite, već da me i kao čovjeka stavite ‘van zakona’. Možete, sve Vi to danas možete; ali jedno, upamtite, ne možete: ne možete od mene, kao ni od nas koji to nije, načiniti profašističkog pisca.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Stanko Tomašić v. r.“

/vlastoručno nepotpisana kopija, strojopis, latinica, 6 l., 6 str./

UDRUŽENJE KNJIŽEVNIKA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO

I.

VLADAN DESNICA – PREDSEDNIKU UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA BOSNE I
HERCEGOVINE, ZAGREB, 2. XII. 1961.⁵³

„Zagreb, 2. decembra 1961.
Kraševa ulica 14/I.

PREDSEDNIKU
UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA B[OSNE] I H[ERCEGOVINE]
SARAJEVO

Dragi druže Predsjedniče,

Prilažem Vam izjašnjenje koje sam uputio Društvu knjiž[evnika] Hrvatske u predmetu mog incidenta s Krklecom, s molbom da dadete da se pročita na sastanku Uprave Vašeg Udruženja, a i da ga učinite dostupnim drugim članovima Udruženja koji bi željeli da se upoznaju s pozadinom i pravim stanjem stvari. Tako će moći da se osvjedoče da se tu ne radi o sukobu zbog nekakvih tričavih ličnih momenata ili povrijeđenih ambicija /kao što je, nekritički i s nedozvoljenom ležernošću, natuknuto u nekim sarajevskim listovima/, već o daleko principijelnijem i općenitijem pitanju: smije li se dozvoliti da nekom ko je od prvog časa saradivao s N[arodno] O[slobodilačkim] P[okret]om, bio izložen gonjenjima i šikanama bande, učestvovao dvije godine u N[arodno] O[slobodilačkoj] B[orb]i, siplje javno u lice uvrede, predbacuje kolaboracionizam i psuje srpsku majku neko ko je do posljednjeg časa saradivao s okupatorom kao organizirani ustaša i zauzimao istaknute položaje u njihovom aparatu. Svakome ko bi želio da se osvjedoči vlastitim očima, spreman sam da pružim na uvid dokaze o tim tvrdnjama. Kao što se odatle vidi, daleko od sitnih ličnih momenata, to je sukob između dvaju dijametralno oprečnih mentaliteta, pogleda, etika, a klevetničko blato i šovenski ispadi sa 'srpskim majkama' daleko su od toga da tangiraju samo mene lično.

Pošto se incident desio u Sarajevu, dakle na području Vašeg Udruženja, prirodno je da mi je stalo do toga da tamo ljudi koje poštujem i cijenim budu pravilno informisani o toj stvari. Zato Vas molim da do prilike upoznate sa sadržajem ovog pisma i izjašnjenja i direktore glavnih sarajevskih listova, a po mogućnosti i kabinet druga Predsjednika Đure Pucara⁵⁴, jer bi mi bilo veoma žao kad bi u njihovim očima kriva ili tendenciozna verzija zamutila pravi aspekt ove stvari.

Zahvaljujući Vam unaprijed, poštuje Vas i pozdravlja“

/strojopis, latinica, kopija, 1 l., 1 str./

⁵³ Predsjednik je tada bio književnik Dušan Đurović (Grič kod Danilovgrada, 27. III. 1901. – Danilovgrad, 11. VIII. 1993.).

⁵⁴ Đuro Pucar Stari (Kesići, 18. XII. 1899. – Beograd, 12. IV. 1979.), revolucionar i političar. Od 1952. do 1965. sekretar je Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine.

2.

VLADAN DESNICA – UDRUŽENJU KNJIŽEVNIKA BOSNE I HERCEGOVINE,
ZAGREB, 9. I. 1962.

„Zagreb, 9. jan[uara] 1962.
Kraševa ulica 14/I.

UDRUŽENJU KNJIŽEVNIKA B[OSNE] I H[ERCEGOVINE]
SARAJEVO

Poštovani družo Predsjedniče,

Kao dopunu mom pismu od 2. decembra 1961., a u cilju što pravilnije i što potpunije informacije Vaše i svih članova Vašeg Udruženja, u prilogu Vam dostavljam fotokopiju jednog od brojnih autentinih dokumenata kojima se utvrđuje javna i politička prošlost Gustava Krkleca, a time i bolje osvjetljava pozadina i težina njegovog šovenskog izgreda.

Molim Vas da primite izraze mog poštovanja

/Vladan Desnica/“

/kopija, strojopis, latinica, 1 l., 1 str./

3.

VLADAN DESNICA – UDRUŽENJU KNJIŽEVNIKA BOSNE I HERCEGOVINE,
ZAGREB, 6. II. 1962.

„Zagreb, 6. februara 1962.
Kraševa ulica 14/I.

UDRUŽENJU KNJIŽEVNIKA B[OSNE] I H[ERCEGOVINE]
SARAJEVO
Obala 8.

Začudio sam se kad mi je nekidan pošta vratila neuručeno preporučeno pismo koje sam još 3. XII. 1961. uputio Udruženju, sa potpunom i tačnom adresom. Na omotu je etiketa 'Nije tražio'. Valjda su u kancelariji Udruženja pomislili da je upućeno predsjedniku lično i privatno, a drug Đurović nalazio se na putu. Zato Vam danas prilažem to pismo, neraspečaćeno kako sam ga od pošte dobio, pa Vas i ovom prilikom molim da njegov sadržaj uzmete na znanje i da s njim upoznate vaše članove, kako ne bi imali netačnu predstavu o stvari o kojoj se radi.

S drugarskim pozdravom“

/kopija, strojopis, latinica, kopija, 1 l., 1 str./

Sl. 9. V. DESNICA, *Fratar sa zelenom bradom*, Biblioteka Suvremeni pisci, IKP Mladost, Zagreb 1959.
Naslovnu stranicu izradio Edo Murtić.

Desničina zbirka dokumenata „Sarajevski atentat“

KRONOLOŠKI REDOSLIJED PRILOGA

1. Stanko Tomašić – Radovanu Zogoviću, Zagreb, „krajem februara 1948.“
2. Petar Klicov – Vladanu Desnici, Zagreb, 5. XI. 1951.
3. Uroš Andreis – Vladanu Desnici, Smilčić, 28. I. 1953.
4. Vladan Desnica – Urošu Andreisu, Zagreb, 23. IV. 1955.
5. Vladan Desnica – Urošu Andreisu, Zagreb, 9. VII. 1955.
6. Vladan Desnica – Savjetu za nauku i kulturu N[arodne] R[epublike] H[rvatske], Zagreb, 3. XI. 1959.
7. Dr. Paulo /Pavao/ Carić – Vladanu Desnici, Jelsa, 27. IX. 1961.
8. Neda Aračić – Vladanu Desnici, Split, 1. X. 1961.
9. Društvo književnika Hrvatske – Vladanu Desnici, Zagreb, 14. X. 1961.
10. Ksenija Desnica – Društvu književnika Hrvatske, Zagreb, 16. X. 1961.
11. Vladan Desnica – Društvu književnika Hrvatske, Zagreb, 20. X. 1961.
12. Društvo književnika Hrvatske – Vladanu Desnici, Zagreb, 31. X. 1961.
13. Vladan Desnica – Dragoslavu Grbiću, Zagreb, 1. XI. 1961.
14. Vladan Desnica – Antoniju Isakoviću, Zagreb, 1. XI. 1961.
15. Vladan Desnica – Dušanu Kostiću, Zagreb, 1. XI. 1961.
16. Vladan Desnica – Erihu Košu, Zagreb, 1. XI. 1961.

17.
Vladan Desnica – Adi Mulabegoviću, Zagreb, 1. XI. 1961.
18.
Vladan Desnica – Društvu književnika Hrvatske, Zagreb, 4. XI. 1961.
19.
Vladan Desnica – Juri Kaštelanu, Zagreb, 7. XI. 1961.
20.
Vladan Desnica – Antoniju Isakoviću, Zagreb, 8. XI. 1961.
21.
Antonije Isaković – Vladanu Desnici, b. mj., b. d.
22.
Vladan Desnica – Stevanu Jakovljeviću, Zagreb, 8. XI. 1961.
23.
Vladan Desnica – Dušanu Kostiću, Zagreb, 8. XI. 1961.
24.
Dušan Kostić – Vladanu Desnici, Zagreb, 8. XI. 1961.
25.
Vladan Desnica – Dušanu Kostiću i Risti Tošoviću, Zagreb, 8. XI. 1961.
26.
Dragoslav Grbić – Vladanu Desnici, Beograd, 9. XI. 1961.
27.
Dragan Jeremić – Vladanu Desnici, Železnik, 10. XI. 1961.
28.
Erih Koš – Vladanu Desnici, /Beograd/, 10. XI. 1961.
29.
Vladan Desnica – Društvu književnika Hrvatske, Zagreb, 12. XI. 1961.
30.
Stevan Jakovljević – Vladanu Desnici, Beograd, 16. XI. 1961.
31.
Vladan Desnica – Draganu Jeremiću, Zagreb, 18. XI. 1961.
32.
Vladan Desnica – Predsjedniku Udruženja književnika Bosne i Hercegovine, Zagreb, 2. XII. 1961.
33.
Vladan Desnica – Adi Mulabegoviću, Zagreb, 2. XII. 1961.
34.
Vladan Desnica – Dragoslavu Grbiću, Zagreb, 3. XII. 1961.

35. Vladan Desnica – Okružnom Javnom tužioštvu za grad Sarajevo, Zagreb, 14. XII. 1961.
36. Vladan Desnica – Anki Berus, Zagreb, 15. XII. 1961.
37. Vladan Desnica – Anki Berus, Zagreb, 9. I. 1962.
38. Vladan Desnica – Društvu književnika Hrvatske, Zagreb, 9. I. 1962.
39. Vladan Desnica – Udruženju književnika Bosne i Hercegovine, Zagreb, 9. I. 1962.
40. Vladan Desnica – Dragi Gizdiću, Zagreb, 15. I. 1962.
41. Vladan Desnica – Udruženju književnika Bosne i Hercegovine, Zagreb, 6. II. 1962.
42. Vladan Desnica – Aleksandru Obrenoviću, Zagreb, 8. II. 1962.
43. Ivan i Cata Ribar – Kseniji Desnici, Zadar, 21. IV. 1963.
44. Vladan Desnica – Sveučilišnom odboru Saveza studenata Zagreb, Zagreb, 27. IV. 1962.
45. Vladan Desnica – Ivanu Ribaru, Zagreb, 14. V. 1963.

(NE)POZNATI DESNICA: PREMA RUKOPISNOJ OSTAVŠTINI
Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem
Desničini susreti 2020.

Drago Roksandić (ur.)

Izvršni nakladnik

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet

Zagreb, Ivana Lučića 3

tel. 01/4092-111; faks 01/6156-879

e-mail: info@ffzg.hr

www.ffzg.unizg.hr

Izvršni urednik

Boris Bui

Grafička oprema

Boris Bui

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Marija Marčetić

Tomislav Brandolica

Lektura i korektura

dr. sc. Samanta Paronić

Izrada kazala

dr. sc. Samanta Paronić

Idejno rješenje naslovnice

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje naslovnice

Boris Bui

Naklada

200 primjeraka

Tisak i uvez

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina